

İSTANBUL
YAHUDİLERİNİN
KİMLİK TANIMLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Ferda Şule KAYA

**İSTANBUL YAHUDİLERİNİN KİMLİK
TANIMLARI ÜZERİNE BİR ALAN
ARAŞTIRMASI**

Dr. Ferda Şule KAYA

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic
Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-49-9

Cover Design: İbrahim Kaya

August / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	3
BİRİNCİ BÖLÜM:.....	9
1.1. YAHUDİ OLGUSU VE YAHUDİLERİN OSMANLI İMPARATORLUĞU VE TÜRKİYE CUMHURİYETİNDEKİ TARİHÇESİ	9
İKİNCİ BÖLÜM:	25
2.1. YAHUDİLİKTE DİNİ BAYRAMLAR VE YAHUDİ OLMANIN KURALLARI ..	25
2.1.1. Yılbaşı (Roşa Aşana).....	25
2.1.2. Gül Bayramı (Şavuat).....	26
2.1.3. Kandil (Hanuka).....	27
2.1.4. Şeker Bayramı (Purim).....	28
2.1.5. Sukot.....	29
2.1.6. Büyük Oruç (Kippur)	30
2.1.7. Hamursuz (Pesah)	33
2.2. YAHUDİLİK KURALLARI	36
2.2.1. On Emir	36
2.2.2. Kaşerut ve Yahudi Sofrası	37
2.2.3. Şabat.....	40
2.2.4. Bar Mitzva-Bat Mitzva	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:	45
3.1. İSTANBUL YAHUDİLERİNİN KİMLİK TANIMLAMALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI	45
3.1.1. Sosyal Kimlik Envanteri ve Uygulama	47
3.1.2. Değerlendirme	51
3.1.3. Görüşme Yapılan Kişilerin Özellikleri.....	54
3.2. BULGULAR.....	58

3.2.1. Orijin “Yahudi Kimliği”	59
3.2.2. Cinsiyete Göre Yahudi Kimliği	63
3.2.3. Yaş	72
3.2.4. Aile Hayatı	77
3.2.5. Din	81
3.2.6. Meslek	85
3.2.7. Sosyal Hayat.....	88
3.3. İKİNCİ AŞAMANIN AÇIKLANMASI.....	92
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:	99
4.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA:	125

TABLolar:

Tablo 1. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Frekanslar	53
Tablo 2. Cinsiyet, Yaş ve Eğitim Düzeyine Göre Frekanslar	57
Tablo 3. Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Frekanslar	57
Tablo 4. Cinsiyet, Yaş ve Sosyo-Ekonomik Seviyeye Göre Frekanslar	58
Tablo 5. Orijin Yahudi Kimliği Genel Cevaplar	59
Tablo 6. Cinsiyete göre Yahudi Erkeklerin Değerlendirmeleri	64
Tablo 7. “Siz bir Yahudi kadını olarak İstanbul Yahudi kadınlarını nasıl değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	68
Tablo 8. “Yahudi Olarak Yaşıtınız İstanbul Yahudilerini Nasıl Değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	72
Tablo 9. "Siz bir Yahudi olarak yaşıtınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" Sorusuna 18-30 Yaş Grubunun Verdiği Cevaplar	73
Tablo 10. "Siz bir Yahudi olarak yaşıtınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" Sorusuna 30-45 Yaş Grubunun Verdiği Cevaplar	75
Tablo 11. "Siz bir Yahudi olarak yaşıtınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" Sorusuna 46 ve Üstü Yaş Grubunun Verdiği Cevaplar	76
Tablo 12. “Siz Bir Yahudi Olarak Aile Yapısı Olarak İstanbul Yahudilerini Nasıl Değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	77
Tablo 13. “Siz Bir Yahudi Olarak Din Hayatı Açısından İstanbul Yahudilerini Nasıl Değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	81
Tablo 14. “Siz bir Yahudi olarak meslek hayatı açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	85
Tablo 15. “Siz bir Yahudi olarak sosyal hayat açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz” Sorusuna Verilen Cevaplar	89

ÖNSÖZ

Bu çalışma 500 yıldır Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet döneminde beraber yaşadığımız Yahudi cemaatini araştırmayı hedeflemektedir. İstanbulda yaşayan Yahudi cemaatinin orijin, aile, meslek, din, yaş grubu, sosyal hayat konusunda nasıl tutumlara sahip olduğu, Yahudi cemaatine mensup bireylerin kendilerini tarifi ile oluşturulmuştur. Bu konu ile çalışmam farklı kültürleri tanımak konusundaki ilgimin bir sonucudur. Yüksek lisans tezimi Ermeni cemaati ile yapmış bulunmaktayım. Ermeni cemaati ile yaptığım çalışma esnasında yaşadığım olumlu deneyimler sonucu farklı kültürleri tanımak konusundaki heyecanım artmıştır. Ermeni cemaati kendisini anlamak ve tanımak isteyen araştırmacılara kucak açan bir tavır göstermiştir. Dolayısı ile İstanbul'da yaşayan sayıca ikinci gayrimüslim topluluğu olan Yahudi cemaati ile akademik kariyerime devam etme kararı almama sebep olmuştur.

Yahudi cemaati kendilerinin de ifade ettiği gibi kapalı bir cemaattir. Misyoner din anlayışında olmamaları da bu durumu yaratmış olabilir. Kendilerini tanımak isteyen cemaat dışı bireylere dikkatli ve tereddütlü bir yaklaşım içinde bulunabilmektedir. Fakat bu çalışmanın yapılmasına olumlu yaklaşımları ve kendilerini çoğunluk gruba, doğru tanıma istekleri sayesinde çalışmayı gerçekleştirmek mümkün olmuştur. Gerek kendilerinin basın ve karikatür hayatında yansıtılan tiplerlerinden duydukları rahatsızlık, gerekse çalışmada da ifade edildiği üzere entegre olma isteği sebebi çalışmanın devamını sağlamıştır. Eğer Yahudi cemaati istemeseydi böyle bir çalışma yapmak mümkün olamazdı.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan tüm katılımcılarıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çalışmanın kitap haline dönüştürülmesi konusunda okuyarak ve ilgi çekici şekilde okuyucuya sunulması konusunda destekleyen psikolog Kağan Güney'e de içtenlikle teşekkür ederim.

Yahudi cemaatinin objektif tanınmasına katkı sağlaması dileği ile...

Dr. Ferda Şule KAYA

GİRİŞ

Bu kitap 1999 da sunmuş olduğum doktora tezinden üretilmiştir. Tez çalışmasında bulgular detaylı olarak verilmiştir fakat kitap formatında okuyucuyu ayrıntılarla boğmamak adına ifadelerin ilk on sırasında yer alanlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Tablolarda yer alan ifadeler 20 ve üzeri özelliklerden oluşurken, kitap çalışmasında ilk on sıraya giren özellikler üzerinden bilgilendirme yapılmıştır. Çalışmanın ayrıntılarını merak edenler yazar ile iletişime geçebilir veya yök dökümantasyon merkezindeki ayrıntılı çalışmaya ulaşabilir.

Çalışma; Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar beraber yaşadığımız Yahudi cemaatinin günümüz İstanbul'unda nasıl bir sosyal yapıya sahip olduğunu araştırmaktadır. Günümüzde İstanbul'da yaşayan Yahudilerin sayıca çoğunu 1492'de İspanya'dan göç eden Seferad Yahudileri oluşturmaktadır. Çalışmamızın katılımcıları da bu sebeple Seferad Yahudilerinden oluşmaktadır.

Çalışmada "Musevi" ifadesinden ziyade "Yahudi" ifadesinin kullanılması cemaatin bu kavramı tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. "Musevi" ifadesinin dini bir anlam taşıdığı, "Yahudi" ifadesinin ise kültürü tanımlayan bir ifade olduğu görüşmelerde belirtilmiş olup ve "Yahudi" kavramı tercih edilmiştir.

İstanbul Yahudi cemaati yüzyıllardır ülkemizde yaşayan etnik gruplardan biridir. Çalışmamızda tarihi belirlemeleri yaptıktan sonra alan araştırmamıza geçtik. Katılımcılara ilk etapta iki Yahudi öğrencimin desteği ile ulaşılmış ve kartopu yöntemi ile devam

edilmiştir. Çalışma 95 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Her görüşme 3 ile 5 saat arasında bir zaman diliminde gerçekleştirilmiş olup toplam 9 aylık (Kasım 96- Temmuz 97) zamanda gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılacak kişileri belirlerken cemaati temsil edecek şekilde bir yol izlenmiştir. Cemaatteki kadınların çoğunun evhanımı olması sebebiyle hanımların çoğu evhanımı, yine erkeklerin çoğunun ticaretle meşgul olması sebebiyle erkeklerin çoğu ticaretle uğraşan kişiler arasından seçilmiştir. Görüşmelerde doğal atmosferler yakalanmaya çalışılmış olup, kadınların büyük bir çoğunluğu ile evlerde, erkeklerin büyük bir çoğunluğu ile işyerlerinde görüşülmüştür.

Diş hekimi, doktor, sanatçı, banka yöneticisi gibi mesleklere cemaatin genelindeki yüzde kadar yer verilmiştir. İki diş hekimi, bir sanatçı, bir terapist, iki banka yöneticisi ile görüşülmüştür. Ayrıca yaş grupları, eğitim seviyesi, sosyo ekonomik seviyeler açısından eşitlenecek şekilde kotalar oluşturulmuştur.

Çalışmamız İstanbul'da yaşayan Yahudi cemaatinin etnik kimlik, cinsiyet rolleri (kadın-erkek), yaş grupları, aile hayatı, din hayatı, meslek hayatı ve sosyal hayat açısından kendini nasıl tarif ettiğini araştırmıştır. Bugün Türkiye'deki Yahudi nüfusunun 22.000 olduğu, bunun 20.000'inin İstanbul'da, 2.000'inin İzmir'de yaşadığı ayrıca, Adana, Ankara, Çanakkale, Bursa ve Kırklareli'nde çeşitli grupların var olduğu bilinmektedir.¹

---

¹ Shaw, S.J. "The Jews of the Ottoman Empire and Turkish Republic", New

Çalışmada Zavolloni tarafından geliştirilmiş "Sosyal Kimlik Envanteri" kullanılmıştır. Sosyal kimlik, kültüre ait semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından hareket eder. Bu sebeple sosyal kimlikte geçmişe dönük bir yan olduğu bilinir. Aynı zamanda bireyin sosyal bir gruba ait olmasının taşıdığı değer dolayısıyla duygusal bir anlamı vardır. Zavolloni, kimliği bilişsel süreçlerin incelenmesi çerçevesinde ele alarak, temsili düşünmeye bağlı bir yapı gibi tanımlamıştır.² Bir başka ifadeyle hepimiz belli bir cinsiyete, aileye, yaşa, dine, ülkeye ait olarak doğar, daha sonra da belli bir mesleğe ve sosyal yaşantıya sahip oluruz. Bu üyelikler bizim sosyal kimliğimizi şekillendirir. Doğduğumuz andan itibaren zihnimize, ait olduğumuz grupların davranış biçimleri kodlanır ve hayata karşı bir bakış açısı kazanırız. Zavolloni bu teknikte açık uçlu sorular kullanıp, kişilerden olabildiğince fazla bilgi elde ederek kültürün kişilerde bıraktığı izleri tespit etmeye çalışmıştır. Bu izler dolayısıyla da kültürel yapıyı anlamaya çalışmaktadır. Uygulamalı sosyolojik araştırmaların temel zorluklarından biri olan bireylerin kendilerini saklama ve mükemmel gösterme eğiliminin doğuracağı güçlüğün aşılabileceği düşüncesiyle bu çalışmada "Sosyal Kimlik Envanteri", kullanılmıştır.

York University Press, New York,1992, s.259

²Bilgin, N."Sosyal Psikolojide Yöntem ve Araştırmalar", Sistem Yayıncılık, İstanbul,1995, s.71

Uygulama üç aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada temel üyelik grupları olarak tanımlanan; etnik kimlik, cinsiyet, mensup olunan yaş grubu, aile, meslek, din ve sosyal hayatları açısından kendilerini nasıl tanımladıklarını anlaşılma çalışılmıştır.

İkinci aşamada cemaati tarif ederken kullandığı özelliklerin, kişilerin kendilerinde mevcut olup olmadığı sorulmuştur. Burada bu ifadeleri kullanırken kendisini cemaatin, içine dahil ederek mi yoksa cemaatin dışında veya kenarında tutarak mı tarif ettiği anlaşılma çalışılmıştır.

Üçüncü aşamada ise ifade edilen özelliklerin kendisinde olsun veya olmasın, kişi tarafından olumlu mu, olumsuz mu yoksa nötr olarak mı görüldüğü sorulmuştur. Bu sayede cemaati nerelerde yücelttiği, nerelerde eleştirdikleri anlaşılma çalışılmıştır.

Çalışma dört bölüme ayrılmıştır;

Birinci bölüm, genel olarak Yahudi olgusu ile Yahudi cemaatinin Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tarihçesine, ikinci bölümde Yahudi cemaatinin kimliğini etkileyen kurallara ve bayramlara değinilmiştir. Üçüncü bölümde, tezin hangi yöntemle ve ne şekilde yapıldığı açıklanmakta, çalışmada elde edilen bulgular verilmiştir. Dördüncü bölümde ise bulguların yorumu yapılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın problemlerini ise;

- 1) Günümüz İstanbul Yahudileri, Yahudi kimliğini nasıl tanımlıyorlar? Yahudi erkeği, Yahudi kadını, meslek hayatı, din hayatı, aile hayatı ve sosyal hayat olarak kendilerini nasıl tarif etmektedirler?
- 2) Bu tarifler yaş grupları açısından (nesiller arası farklılık) bir fark göstermekte midir?
- 3) Bu tarifler medeni durum (evli-bekar) açısından bir farklılık göstermekte midir?
- 4) Bu tarifler eğitim durumu açısından bir farklılık göstermekte midir?
- 5) Bu tarifler sosyo-ekonomik seviye (orta ve yüksek) açısından bir farklılık göstermekte midir?

Bu anlamda çalışmaya, Yahudilerin bu topraklardaki tarihçelerinin özet olarak verilmesiyle başlanması uygun görülmüştür. Elde edilen bilgilerin yorumlanabilmesi için Yahudi cemaatinin kolektif belleğinde iz bırakan tarihi olaylar açıklanmaktadır. Ayrıca Yahudilik kuralları tarif edilerek İstanbul Yahudi cemaatinin bu kuralları nasıl ifade ettiği ortaya konmaktadır. Elde edilen bulgular yaş grupları, medeni durum, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik seviye olarak ayrı ayrı değerlendirilip, yorumlanmaktadır. Sonuçta bu bilgiler değerlendirilip, tarihi olaylar ve Yahudilik kuralları ile bağlantıları yapılarak günümüz İstanbul'undaki Yahudi cemaatinin kendisini nasıl tanımladığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİ OLGUSU VE YAHUDİLERİN OSMANLI İMPARATORLUĞU VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDEKİ TARİHÇESİ

Yahudiler; Sami ırkından gelmektedir. Tarihi kaynaklarda; M.Ö.1000 yılından evvel Judea (Yahudiye)'ya yerleşmiş oldukları bilinmektedir.³

Yahudiliğin, Musevilikle eşdeğer olarak düşünülmesi, Museviliğin doğuştan kazanılan bir din oluşu ve sonradan kişilerin tercihleri ile bu dine mensup olamamasından kaynaklanmaktadır. Yahudilerin bu tutumlarını asırlar boyu sürdürmeleri ve yaşadıkları her toplum ve kültürde Kitab-ı Mukaddes'e ve öğretisine bağlı kalmaları dünya üzerinde bir Yahudi kimliğinin oluşumuna sebep olarak gösterilmektedir.

Yahudilerin inanışına göre ise "İbrahim'in Tanrısı" Kudüs'ü ihya etsinler ve onu kendi adaletinin yeryüzündeki merkezi haline getirsinler diye Yahudileri kendine millet olarak seçmiştir. Bu seçilmişlik, bir başka ifadeyle Allah'ın ayrıcalıklı yarattığı kulları oldukları inancı Yahudilerin dünya tarihinde gördükleri eziyet konusunda onlara güç vermekle beraber, doğuştan ayrıcalıklı yaratılmışlık inancı dinlerinde misyoner faaliyeti yapmalarını engellemiştir.

---

³ Wells, H.G. Kısa Dünya Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1959, s.71

Kitab-ı Mukaddes'in Yahudileri birleştiren bir unsur olduğu, geçmişten günümüze başkentinin ismen Kudüs olduğu fakat manevi başkentlerinin Kitab-ı Mukaddes olduğu bilinmektedir. Bu durum tarihte yeni bir olaydır ve Yahudileri birbirine bağlayan manevi kaynaşma, evvelden düşünülmüş ve hazırlanmış bir şey veya rahipler, devlet adamları tarafından gerçekleştirilmiş bir şey değildir. Bu sebeplerle Yahudiliğin gelişmesiyle birlikte, tarihte sadece yeni tarzda bir cemaat değil, yeni tarzda bir insan tipi de ortaya çıkmıştır denilebilir.⁴

Yahudilerin uzun yıllar boyunca Anadolu'da, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşadığına dair bilgiler tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. 1326'da Sultan Orhan Bursa'yı, Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa Gelibolu'yu ele geçirdiğinde, Sultan Murat Ankara'yı ve Edirne'yi aldığı vakit musevi cemaatlere rastlandığı kaydedilmektedir. Ayrıca 1416'da Şeyh Bedreddin'in vakasına katılarak İslamiyeti kabul eden Torlak Kemal'in Manisalı bir musevi olduğu, 1429'da Selanik Türklerin eline geçtiği zaman, burada iki sinagog bulunduğu, yine 1453'de İstanbul fethedildiğinde İstanbul'da biri Rabanit diğeri Karai olmak üzere iki musevi cemaatinin yaşadığı ifade edilmektedir.⁵

---

⁴ Wells, H.G. a.g.e.,s.77

⁵ Gallanti, A. Türkler ve Yahudiler, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş. İstanbul 1995, s. 14-15

Bizans İmparatorluğu esnasında da Yahudilerin olduğu bilinmektedir. Bunların, Arap ve İran egemenliğini hiç tanımadıkları, Arapça ve Farsça'yı benimsemedikleri, çoğunun Yunanca konuştuğu; Küçük Asya'daki eski Bizans topraklarında Yahudilerin belli ölçülerde Türkçe'yi benimsedikleri kaydedilir. Ancak Türkçe konuşan Yahudilerin Türk topraklarında yaşayan Yahudiler arasında küçük bir azınlık olarak kaldığı, bu bölgede yaşayan topluluklar arasında gerek Türkçe gerekse Yunanca konuşan Yahudilerin 15. yy sonlarından itibaren akın eden Avrupa'lı Yahudilerin arasında boğulup gittiği kaydedilir.⁶

Ülkemizdeki Yahudi cemaatlerine, yakın tarih açısından bakıldığında temelde üç tip cemaat göze çarpmaktadır. Bunlar Romenio, Aşkenaz ve Seferad cemaatleri olarak sıralanabilir. Ayrıca şu an sayıca çok az olan Karailer'den de bahsedilebilir. Karailer'in kökeninin Hazar denizine dayandığı, Hahambaşılığın yetkilerini tanımayıp, Kutsal Kitab'ı esas aldığı belirtilmektedir.

Romenio cemaatinin Küçük Asya'nın batısında, Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'te, Yunanistan'da ve bazı Balkan kentlerinde yaşadığı bilinmektedir. Yahudi ilahilerinde ve ayinlerinde Roma Örfü'nü (Minhag Romania), yani Bizans İmparatorluğu örfünü izlediği ifade edilir. Yunanca konuştukları ve yine çok uzun zaman

---

⁶ Lewis, 8., İslam Dünyasında Yahudiler, İmge Yayınevi Ankara, 1996 s. 131

bu bölgede yaşadıkları kaydedilmektedir.⁷

Aşkenaz Yahudi cemaati, ortaçağ İbranice'sinde Kutsal Kitap'taki adıyla bilinir. Almanya Yahudilerinin de bu adla çağırıldığı kaydedilir.⁸ Osmanlı İmparatorluğu'na ise 15. yy'da Edirneli Aşkenaz Hahamı Yitzhak Tsarfati'nin yazmış olduğu bir mektup üzerine bir çok Alman Yahudisi'nin göç ettiği belirtilir.⁹ Aşkenazların Roma ve Filistin geleneğine dayanarak Fransız-Alman kültürü içinde Latin-Hristiyan ortamında geliştiği bilinmektedir.¹⁰ Ancak bunların 1492'de İspanya'dan, 1496'da Portekiz'den kaçan Seferad Yahudilerinin gölgesinde kalarak önemini yitirdikleri bilinmektedir.¹¹ Sefradların Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmesi 31 Mart 1492'de Kastilya, Leon, Aragon, Sicilya, Gırnata vs. Kral ve Kraliçesi Aragon'lu Ferdinand ile Kastilya'lı İsabella'in "Kovma Fermanı"nı imzalaması ile başlar. Fermanda, "Krallık sınırları içinde yaşayan Yahudiler'in karılarının, çocuklarının ve hizmetkarlarının, yaşları ne olursa olsun temmuz ayı sonuna kadar ülkeyi terketmeleri ve bir daha dönmeleri" istenir.

Bu kararla İspanya'dan kovulan Yahudiler'e tek bir ülke, Osmanlı İmparatorluğu, dini, soyu, kültürü, dili farklı olmakla beraber kucak açar. Sultan Beyazıt II'nın tüm eyaletlere hitaben yazdığı bir emirle:

---

⁷ Lewis, B. a.g.e. s.140

⁸ Lange,L.(çev.Ataz.S. Ataz A.) Yahudi Dünyası, iletişim Yayınları, s.50 İstanbul 1987

⁹ Sharon.M.S.Türkiye Yahudileri, iletişim Yayınları,İstanbul, 1992,s.39

¹⁰ Soysıl,H. Kavimler Kapısı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992,s.39

¹¹ Lewis,B. A.g.e.s.140

"İspanya Yahudilerini geri çevirmek şöyle dursun tam bir içtenlikle karşılanmaları, aksine hareket ederek göçmenlere kötü muamele yapacakların veya en ufak bir zarara sebebiyet verenlerin ölümle cezalandırılacakları" bildirilir.¹²

1453-1492 yılları arasında İstanbul hayatı ve ticaretinde önemli rol oynayan Yahudiler'in yeteneklerinin bilincinde olan Beyazıt II, olayı;

"Bu Krala (Ferdinand) nasıl akıllı ve uslu Fernando diyebiliyorsunuz? Kendi ülkesini yoksullaştırıyor ve benimkini zenginleştiriyor" şeklinde ifade eder.¹³

İspanya'dan göç ettikten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda din hürriyeti adına rahat bir ortam bulan Yahudiler, ekonomik mücadeleye girmişler fakat eğitim açısından kendilerini geliştirme imkanı bulamamışlardır. Bu anlamda 1860 yılında kurulan "Evrensel Yahudi Birliği" (Alliance Israelite Universelle)'nin okulları Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Yahudilerin eğitim ve kültür gelişiminde önemli bir etki yaratmıştır.

Paris'te 1860 yılında "Alience Israelite Universelle" olarak kurulan "Evrensel Yahudi Birliği", altı kurucu üye ile Yahudi alemine

---

¹² Güteryüz,N. Türk Yahudileri Tarihi,Gözlem Gazetecilik Basım veYayın A.Ş. İstanbul, 1993, s.61

¹³ Güteryüz,N. Türk Yahudileri Tarihi,Gözlem Gazetecilik Basım veYayın A.Ş. İstanbul, 1993, s.209

İngilizce, Almanca, İtalyanca ve İbranice dillerinde bir çağrı ve manifesto yayınlar. Yahudi aleminin en uzak köşesine kadar ulaştırılan bu manifesto, Yahudilerin özgürleşmesi yolundaki çabaları takip edip, bir saldırıyla yüzyüze gelindiğinde savunmaya geçilmesini ve Yahudi kelimesine atfedilen bütün olumsuzluklardan kurtulmak için tüm gücün tek bir noktada yoğunlaştırılması gerektiğini vurgular. Dünyada bir tek Yahudilerin kendilerini koruyacak devletleri yoktur; Evrensel Yahudi Birliği, bu boşluğu doldurmak durumundadır. Birliğin bir manevi kalkınma-dinsel dayanışma merkezi ve Yahudi olmaktan dolayı eziyet gören herkesi koruyan bir yer olması hedeflenir.¹⁴ Fransa'da Hıristiyanlarla eş, geniş, toplumsal hatta belli ölçülerde siyasal eşitlik elde etmiş olan Yahudilerin, başka yerlerde daha talihsiz durumdaki din kardeşlerine yardım etmelerinin bir görev olduğuna inanılmaktadır. "Alliance" gerek dini gerekse siyasi alanlarda liberal bir grubun girişimi olarak tarif edilebilir. Birliğin amacı,

1. Yahudilerin kurtuluşu ve manevi ilerlemesi için her yerde çalışmalar yürütmek,
2. Yahudi oldukları için acı çekenlere etkin yardımlarda bulunmak,
3. Bu amaca katkıda bulunacak yapıtların yayınlanmasını özendirmek¹⁵ olarak belirlenir.

---

¹⁴ Rodrigue,A.Türkiye Yahudilerinin Batılılaşm ası,Ayraç Yayınevi,Ankara,1997,s.36

¹⁵ Lewis,B.a.g.e.,s.184-185

Üye sayısı 1861'de 850'yi bulan, 1866'da 4610'a ulaşan kurum, dünyanın neresinde olursa olsunlar Yahudileri, cehalet ve fakirlikten kurtarabilmeyi amaçlamaktadır. Yahudiler ancak dil, müsbet bilim ve teknik bilgi temellerine dayalı çağdaş bir eğitim sisteminin uygulanması ile feraha ereceklerdir. Bununla beraber "Evrensel Yahudi Birliği" yöneticileri arasında, iki görüş dikkat çekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için her cemaatin yaşamını sürdürdüğü ülkenin ana dilinde eğitilmesi gerektiğinin yararlarına inananlar ve en uygun dilin Fransızca (Mısır ve Mezopotamya bölgesinde biraz da İngilizce) olduğuna inanan çoğunluk grup olarak belirtilmektedir. Kullanılacak dil konusundaki fikir ayrılığına rağmen "Evrensel Yahudi Birliği" Siyonizmden farklı bir faaliyetdir ve Yahudi özgürleşmesine büyük bir inançla sarılmasına rağmen asıl amacı, Yahudileri içinde yaşadıkları ülkenin insanlarıyla eşit hale getirmektir.¹⁶

"Evrensel Yahudi Birliği"nin kurduğu okullar zincirinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk halkaları Bağdat ve Şam'da görülür. Bu okullar daha sonra Volos, Edirne, Selanik, İzmir ve İstanbul'un değişik semtleri, özellikle Kavala'dan Safed'e, Üsküp'ten Kudüs'e ve Manastır'dan Basra'ya çeşitli yerleşim merkezlerinde kurulur. Ev işleri ve aile bilgisi (dikiş, nakış, yemek, bakım vs.) ağırlıklı kız okullarının yanında, erkek okulları, meslek okulları, ziraat okulları ve seminer okulları (Ruhban okulu) açılır. İlk ziraat okulu 1870'de Yafa'da kurulan Mikve Israel, ikincisi de İzmir'e 111 km uzaklıkta Çakıroğlu Çiftliği'nde kurulan Yehuda olarak kaydedilir.

---

¹⁶ Rodrigue, A.a.g.e.s.208

İstanbul'da ise kuruluşun ilk erkek okulu 1874'de Hasköy'de öğretime başlar. Bunu Temmuz 1875'de Balat erkek, Ağustos 1875'te Hasköy kız, Ekim 1875'te Galata erkek, Temmuz 1876'da Kuzguncuk erkek, Ağustos 1879'da Galata kız, Ağustos 1880'de Dağhamam kız, 1881'de Ortaköy karma, Nisan 1882'de Balat kız okulları takip eder. İlk kız meslek okulu 1882'de Galata'da öğretime başlar. Bu okulların mali gereksinmesi kısmen kuruluşun fonlarından, kısmen de yerel cemaat yöneticilerinin ve durumu uygun olan öğrencilerin katkılarından sağlanır.

"Evrensel Yahudi Birliği" okullarının Türk Yahudilerinin eğitim ve kültür seviyelerini yükseltme konularındaki başarıları açıkça görülmektedir. Bununla beraber kuruluşu esnasında gündeme gelen tenkitlerle seneler sonra tekrar karşı karşıya kalabilmiştir. Bu tenkitler özellikle iki noktada yoğunlaşmaktadır.

1. Fransızca'yı temel olarak kabul etmesi sonucu, Osmanlı Yahudilerinin zamanında Türkçe'yi öğrenmelerini ihmal etmelerinin yanında, İspanya göçünden beri korudukları Judeo-Espanyol'u unutmaları veya çarpıtmaları.

2. Karşılıksız maddi yardımların hayırseverlik ruhunu köreltmesi.

1875'te Evrensel Yahudi Birliği, İstanbul'da ve daha sonra Türkiye'nin diğer büyük şehirlerinde okul açmaya başladığı vakit, Türkiye Musevi Cemaatleri'nin şiddetli karşı koymalarına maruz kaldığı ve özellikle Kudüs hahamlarının bu birliğin aleyhine

kaleme aldıkları bir aforozname tarihi kayıtlarda belirtilir. Bu sebeple "Evrensel Yahudi Birliği", bağınazlık ve bilgisizliğe karşı mücadele açtığını fakat dini batırmayı amaçlamadığını kanıtlamak için açtığı okulları aynı zamanda, sinagog olarak kabul etmiş ve okullarına devam eden öğrencilerin sabah, dersten önce ve akşam dersten sonra öğretmenleriyle beraber ibadet ettiği kaydedilir.¹⁷ Bu okullara Yahudi olmayan birçok öğrencinin devam ettiği de bilinir. Cumhuriyet'in ilanı ve milli eğitim sisteminin yerleşmesi ile tüm bu okulların Fransa'daki genel merkez ile bağları sona erer ve okullar doğrudan doğruya Milli Eğitim Sistemi içindeki yerlerini alırlar.¹⁸

Türkiye Cumhuriyet'nin kurulduğu yıllarda Ülke hudutları içinde yer alan tüm etnik grupların (laz, çerkez, alevi, arnavut vs.) ulus devlet anlayışı ile aynı şemsiye altında toplanması hedeflenir. Bu anlayış ile Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan "millet" sisteminden "ulus-devlet" anlayışına bir geçiş sağlanır. Bu durum tarihi kaynaklarda şu şekilde ifade edilmektedir.

Köken itibariyle birbirinden çok ayrı etnik ve dini grupların oluşturduğu insan malzemesinden bir ulus projesi yaratma işini üstlenen Ziya Gökalp, bireyin ulusal topluluğa bağlanma kriterini kültürel düzeyde tanımlar. Gökalp'e göre, "millet ne coğrafi, ne ırki, ne siyasi, ne de iradi bir zümredir. Millet, lisanen müşterek olan, aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan kültürel bir zümredir."¹⁹

---

¹⁷ Galanti,A.a.g.e.,s.172

¹⁸ Güteryüz,N.a.g.e.s.210

¹⁹ Aktar,A.Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Uygulanan "Türkleşme Politikaları",Tarih

Bu çalışmalar Yahudi cemaatini temelde dil, meslek, hukuk ve eğitim alanında etkileyebilecektir. İspanya'dan göç ettikten sonra Osmanlı İmparatorluğu döneminde millet sisteminin de etkisiyle kendi aralarında yaşayan ve İspanya'dan göç ederken beraberlerinde getirdikleri Yahudi İspanyolcasını (Judeo-İspanyolcası) ve daha sonra "Evrensel Yahudi Birliği" okullarının etkisiyle Fransızca'yı konuşan Yahudi cemaatinin Türkçe'yi ana dil olarak kullanmaları zaman alacaktır. Daha önce kendi okullarını ve kendi kültürlerini merkez alan eğitimden Türkiye Cumhuriyeti'nin öngördüğü eğitim sistemine geçmek (ve sermayenin Türkiye'deki müslümanların elinde bulunması gerektiği konusu dolayısıyla) Yahudilerin iktisadi hayatlarını da etkileyecektir. Ayrıca hukuksal anlayış ile cemaat problemlerine kendi aralarında değil, Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinde çözüm getirme durumu ile yeni bir düzene geçmek durumunda kalmışlardır.

Teorik olarak bakıldığında Yahudi cemaatini Müslüman etnik gruplarla aynı statüye getiren ve bu ülkenin yurtdaşı haline getirmeyi amaçlayan bu anlayış uygulamadaki farklılıklar dolayısıyla Yahudi cemaatini zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. 1937'de Ahmet Emin Yalman'ın Tan Gazetesi'ndeki "Umumi Yerlerde Türkçe" adlı makalesinde de vurguladığı gibi Türkçe'nin ana dil olarak kabul edilmesi konusunda Yahudi İspanyolcası (Judeo-İspanyolca) ve Fransızca konuşan Yahudi cemaatinin bu dilleri kullanmaları zorla yabancılaşma ilan etmek olarak yorumlanır. Fakat Türkçe'yi kabul edip,

---

ve Toplum, Aralık 1996, sayı 156, s.325

kullanan bir grubun varlığına da dikkat çekilir.²⁰ 1937'de bazı belediyelerin kendi sınırları içinde Türkçe'den başka dil konuşmasını yasaklaması, Türkçe'den başka dil konuşanları uyarma ve azarlama hakkını beraberinde getirerek Yahudi cemaati açısından zorluklar yaşanmasına neden olur.

Kendilerine kucak açan, onlara zor dönemlerinde yardımcı olan bir ülke olması sebebiyle, Yahudi cemaati her dönem Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti ile olumlu ve iyi ilişkiler içinde olmayı ilke edinmiştir. Bu duruma da o zamanki Yahudi Cemaati başkanı Marsel Franko'nun açık mektubu kanıttır. Franko Yahudilerin çevreye uyum göstermek konusundaki yeteneğini belirtir ve uyuma manevi bir engel olmadığını, Yahudilerin öteden beri bu memlekette rahat yaşamalarına müsaade edildiğini ve hiçbir zaman siyasi bir imtiyaz ve benlik iddiasında bulunmadıklarını belirtir. Bu ülkede acı ve kanlı bir hatıraya sahip olmadığını belirterek intibak yolunun açık, engelsiz ve dümdüz olduğunu yazar.²¹

Bununla beraber Yahudi cemaatinin, Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya atılan "ulus- devlet" anlayışı ile vatandaşlık hakkını elde etme hevesini yarıda bırakan olaylar yaşanmış ve bu olaylar cemaatin kollektif belleğinde iz bırakarak cemaat içinde günümüze kadar süregelen bir tedirginlik ortamı yaratmıştır. Olaylar kısaca şu şekilde sıralanabilir;

---

²⁰ Aktar,A.a.g.e.s.332

²¹ Aktar,A.a.g.e.s.332

1. Memuriyet Kanunu (1926)
2. İskan Kanunu ve bunu takip eden Trakya Olayları (1934)
3. Varlık Vergisi Kanunu (1942)
4. 6-7 Eylül Olayları (1955)

Temelde tüm azınlıklarla yaşanan bu tarihi süreç, her azınlık grubunda Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti ile olan bağları ve yaşadıkları tarihi seyir dolayısıyla farklı izler bırakmış, Yahudi Cemaati de kendi payına düşen etkiyi yaşamıştır.

Memuriyet Kanunu, 18 Mart 1926 tarihli 788 sayılı Memuriyet Kanunu'nun 4. maddesinde memur olmak için gerekli şartlar belirtilirken Türk olmak şartının konulması ve Türk olmak ifadesinin de "T.C. Vatandaşı olmak"tan ziyade "Türk etnik - kimliğini, bir başka ifadeyle etnik Türkler (laz, kürt, çerkez, boşnak, vs.) müslüman Türkler kastedilmekte ve etnik kimlik açısından Türk olmayanların (gayrimüslim) devlet memuru olamayacakları ifade edilir.²² Bu kanunla Türk Yahudi cemaati memur olamayacaklarını farkederek Türkiye'de farklı bir grup oluşturduklarını düşünmüştür.

İskan Kanunu ve bunu Takip Eden Trakya olayları ise Cumhuriyet'in başlangıcında Trakya'da sayıları 3 bin ile 7 bin arasında değişen Yahudi Cemaatinin varlığından bahsedilir.

---

²² Aktar,A.a.g.e.s.332

1930'lu yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'nın tek parti olarak iktidarda olduğu ve Almanya'da da Naziler'in Yahudi karşıtı uygulamalarının yeni başladığı dönem olarak bilinmektedir. Bu sıralarda çıkan 2510 sayılı İskan Kanunu Doğu'da baş gösteren isyanlara karşı Türk kültürüne bağlı olmayan vatandaşların başka bölgelere nakledilmesini öngörmektedir. Bu sebeple Trakya'da gayrimüslimlere yönelik şiddet olaylarının olduğundan bahsedilmektedir.²³

Varlık Vergisi Kanunu ise; 4305 sayılı kanun ile 12.11.1942 tarihinde TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girer. Varlık Vergisi Kanunu TBMM'nin 11.11.1942 tarihli oturumunda Şükrü Saraçoğlu tarafında yapılan bir konuşma ile duyurulur ve konuşmada ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal sorunların çözümünde kullanılacak önlemler paketi olarak tanıtılır. 1942'de Maliye Bakanlığı Ekaliyetler (azınlıklar) hakkında ilk ön bilgileri defterdarlıktan ister, Bakanlık harp ve ihtikar dolayısıyla kazanılan fevkalade kazançları kanunlarımızın vergilendirememekte olduğunu ve bu sebeple bilhassa ekaliyetlerin büyük servet iktisap ettiği" görüşündedir.²⁴

1942'de defterdarlıklara gönderilen ve ekaliyetlerin mal varlıklarının tesbit edilerek bir cetvelde bildirilmesini isteyen genelge doğrultusunda yapılan çalışmalarda harp zamanında fevkalade kazanç

---

²³ Toprak,Z. Gazete Pazar,İstanbul,26 Ocak 1997,s.7

²⁴ Akar,R. Varlık Vergisi Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği,Belge Yayınları,İstanbul,1992,s.47

sahibi olanlar "dört kategoride sınıflandırılır. M (müslüman), G (gayrimüslim), D (dönme), E (ecnebi) şeklinde sınıflandırılan grupların vergi dairelerince tek tek isim ve mal varlıkları tespit edilir. Uygulamada ciddi yanlışlıklara düşüldüğü kaydedilir. Ayrıca vergi dairelerinden alınan raporların yanısıra bankalardan alınan imzasız, tasdikli belgeler, parti il ve ilçe örgütlerinden alınan raporlar, milli emniyet teşkilatı raporları ve güvenilir" tüccarların beyanları vergi oranlarının belirlenmesinde etkili olur ve elde edilen bu bilgiler doğrultusunda mükellefler fişlenir.²⁵

Vergilerini ödemeyen veya ödemediği düşünölen mükellefler zorunlu çalışmaya mecbur bırakılarak, çalışma kamplarına gönderilir. Çalıştırılan yerler Dereboyu Geçidi, Van ve civarı, Erzurum Zigana Dağı, Bitlis, Elazığ Kop Dağı, Diyarbakır, Siirt ve Palu olarak belirtilir. Bu durumun geçmişinde "toplama kampı" tecrübesi yaşayan Yahudilerin oldukça tedirgin bir psikoloji yaşamalarına sebep olduğı ve buralarda ölüme terkedileceklerine inanır bir hava oluşturduğı belirtilir.²⁶

Sonuçta kimsenin canına malolan bir çalışma ortamı olmadığı anlaşölmüş ve Yahudi Cemaati bu durumu canlarına malolmadan atlatabildiğı için yine Türk Ulusu'na minnettarlığını belirtmekle beraber ileride olabilecek benzeri olaylara karşı temkinli olmaya mecbur etmiştir.

---

²⁵ Akar,R.a.g.e.s.47

²⁶ Ökte,F. Varlık Vergisi Faciası Nebioğlu Yayınevi,Istanbul,1951,s.43

1955'te 6 ve 7 Eylül olayları sırasında İstanbul ve İzmir'de iki gün yakma ve yıkma olayları yaşanmıştır. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin bombalanması ile ilgili haberin 6 Eylül günü saat 13.00'de radyodan haber olarak duyurulması ve "İstanbul Ekspres" adlı akşam gazetesinin ikinci baskısında haberin tekrarlanması ile olayların başladığı tarihi kayıtlarda belirtilir. Temelde Türkiye'deki Rum cemaatini hedef alan istenmeyen olaylarda Yahudi cemaati de zarar görebilmiş, ayrıca kendilerinin de bu tip olaylar yaşayabileceği endişesi doğmuştur.²⁷

---

²⁷ 6-7 Eylül Dosyası, Tarih ve Toplum, Sayı.33, Eylül 1986, s. 12

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. YAHUDİLİKTE DİNİ BAYRAMLAR VE YAHUDİ OLMANIN KURALLARI

Yahudi kimliği, sadece Kitab-ı Mukaddese bağlılığı değil, Yahudi tarihinin bazı önemli günlerini hatırlatan ve Yahudilerin bilinçlenmesini sağlayan bayramları da kapsamaktadır. Temelde dokuz tane olan Yahudi bayramları Pesah, Omer, Şavvat, Teşa-Beav, Roş-Aşana, Kipur, Sukot, Hanuka Bayramı, Tu-Bişvat, Purim olarak isimlendirilir.²⁸ Ancak tezin amacının Yahudi cemaatinin sosyolojik yapısını incelemek olması sebebiyle okullarını tatil ettikleri bayramlar²⁹ ve görüşmeler esnasında özellikle adı geçen bayramlar kısaca açıklanacaktır.

2.1.1. Yılbaşı (Roş Aşana)

Roş Aşana, dinsel yılbaşı olarak kabul edilmektedir. İbrani takviminin, bir tam yılı belli devrelere böldüğü ve her devre başını da belli toplumsal amaçlar yönünden başlangıç saydığı dikkate alınırsa,

---

²⁸Alalu.S,Arditi.K,Asayas.E,Basmacı.T,Ender.F,Haleva.B,Maya.D,Pardo.N,Yanaroc ak.S, Kavram ve Değerler, Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler,Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş.,İstanbul,1996 s. 9-73

²⁹ Adem Özen. "Cumhuriyetten Günümüze İstanbul Yahudileri."Yüksek Lisans Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı ,Dinler Tarihi Bilim Dalı s.51.(Çalışmada Yahudilerin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki tarihçesi, resmi müesseseleri -eğitim,sağlık,dini-, siyasi,ticari ve kültürel faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bizim çalışmamız ise İstanbul Yahudi cemaatinin Türk toplumuna nasıl uyum sağladığını kendilerinin tanımlarından hareketle anlamaya çalışmıştır.)

Roş Aşana, Yahudilerin Mısır esaretinden kurtuluşunun yıldönümüyle başlayan yılın yedinci ayının ilk ve ikinci gününe rastlamaktadır. Türk Yahudi okulunda bu sebeple üç gün tatil yapılır. Yahudi inancına göre Roşa Aşana günlerinde Tanrı bir yargıç konumundadır, insanları yargulamakta ve onların yeni dönemdeki kaderlerini tayin etmektedir. Tanrısal katta bulunan hayat kitabına veya ölçüm kitabına insanların kaderi yazılacaktır. İyi davranışta bulunanlar hayat kitabına, hatada bulunanlar ölçüm kitabına kaydedilirken, Roşa Aşana ile Yom Kipur arasındaki 10 günde de bu kararlar pişmanlık yakarışlarına göre değişecektir.

2.1.2. Gül Bayramı (Şavuat)

Şavuat kelimesi İbranice'de "haftalar" anlamındadır ve bu bayrama adını verir. Şavuat, Pesah'ın ikinci gününden tam yedi hafta sonra kutlanır. Bu bayram "Haftalar Bayramı", "İlk Turfanda Günü" ve "Hasat Bayramı" olarak adlandırılır. Türkiye'de bu bayramda Yahudi okulları 3 gün tatil edilir.

Düşünörlere göre, toprağa çok bağı olan Yahudiler vadedilen topraklarda tarım ürünlerine göre tatil yaparlardı. Pesah'ın ikinci günü ekin toplama günü olarak belirlenmiş olup, bu önemli gün Tanrı adına bir Omer ölçüsünde arpa sunularak kutlanırdı.

Hasat dönemi, buğdayın topraktan toplandığı gün olan Savvot'ta sona ererdi. Zira buğday en son biçilen tahıldır. Tanrı'ya sunulan iki demetin İsrail topraklarında yetiştirilmiş olan en kaliteli buğdaydan olması gerekirdi.

Şavuot aynı zamanda "İlk Turfanda" meyvelerin sunuluşunu da simgeler. Mişna'ya göre ise sunulan bu demetler Şavuot'tan Sukot'a, herhangi bir zamanda olabilmektedir. Şavuot'ın, Tora'nın Yahudilere verilmesinin yıldönümü olarak kutlanması çok eski tarihlere dayanmaktadır.

2.1.3. Kandil (Hanuka)

Hanuka ithaf anlamına gelmektedir. Yahudilerin Helenlere karşı kazandıkları zaferi simgeler ve Kislev ayının 25. günü başlayarak sekiz gün boyunca kutlanır. Yahudi okulları bu sebeple bir gün tatil yapmaktadır.³⁰

Hanuka, sekiz adet mum bulunan şamdanın mumlarının soldan sağa hergün birisinin yakılmasıyla sekiz gün sürmektedir.

Hanuka mumlarının yakılış düzeni şu şekilde belirtilir: birinci gece yakılacak mum, Hanukiya'nın sağ ucuna yerleştirilir. Birinci mum Tanrı'nın "ışık olsun" deyişini anımsatır. Daha sonra sola doğru mumlar ilave edilir. İkinci mum ilave edilir ve yakılır. Bu mum "Tora"nın ışığıdır. Sırayla 3. "Adalet", 4. "Merhamet", 5. "Kutsallık", 6. "Sevgi", 7. "Sabır", ve 8. Mum "Cesaret"i temsil eder. Bir mumun diğer mumları yakıp, yine de ışığından birşey kaybetmemesi (Şamaş) örneği, Yahudilikte çağlar boyunca bir çok Ulkede gerçek ışığını yakıp bugüne dek ışıldamasının sürdüğünü simgeler.

---

³⁰ Özen.A,a.g.e.s.51

Ayrıca sekiz günlük Hanuka bayramı boyunca kişi, kısa bir süre için tehlikeli düşmanlarını unutup, cemaatindeki fakir veya muhtaçlara yardım elini uzatır. Bilhassa fakir öğrencilerle dayanışma içine girer. Bu nedenle, öğrenciler de İbranice hocalarına Hanuka bayramında çeşitli hediyeler sunarlar. Bu hediyelere bazı yörelerde Hanuka Parası da denir. Hediyeler yalnız öğretmenlere değil anne, baba, akraba, arkadaşlara ve çocuklara da sunulabilir.

2.1.4. Purim (Şeker Bayramı)

Purim, neşe ve eğlence bayramıdır. Yahudiler Purim'de "Tanrılarına olan inancına, milletinin ve kendi ruhunun yüceliğine tanık olur, aynı zamanda onu yok etmek isteyen Aman'larla alay eder. Mordehay'ın iyi kalplilikle alt edilebileceğine inanır. Bu bayram, Yahudi milletinin yok olmasını isteyen; zulmünü dileyen kişilerin yenilmelerini kutlar.

Genel olarak Sinagog'da sessiz ve saygıyla dua eden Yahudiler, Purim bayramında ses çıkarmakla yükümlüdür. Dua esnasında çocukların ellerinde "kaynana zırılıtsı" denilen bir tür oyuncak bulunur ve "Aman" kelimesi geçtiğinde ses çıkaracak şekilde hareket ederler. Yetişkinlerin de gürültü yapıp, bağırmasıyla o mekanda sesli protesto başlar. Tüm' bayramlar, sinagoglarda gayet ciddi bir şekilde kutlanırken bu bayramda değişik, renkli, hatta garip olarak nitelendirilen giysiler giyilir ve Yahudiler sokaklarda danslar edip, şarkı söyleyerek bu mutlu olayı kutlarlar.

Evlerine döndüklerinde ise en güzel kıyafetlerini giyip tüm ışıklarını yakar ve masalarının eksiksiz bayram sofrası özelliğine sahip

olmasına dikkat ederler.

Türk Musevi Cemaatinde de Purim, diğer cemaatlerdekine benzer şekilde kutlanır. Büyükler çocuklara "Mahpurim" adı verilen bayram harçlığı vermeyi adet edinir. Çocuklara kıyafetli partiler düzenleyerek, onlara bir karnaval havası yaşatmaya çalışılır. Bunun yanı sıra "Mavlaç" adı verilen değişik şekillerde, kırmızı, beyaz renklerdeki şekerlemeler Purim bayramının karakteristik özellikleri olarak kendini gösterir.

2.1.5. Sukot

Yahudi toplumu için en önemli günlerden olan Yom Kipur (Büyük Oruç)'dan beş gün sonra "Çardaklar Bayramı" diye adlandırılan bayram, Yahudi bayramlarının en neşelisi olarak bilinmektedir.

Sukot bayramının ilk günü (diasporada ise ilk iki günü) her türlü işin yasaklandığı Yan Tou; diğer günleri de çalışmanın yasaklanmadığı ara günler Hol Ha Mold diye adlandırılır. Yedi günlük Sukot bayramının akabinde 8. gün (diasporada ise 8 ve 9. günler) görkemli Şemini Atzenet olarak adlandırılan toplantı günü tertiplenir. Türkiye'de okullar 10 gün tatil edilir.

Yahudi inancına göre Sukot bayramı da Yahudilerin esaretten kurtuluşlarıyla ilintili olayların anımsandığı bayramlardan biridir.

Kenan topraklarına yerleşen atalarının, Sukot bayramının hasatın toplandığı zamana denk düştüğü anlatılır. Artık çöllerde göçebe gibi yaşamayıp, kendi ektiklerini biçerek yaşayabileceklerdir. Şarap için

gerekli üzümlerin toplandığı, zeytinin ezilerek yağının çıkarıldığı, yaş meyvanın olgunlaştığı bu hasat zamanı Sukot bayramına ayrı bir anlam katmaktadır. Bu sebeple Sukot bayramı hem Çardaklar Bayramı hem de Hasat Bayramı olarak anılır.

Sukot bayramında 8 gün boyunca Sinagog'da dualar yapılır. Simha Tora adı verilen 9. günü Tora'nın okunuşu ile tamamlanır, Sefer Tora'lar çıkarılır, Hazanın önderliğinde şarkı ve dualar eşliğinde Sinagog'da dolaştırılır. Bir çok cemaatte Sefer Tora'larla dans etme geleneğinin olduğu yazılır. Bu günün sonunda sukaların sökülüp, 12 ay sonra tekrar kullanılmak üzere kaldırıldığı kaydedilir. Bu bayramdan sonra iki ay boyunca başka bayram olmaz.

Türkiye'de Sukot bayramında Sinagoglarda hazırlanan yiyecek tabaklarında börek, yumurta, üzüm ve ekmek yenmektedir. Son günü olan Simha Tora günü ise sinagoglarda neşe ve heyecanın dorukta olduğu, Sefer Tora'ların yerlerinden çıkarılarak neşeye Sinagog içinde dolaştırıldığı ve şarkılar eşliğinde yeniden yerine konulduğu günlerdir.³¹

2.1.6. Kipur (Büyük Oruç)

Yahudi takviminin en önemli, en yüce ve en kutsal günü, nedamet, pişmanlık, dua, yakarış, kişinin vicdanıyla ve Tanrı'yla hesaplaşarak yargılanma ve sonra da kendini yenileyerek temize çıkma, Teşuva'ya

---

³¹ Alalu, S.(ve arkadaşları) a.g.e.s.56-57

ulaşma günüdür. Yom Kipur 25 saate yakın yeme ve içme yasağıdır.³²

Yom Kipur güneş batımından önce başlar ve ertesi gün yıldızların görünmesinden sonra sona erer. Sağlıklı her insan oruç tutmakla yükümlüdür. Erkekler için zorunlu oruç tutma yaşı 13, kızlar içinse 12 yaşından sonradır. Ancak 9 yaşını doldurmuş sağlıklı bir çocuğa oruca alıştırmak amacıyla birkaç saatlik kısa bir oruç tuttu labilir. Hamile kadın sağlığı el veriyorsa, lohusa ise doğumdan sekiz gün sonra 'oruç tutar. Kipur, Tanrı 'ya vakfedilmiş kutsal bir ibadet ve yakarı günüdür; bugünde herhangi bir iş yapmak, çalışmak, karı-koca ilişkisinde bulunmak yasaktır. Şabat gününün tüm yasakları Kipur için de geçerlidir. Kipur'da yıkanmak yasaktır, ancak sabah kalkışta eller ve gözler hafifçe yıkanabilir ama ağız çalkalanamaz. Bebek veya çocuk sahibi kadınlar, çocuklarını beslemek için tüm işleri yapabilirler. Yahudilikte insan hayatı herşeyden üstün tutulduğundan, yaşam kurtarmak için gerekli her türlü iş, doğal afet veya savaş sırasında gerekli çalışmalar yapılabilir hatta gerektiğinde oruç dahi kesilebilir. Kipur'da Brit-Mila (sünnet) yapılabilir, ancak Baraha şarapsız okunur. Kipur'da deri giysiler, deri ayakkabılar giyilmez. Bu yasak otuz günlüğe kadar olan lohusalar ve ayağında yara olanlar için geçersizdir. Roş Aşana ve Kipur arasındaki günlerde hiçbir iş, hiç bir ilişki başlatılamaz, düğün yapılamaz, mahkeme açılmaz.

Kipur günü arifesi 9 Tişri akşam sofrası, "Sevdat Mafseket" adı verilen oruç öncesi yemeğine hazırlanır. Masada saflığın, barışın ve mükemmelin simgesi olarak beyaz örtü, ölmüş aile anısına bir

---

³² Alalu.S (ve arkadaşları),a.g.e.s44

şamdan, ışığın, bilginin ve gerçeğin sembolü olarak da iki mum bulundurulur.

Kipur öncesi temiz ve mümkünse yeni ve beyaz giysiler giyilmelidir. Beyaz, Kipur'a özgü bir renktir. Saflığı ve arınmayı simgeler. Sinagog'da "Sefer Tora" örtüleri ve bütün dinsel aksesuarlar da beyaz renktedir.

Kipur'un başladığı akşam, bembeyaz giysiler giymiş ve beyaz "Tallit"leri bürünmüş bir cemaat, ışıl ışıl parıldayan Sinagog'u doldurur. Bu kutsal ve anlamlı günün arifesinde, Kipur günü ibadetleri, günün son ışıklarıyla başlatılır. "Aran Hakodoş"ın kitapları açılır, cemaat ayağa kalkar, "Sefer Tora" ruloları dışarı çıkarılır ve "Hazan" Kipur'un açılış duası olan neredeyse Kipur'un simgesi haline gelen "Kal Nidre" okunmaya başlanır. Çok etkileyici bir müzik eşliğinde okunan Kal Nidre, kişinin yerine getiremediği veya gerçekleştiremediği tüm vaat ve adaklarını iptal eden ve geçersiz kılmayı dileyen bir ortak yakandır.

Kipur günü (gün batımından ertesi günün doğuşuna kadar) yaklaşık 25 saat süren bu yakarış ve günahlarından ötürü Tanrı'nın affına sığınma duaları gün ışıkları zayıflarken ve heyecan doruktayken okunan "Neila" ilahileriyle "Aran Hakodoş" kapılarının örtülme vakti yaklaşır. Bet-Hamikdaş'ın ve göklerin kapıları kapanmaktadır. Aynı anda, örtülmekte olan insan ruhunun da kapılarıdır. Hazan ve tüm cemaat hep bir ağızdan seslenir:

"Kapıların kapanmakta olduğu bu zamanda, bize kapılarını aç Tanrım. Gün bitti, güneş alçalmakta, izin ver, kapılardan içeri girebilelim Tanrım!"

Neila'dan sonra, Kipur duaları, hep bir ağızdan tam yedi kez tekrarlanan bir haykırışla son bulur. Bu haykırışı, orucun sona erdiğini ilan eden Şofar'ın sesi izler. Tek, uzun ve kesintisiz bir çalış. Kipur öncesi söylenen "Hatima Tova" (İyi yazgılar) dileği artık "Gimar Hatima Tova" (İyi yazgıların sonu) sözlerine dönüşürken, kişi, ruhen yenilenmiş olarak yeni bir yıl yolculuğuna çıkmaya hazırdır artık. şeklinde ifade edilir.³³

Türkiye'de Yahudi okulları bu bayramda iki gün tatil edilir.

2.1.7. Pesah (Hamursuz)

Bahar festivali diye de adlandırılan bu bayram, İbrani takvimine göre Nisan ayının 15'ine rastlamaktadır. Tarımsal, milli, popüler aile bayramı özelliklerini kendinde topladığı, bilinen Pesah bayramı İsrail'de yedi gün, Diaspora'da 8 gün boyunca kutlanır. Türkiye'de Yahudi okulları 10 gün tatil edilmektedir.³⁴

Yahudi inanişına göre uzun seneler boyunca İsrailoğulları Mısır topraklarında baskı, eziyet, zulüm altında yaşamalarını sürdürmekteydi. Firavun acımasız ve zalim biriydi. Bir gece rüyasında elinde terazi

---

³³ Alalu.S,(ve arkadaşları) ,a.g.e.s45

³⁴ Özen.A,s.51

tutan bir adam görür. Terazinin kefesinin birinde yumuşak, narin bir kuzu, diğerinde Mısır'ın tüm tanınmış adamları bulunmakla birlikte, küçük kuzunun bulunduğu kefe daha ağır basmaktadır. Firavunun rüyasını yorumlayanlar İsrailoğullarından doğacak birinin gücü, akli ve becerisiyle Mısır krallığını yok edip İsrailoğullarını özgür kılacaktır şeklinde açıklarlar. Bu durum Firavun'da panik yaratır. Tüm israiloğullarının doğacak erkek çocuklarının Nil'de boğulmasını emreder. İsrailoğulları büyük bir yas ve gözyaşına bürünürler.

Abram'ın karısı Yohevet doğan oğlunu ölümden kurtarmak üzere onu Nil Nehri'ne salar. Firavun'un kızının bebeği nehirde bulup onu saraya götürmesiyle Musa sarayda büyür; olayın tanığı kardeşi Miriam sayesinde ise soyunu unutmaz. Delikanlı çağına geldiğinde bir Mısır'lının İsrailoğullarından birini dövdüğüne şahit olur ve dayanamayarak görevliyi öldürür, kumlara gömer. Bunun duyulmasıyla Firavun Musa'nın öldürülmesini emreder. Moşe kurtuluşu kaçmakta bulur. Geçen senelerden sonra bir gün Sina Dağı'nda Tanrı ondan Mısır'a gidip İsrailoğullarını özgürlüklerine kavuşturmasını ister. Moşe, Firavun'a gidip İsrailoğullarını serbest bırakmasını aksi takdirde Mısır'ın bir felaketler ülkesi haline geleceğini söyler. Nil'in kana bulanması, Mısır'da açlık, karanlık, veba, tifüs gibi salgın hastalıkların yayılması, vahşi hayvanların saldırısına uğramalarına rağmen Firavun hep direnir. Belalar esnasında Firavun'un yüreği onuncu musibete gelinceye kadar adeta taşlaşmıştır. Mısır'daki tüm ailelerin ilk doğan erkeklerine ölüm getiren bu musibet kendi oğlunun da başına gelince Musa'ya ulusunu

alıp topraklarını terketmesini emreder. Moşe tüm İsrailoğullarını toplar ve alalecele kaçımaya hazırlanırlar. Bu telaş içinde ellerindeki henüz mayalanmamış hamurdan ekmek hazırlamaya vakit bulamamış ve yolluklarını mayasız hamurla hazırlamışlardır.³⁵

Pesah kelimesi Yahudilere Mısır'lıların başına gelen 10 musibet sırasında İsrailoğullarını bağışık tutan mucizevi kutsal korumayı anımsatır. Tora'da "Tanrı İsrailoğullarının evlerinin üzerinden geçti" diye ifade edilir. Bayram boyunca yalnızca mayalanmamış undan hazırlanan ekmek yenileceği hatırlatılır. Ayrıca Pesah çocuklar için özel bir bayram haline getirilmiştir. Yapılan törenlerin odak noktasını oluşturan Mısır'dan çıkış olayının nesillere aktarılması ve bayramlara ayrı önem vermektedir. "Bunu oğluna söylemeli, anlatmalısın" diyen ataları Mısır'dan çıkışı tüm çocuklara öğretilmesini tavsiye etmiştir. Böylelikle ulusun doğuşu nesilden nesile aktarılacaktır. Pesah'tan bir gün öncesi behorların; yani ailenin ilk erkek çocuğunun felaketlerden kurtuluşunu hatırlatmak içindir.³⁶

Tanrı'nın Mısır halkına gönderdiği musibetlerden onuncusu, tüm Mısır'daki erkek çocukların ölmesi şeklindedir. İsrailoğulları Mısır'a gelen felakete maruz kalmamak için Tanrı'nın emri üzerine Mısırlılar için kutsal sayılan kuzuları kesip bu kuzulardan akıtılan kanları kapılarına sürmüşlerdir. Kapılardaki bu kan izleri Tanrı 'ya bir işaret olmuş ve Tanrı bu musibeti getirirken İsrailoğullarını yani kapıları kan işaretli olanları atlamıştır (Passover). Bu olayın anısına

---

³⁵ Alalu.S,(ve arkadaşları) a.g.e., s.13-14

³⁶ Alalu,S,(ve arkadaşları).a.g.e., s. 11

her sene Pesah'ta kuzu kurban edilir ve bunun keyifle yenmesi İsrailoğullarınca gelenek haline gelmiştir.³⁷ Ayrıca bu günün anısına evde hiçbir mayalı yiyecek bulunmayacaktır. "7 gün boyunca evinde hiçbir maya artığı bulunmayacak, bu yedi gün boyunca mayalı yiyecek yiyen İsrailoğulları cemaatinden kovulacak" (Çıkış 12:12) şeklinde ifade edilir.

2.2. YAHUDİLİK KURALLARI

2.2.1. On Emir

Tanrı'nın İsrailoğulları'na Musa aracılığıyla verdiği, İsrailoğulları'nın anayasası diyebileceğimiz, Tanrısal, ahlaksal ve toplumsal düzen öğeleri içeren buyruklar" On Emir" diye adlandırılır.

On Emir sadece Yahudi dininin esas temellerini oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda çağdaş toplumların "ahlaki kurallarını" da belirleyen bir temele sahip olduğu ifade edilebilir.³⁸ Bilindiği gibi On Emir:

"Senin Mısır diyarından çıkarılan Tanrın benim. Karşında başka ilahlar olmayacak".

"Kendin için oyma put, yukarıda göklerde olanın, yahut aşağıda yerde olanın, yahut yerin altında sularda olanın suretini yapmayacaksın".

"Rab'bin ismini boş yere anmayacaksın".

³⁷ Alalu.S,(ve arkadaşları),a.g.e., s.12

³⁸ Alalu.S,(ve arkadaşları) a.g.e.s28-29

"Şabat gününü takdis etmek için onu hatırında tut".

"Babana ve anana hürmet et".

"Katletmeyeceksin".

"Zina etmeyeceksin". "Çalmayacaksın".

"Komşuna karşı yalan şahadet etmeyeceksin".

"Komşunun evine tamah etmeyeceksin".

Bu on sözün sıralanmasının gelişigüzel olmadığı; ilk dört emirde varolan kuralların Tanrıyla olan ilişkilerini, beşinci kuralın kişinin ailesi ile olan ilişkisini, altıdan ona kadar olan kuralların ise insanın toplumla olan ilişkilerini düzenlediği açıktır.

2.2.2. Kaşerut ve Yahudi Sofrası

Sofra, Yahudi yaşamında önemli bir unsurdur. Kişinin iyi ve doğru beslenmesi ve dolayısıyla sağlıklı olması, kendini dinin gereklerine adanması bakımından en doğru yol olarak tespit edilmiştir.

"Sağlıklı bir ruh için önce sağlıklı bir beden gerekir" diyen Yahudi düşünürleri, sağlık sorunlarının kişiyi doğal olarak ibadetten ve maneviyattan uzak tuttuğunu belirtmektedirler.

Tanrı ilk insanı yarattığında ona; "Yeryüzünde olup tohum veren her sebze ve kendisinde ağaç meyvesi olup tohum veren her ağacı size verdim; size yiyecek olacaktır" der.³⁹ Ancak bir ağacın meyvesini yasaklar. Daha sonra, Tufan bitip de Nuh, gemisini terkettiğinde Tanrı

---

³⁹ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin 1:29

ona yeryüzünde yaşayan tüm canlıların etini yiyebileceğini ancak henüz ölmemiş (can taşıyan) bir hayvanı yememeyi ve "eti canıyla" yani kaniyle yememeyi emretmiştir.

Hayvan kesimi; etin ve kümes hayvanının Kaşer sayılabilmesi için "Şohet" adı verilen kişi tarafından usulünce kesilmesi gerekir. "Şohet" dinsel buyruklar gereğince hayvan kesimi için özel olarak yetiştirilir ve bu amaçla verilmiş özel bir izin belgesi taşır. İlk şart hayvanın kesilirken acı çekmesini önlemektir. Ayrıca hayvanın iç organları Şohet tarafından incelenir, herhangi bir ölümcül hastalığının olup olmadığı araştırılır. Kesilen ve sıhhatli olduğu belirlenerek "Kaşer" damgası basılan hayvan, tüm kanından ve dince yasaklanmış olan bazı yağ, damar ve bölümlerinden arındırıldıktan sonra "Kaşer" et satma belgesine sahip özel kasaplarca satılır.

Etin Kanından Arındırılması (Kaşerleştirilmesi): Kasaptan alınan etin evde tüm kanından arındırılması ve yenilebilir hale getirilmesi gerekir. Et kesimi üç aşamada gerçekleşir. Etin suya batırılması, etin tuzlanması, etin yıkanması. Ayrıca ciğer vs. gibi özellikle bol kanlı et parçalarına uygulanan yöntem vardır. Buna göre et, yıkanıp tuzlandıktan sonra ateş üzerinde yakılarak kanlarının akması sağlanır ve sonra tekrar yıkanarak kalabilecek tüm kan akıtılır.

Yahudi beslenme geleneğinde etli ve sütlü birarada yenilmez. "oğlağı anasının sütünde pişirmeyeceksin" (Çıkış 23:19 ve 34:26 -Tesniye 14:21) sözünden hareketle çeşitli kural ve yasalar üretilmiştir. Buna göre: Etin sütlü mamüllerle pişirilmesi ve birarada yenmesi

yasaktır. Bu yasak sadece kesim hayvanlarını değil tavuğu ve diğer kümes hayvanlarını da kapsar.

Et veya et suyu ya da et yağı ile pişmiş yiyecekten sonra süt veya sütlü bir gıda almadan önce belirli bir sürenin geçmesi gerekir. Bu süre genelde altı sattir, ancak bazı hallerde (hastalık vs.) üç ya da bir saate inebilir. Sütün hazmı çabuk olduğundan ve ağızda kalıntı bırakmadığından sütlü bir gıdadan, hemen sonra, ağız ve dişlerin iyice çalkalanması veya bir parça ekmek çiğnenmesi kaydıyla etli gıda alınabilir. Ancak daha kalıcı bir özelliğe sahip olan kaşar peynir türünden sert peynirler bu kaideye girmez.

Sütten etli gıdaya geçmeden önce sofradaki tüm kap kakak kaldırılmalı, peynirle birlikte yenen ekmek parçaları toplanmalı ve masa örtüsü değiştirilmelidir. Sütlü ve etli yiyecekler aynı fırın veya ocak üzerinde pişiriliyorsa iyice aralıklı konulmalı, kapakları sıkıca örtülmeli ve kaynama sırasında birinden diğerine sıçrama önlenmelidir. Süt ve sütlü gıdalar için kullanılan kaplarla et ve etli yemeklerin pişmesi ve yenmesi için kullanılan her türlü kap, kakak, tabak, çatal, bıçak vs.'nin hatta bulaşık bezlerinin ayrı olması gerekir.

- Kaşer mutfakta ekmek kesmek için kullanılan bıçak ayrı olmalı, bu bıçak ne etli ne sütlü yiyeceklerle kullanılmalıdır.

- Eve yeni alınan metal, porselen veya can kap ve takımlar kullanılmadan önce doğal bir akarsuda veya "Mikve" de özel bir dua eşliğinde "Tevila" edilmelidir.

- Balık ve yumurta hem etli hemde sütlü yiyeceklerle

bağdaştırılabilir. Balık, süt veya et kaplarında pişirilebildiği gibi, sütle veya krema vs. gibi sütlü bir mamulle karıştırılarak da yenebilir. Ancak sağlık nedeniyle etle karıştırılarak pişirilip yenilmemesi gerekmektedir.⁴⁰

2.2.3. Şabat

Şabat Yahudiliğin en önemli temel taşı olarak bilinmektedir. Eski zamanlarda günümüze dek Şabatta aile fertleri birlikde olur birlikte yemek yer, dua eder, Tora okur, şarkı söyler. Hafta boyumca birarada olamayan aile fertleri bu vesileyle bütünleşirler. Dördüncü emir şöyle der: "Şabatı hatırla ve onu kutla. Altı gün çalış ve işlerini tamamla. Yedinci gün Şabattır; o gün ne sen, ne oğlun, ne hizmetkarın, ne hayvanın ne de evindeki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız."

Şabat'ın bir dinlenme günü olduğu, Şabat adı anılmamakla birlikte Tanrı'nın dünyayı altı günde yarattığı ve yedinci gün dinlendiği noktasından hareket ettiği tespit edilmiştir. Ancak Şabat Yahudilikte sadece bir tatil ve dinlenme günü olarak algılanmamakta, yüce bir kavram, kişinin kendini dinlediği, ruhunu yücelttiği ve Tanrıya yaklaştığı gün olarak kabul edilmektedir.

Yahudi takviminde bir gün akşam vakti başlayıp 24 saat sürer. Dolayısıyla Şabat günü de cuma akşam üzeri güneşin batışıyla başlar, cumartesi ilk yıldızların görünmesiyle son bulur. Cuma erken saatlerden itibaren Şabat mumları yakılır, Şabat günü için gerekli

---

⁴⁰ Alalu.S,(ve arkadaşları) a.g.e., s. 124- 130

alışveriş yapılır, ev ve mutfak eşyaları temizlenir, Şabat sofrası erkenden kurulur. Aile reisi olan erkek işinden daha erken çıkıp banyo yapmaya ve temiz pak giyinmeye zaman ayırır. Kadın evde çocuklarıyla birlikte yıkanmış ve tertemiz özenle giyinmiş olur. Böylelikle gerek ev, gerek aile fertleri tıpkı önemli bir misafiri karşılayacakmış gibi hazır bulunurlar.

Talmudik zamanlardan günümüze dek cuma akşamları ailece yenen Şabat yemeği tüm Dünya'ya yayılmış Yahudi ailelerinin özenle uygulamaya çalıştığı bir Yahudi geleneği olarak bilinmektedir. Şabat sofrasında Şabat mumlarının dışında beyaz örtü, Kiduş bardağı ve iki bütün ekmeğin bulunması şarttır. Şabat sofrasında kullanılan her öğenin simgesel anlamı vardır. Beyaz örtü İsrailoğulları'nın çölde geçirdikleri süreçte yedikleri ve tüm toprağı örten beyaz renkli yiyecek anısmadır, Kiduş bardağı 1/10 litre civarında şarap alabilmelidir, şarap geleneksel neşe ve esenlik sembolü olarak kabul edilir, ayrıca şarap kesinlikle kaşer olmalı ve üzümden yapılmalıdır. Şabat ekmeği İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışında Tanrı'nın yolladığı gökten gelen "manna" ile beslenmişlerdir. Ancak Şabat günü Tanrı iki misli manna yollayarak herkese iki günlük yiyecek sağlamıştır, bu olayın anısına Şabat sofrasına iki ekmeğin konulur.

Türk Yahudileri arasında Şabat geleneksel yerini korumaktadır. Şabat hazırlığı perşembe gününden başlar, hafta boyunca görüşemeyen aile bireyleri o gün biraraya gelir ve aileyi bütünleştirir. Birçok aile mum yakar, Kiduş ve Amotsi uygular, cuma akşamı ve cumartesi sabahı sinagoglara gider ve bazı sinagoglarda Şabat sabahı kahvaltı yapılır.

Cumartesi günü dindar aileler haricinde herkes tatil havasında olur, yalnız gelenek olarak Yahudilere ait birçok işyerinin Şabat günü kapalı olduğu bilinmektedir.⁴¹

2.2.4. Bar-Mitzva - Bat Mitzva

13 yaşından bir gün almış her Yahudi erkeği ve 12 yaşından bir gün almış her Yahudi genç kızı Bar/Bat-Mitzva kutlayabilmektedir. Bu yaşa gelen her Yahudi genci artık sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür.

Bar-Mitzva 13 yaş töreni olarak da bilinir. Yahudi kanunları sorumluluk yaşı olarak erkeklerde 13'ü belirlemiştir çünkü erkekler için 13, kızlar için 12 yaş fiziksel olgunluğun erişildiği yaştır bu yaşda gençler arzu ve isteklerini kontrol edebilirler.

13 yaşındaki bir Yahudi çocuğundan tefillin takması beklenir. Eski vaad edilmiş topraklarda kullanılan üst giyisisini anımsatan Tallit'i kuşanır Tora okumaya çağırılması Yahudi gencinin olgunluğa erişmesinin sembolüdür. Yahudi takvimine göre 13. yaşgünü sonrası Tora okumaya çağırılan genç aynı zamanda cemaate alenen tanıtılmış olur. Gencin babası Teva'ya çağırıldığında "Beni onun sorumluluklarından azat eden kutsaldır" anlamına gelen duayı okur. Ülkemizde Bar-Mitzva çağına gelen çocuk daha önceden dini bir eğitim almamışsa, özel olarak Tora'yı okumak üzere hazırlanır. Gencin ailesi bu günü önemli bir gün olarak adlandırıp önceden

---

⁴¹ Alalu.S,(ve arkadaşları) a.g.e.s.188-189

hazırlıklar yapar. Pazartesi veya perşembe sabahları tefillin takma gerçekleşir. Aile fertleri, yakın akraba ve arkadaşlar bu mutlu günde genç Bar-Mitzva'yı kutlamak üzere arzu eden aileler tören sonrası bir davetle konuklarını ağırlarlar. Cumartesi sabahları ise daha kalabalık kitlenin katıldığı törende genç Bar-Mitzva anne ve babasına, diğeri aile büyüklerine teşekkür eder; gelecekteki sorumluluk ve beklentilerine değinerek cemaatine faydalı bir birey olmaya çalışacağını vurgular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. İSTANBUL YAHUDİLERİNİN KİMLİK TANIMLAMALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Bu çalışma genel anlamda Türkiye'de ve İstanbul'da yaşayan Yahudi Cemaatinin sosyal kimlik konusundaki algılarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple doğarken sahip olduğumuz temel üyelik grupları ile ilgili sorular sorulmuştur. Çalışmada; cinsiyet, etnik kimlik ve yaş grupları (kuşak farklılıkları), meslek, sosyal hayat, aile üyelik grupları hakkında bireylerin algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Yöntem olarak, Zavalloni'nin "Sosyal Kimlik Envanter"i kullanılmıştır.

Sosyal kimlik; bireyin, sosyal bir grubun veya grupların üyesi olma bilgisi ile bu üyeliklerin taşıdığı değer ve duygusal anlamından çıkarılan benlik kavramının bir bölümüdür. Zavalloni⁴² kimliği bireysel süreçlerin incelenmesi çerçevesinde ele alarak, temsili düşünceye bağlı bir yapı gibi tanımlamıştır. Burada kimlik, benlik temsilinin ve diğerlerinin temsillerinin örgütlenmiş bir yapısıdır. Bireyin subjektif dünyası ile objektif dünyası arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacı ile Zavalloni tarafından "Sosyal Kimlik

---

⁴² Mariza Zavalloni (1929 doğumlu) Uluslararası ilişkiler merkezinin, gruplararası ilişkiler ile ilgili çalışmaların müdür yardımcısı olup, Cenevre Üniversitesi misafir profesörüdür. Öğrencilerin değerleri ile ilgili uluslararası çalışmalarla ilgili, sosyal kimlik üzerine çalışmalar yapmaktadır. Makalelerine ek olarak dört kitabı basılmıştır; Değişen toplumdaki ergenlerin değerleri. V. Rubin ile beraber (1968) Trinidad gençliği üzerine bir çalışma Gençlerin tutum ve beklentileri konulu o. Klineberg ile (1969) Afrika öğrencileri arasında milliyetçilik ve kabilecilik anlayışı üzerine bir çalışma örnek olarak verilebilir.

Envanteri" geliştirilmiştir. Araştırmamızın yapısına uygun olması sebebi ile Zavolloni tarafından geliştirilen "Sosyal Kimlik Envanteri" kullanılmıştır.⁴³ Hepimiz doğuştan belli bir aileye, cinsiyete, dine ya da etnik gruba veya ülkeye sahip olup, yetişkin dönemde ise belli bir mesleğe, sosyal statüye sahip oluruz. Sahip olduğumuz bu temel üyelik grupları doğduğumuz andan itibaren zihnimizde kodlanarak bize hayata belli bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Araştırmada bu yöntemin kullanılma sebebi ise Yahudi kimliğine sahip olmanın diğer üyelik gruplarını cinsiyet rolleri, aile yapısı, meslek hayatı, sosyal hayatı, nesiller arası davranışlarını ne şekilde şekillendirdiğini inceleme imkanı vermesidir. Kullanılan yöntemde açık uçlu sorular kullanarak, serbest çağrışım yöntemi ile bireylerin zihin dünyalarını anlamak hedeflenmiştir. Uygulamalı araştırmaların temel zorluklarından biri olan bireylerin kendilerini saklama ve mükemmel takdim etme eğiliminde olması ile ilgili zorluğunun aşılmasına yardımcı olacağı düşüncesi ile serbest çağrışım tekniği tercih edilmiştir.

---

⁴³ Bilgin, Nuri. Sosyal Psikolojide Yöntem ve Araştırmalar. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.71.

3.1.1. Sosyal Kimlik Envanteri ve Uygulama

Uygulamaya, bir başka ifadeyle soruları sormaya başlamadan önce bireylere Şu Şekilde bir yönerge verilmiştir:

"Bu alıŐma İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne ait doktora tezidir. İstanbul'da yaşayan Yahudi Cemaatinin kendilerini nasıl algıladığı ve tarif ettiğini anlamaya çalışmaktadır. Sorduğumuz sorulara doğru, yanlış endişesi taŐımadan aklınıza ilk gelen en az üç özelliği belirterek cevap vermenizi istiyoruz. Sizden alacağım bilgiler istikametinde bilimsel verilere ulaŐmaya çalıŐacaĐız. Bilimsel çalıŐmalara verdiğiniz destekten ötürü Őimdiden teşekkür ederiz."

Uygulama sırasında sorular üç aŐamalı olarak sorulmuştur. Bu aŐamalar örneklemlerle Şu Şekilde tanımlanabilir:

1. AŞama: Kişilerin temel üyelik grupları olan aile, meslek, sosyal hayat, din, cinsiyet, yaş grubu, Yahudi kimliğinde kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuŐ ve en az üç özellik söylemeleri istenmiştir. Sorular sırasıyla Şu Şekilde ifade edilebilir.

1. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz? (Yahudi Kimliği)

2. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi kadını veya Yahudi erkeğini nasıl tarif edersiniz? (Cinsiyet)

3. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan yaşıtınız Yahudileri nasıl tarif edersiniz? (Yaş Grubu)

4. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi ailesini nasıl tarif edersiniz? (Aile Hayatı)

5. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudileri din hayatı açısından nasıl tarif edersiniz? (Din Hayatı)

6. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudileri meslek hayatı açısından nasıl tarif edersiniz? (Meslek Hayatı)

7. Soru: Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudileri sosyal hayat açısından nasıl tarif edersiniz? (Sosyal Hayat)

Birinci aşama olarak tanımlanan bu süreçte, verilen özelliklerin kısaca tanımlanması da kişilerden istenmiştir. Örnek verecek olursak; birinci soru olan "Bir Yahudi olarak İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz" sorusuna

-Kapalı

-Geleneklere bağlı

-Uzlaşmacı

gibi cevaplar alınabilmekte ve hemen ardından "Kapalı özelliğini kısaca açıklayabilir misiniz, kapalılıktan neyi kastediyor sunuz?" veya aynı şekilde "Geleneklerine bağlı, uzlaşmacı özellikleri ile neyi ifade ediyorsunuz?" şeklinde sorular sorulup, kısaca açıklamalar alınmıştır. Kişinin söylediği özellik tekrar soru olarak yöneltilip bu özelliklerin birey için, dolayısıyla cemaat için ne anlam ifade ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Cinsiyet özelliği ile ilgili sorulan ikinci soruda, bireylerden yalnızca hemcinsleri ile ilgili bilgi alınmış, karşı cins ile ilgili bilgi

istenmemiştir. Kadınlar Yahudi kadını erkekler Yahudi erkeğini tarif etmiştir. Bunun sebebi ise her bireyin kendisini tanımlamasının esas alınmasıdır.

Yaş grubu ile ilgili sorulan üçüncü soruda cinsiyet ayırımı yapmaksızın kendi yaşlarındaki kişileri tarif etmeleri istenmiştir.

2. Aşama: Bu aşama birinci aşama bittikten sonra, bir başka ifadeyle kişilerin temel üyelikleri olan Yahudi kimliği, cinsiyet, yaş grubu, aile hayatı, din hayatı, meslek hayatı ve sosyal hayat ile ilgili soruların bitip açıklamalarının alınmasından sonra başlamaktadır. İkinci aşamada kişinin birinci aşama esnasında ifade ettiği özellikleri, kendisini de dahil ederek mi yoksa kendisini cemaatin uzağında veya dışında tutarak mı ifade ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Az önce verilen örneğe devam edecek olursak İstanbul Yahudileri ile ilgili; Kapalı, Geleneklere bağlı Uzlaşmacı gibi tanımlamaları bir de doğrudan kendileri için yapmaları istenmiş, "Siz de kendinizi kapalı görüyor musunuz" veya "Geleneklerine bağlı" ya da "uzlaşmacı görüyor musunuz" biçiminde sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar bazı özellikleri kendisinin de taşıdığını, bazılarını da taşımadığını ifade etmiştir. Örneğin; "Siz bir Yahudi olarak İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz?" sorusuna cemaati kapalı olarak görüp kendisini de aynı şekilde değerlendirenler

-Kapalı (Bu özellik bende vardır/ bu özellik bende yok), cemaati geleneklerine bağlı olarak görüp kendisinde bu özelliğin olmadığını belirtenler

-Geleneklerine bağlı (Bu özellik bende vardır /Bu özellik bende yoktur), cemaati uyumlu-uzlaşmacı olarak tanımlayıp kendisinde de bu özelliğin bulunduğunu düşünenler

-Uyumlu - Uzlaşmacı (Bu özellik bende vardır/bu özellik bende yok) şeklinde cevap verebilmişlerdir. Bu şekilde cemaat özellikleri ile katılımcının ne derece aynı veya farklı oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır.

3. Aşama: Bu aşamada da kişilerde olsun veya olmasın tüm özellikleri olumlu, olumsuz veya nötr olarak tanımlamaları istenmiştir.

İkinci aşamanın hemen ardından kişilerin olumlu, olumsuz ve nötr değerlendirmesini, Yahudileri tanımlamada kullandıkları her özellik için yapmaları istenmiştir. Bu aşamanın amacı ise kişilerin cemaatle ilgili tanımlamalarından hangi özellikleri olumlu, hangilerini olumsuz, hangilerini ise nötr olarak gördüklerini anlayarak, cemaati hangi açılardan takdir ettiklerini ve hangi açılardan eleştirdiklerini ortaya koymaktır. Az önce verilen örneğe devam edersek, "Siz bir Yahudi olarak İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz?" sorusuna; İstanbul Yahudilerini kapalı bulan kendisini de öyle gören ve bu özelliğini olumlu olarak nitelleyenlerden Kapalı (Bu özellik bende vardır /Olumlu), İstanbul Yahudilerini genel olarak "geleneklerine bağlı" olarak görüp, kendilerinde de bu özelliğin bulunmamasına rağmen "geleneklerine bağlılığın" iyi bir özellik olduğunu düşünenlerden Geleneklerine bağlı (Bu özellik bende yoktur/ Olumlu), İstanbul Yahudilerini uyumlu - uzlaşmacı olarak nitelleyen, kendisinde de aynı

özelliğın bulunduğunu düşünen ve aslında bu özelliği onaylamadığını belirtenlerden Uyumlu - Uzlaşmacı (Bu özellik bende vardır/ Olumsuz) şeklinde cevaplar alınabilmektedir.

Toplam 95 kişi ile görüşölmüş; görüşmeler 2 ila 5 saat zarfında bitirilmiştir. Görüşmelerin tümü tarafımızdan yüzyüze görüşerek gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar böyle bir çalışmanın kendilerini mutlu ettiğini ve kendileri ile ilgili bilimsel bilgilere sahip olacaklarından ötürü memnuniyetlerini belirtmişlerdir. Görüşmeler sıcak ve samimi bir atmosferde gerçekleştirilmiştir.

3.1.2. Değerlendirme

Çalışmalarımız sonunda elde edilen bilgileri iki aşamada değerlendirilmiştir.

Birinci Aşama: Bireylerin her soru için verdiği cevaplar ve ifade ettiği özelliklerin liste halinde dökümü yapılmıştır. Daha sonra bu bilgilerin anlam bakımından benzer olanları genel başlıklar altında toplanmıştır. Örneğin:

- Kapalı
- Kendi dininden olanlarla arkadaşlık eder
- Gettoda yaşar
- İçe dönük, içe kapanık
- Kendi aralarında birbirleriyle olmaktan memnun gibi ifadeler kapalılık başlığı altında toplanmış,
- İkilem İçinde

- Gerektiğinde Türk milliyetçisi gözüken
- Devamlı gözetmede, korkar, çekinir, temkinli gibi ifadeler uzlaşmacı başlığında ana kategoride toplanmıştır.

Genel başlık altında toplanan bu bilgilerin objektif bir şekilde değerlendirilmesi için araştırmacı dahil dört kişilik bir ekip kategorileri kontrol etmiştir. Ekip, araştırmacının dışında, iki Yahudi araştırmacı ve yazar, biri Türk ve Yahudi Cemaati hakkında araştırma yapan bir akademisyen tarafından oluşturulmuştur. Ayrıca 95 kişi için elde edilen genel bulgular, her birinin adreslerine postalanmış ve bulgular ile ilgili fikirleri alınmaya çalışılmıştır. Fakat iki telefon ve bir şahsi eleştirinin haricinde herhangi bir fikir elde edilmemiştir. İki telefon görüşmesi "Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudileri din hayatı açısından nasıl tarif edersiniz?" sorusuna verilen cevaplarda iki kişinin sünnet konusuna değinmesi ile ilgilidir. Şahsi görüşmede ise verilen cevaplarda Türklerle evliliğe olumsuz bakıldığı yolundaki ifade Türklerin şahsına değil, Yahudi olmayan hiç kimseyle bir Yahudi evlenmez şeklinde değerlendirilmesi gerektiği açıklanmıştır.

İkinci Aşama: Bu grupta kişilerin kendilerini Yahudi Cemaatine dahil edip etmediği ve cemaat için ifade ettiği özelliklerin olumlu, olumsuz, nötr olarak tanımladığı bilgiler genel olarak şöyle birleştirilmiştir.

Bu özellik bende vardır-Olumlu	= 6 Değer.
Bu özellik bende vardır-Nötr	=5 Değer
Bu özellik bende vardır-Olumsuz	= 4 Değer
Bu özellik bende yoktur-Olumlu	= 3 Değer
Bu özellik bende yoktur-Nöt	= 2 Değer
Bu özellik bende yoktur-Olumsuz	= 1 Değer

Burada verilen puanların açıklaması için kapalı örneğinden devam edecek olursak; 6 değeri ben de kendimi kapalı olarak görüyorum ve kapalı olmak olumlu bir durumdur anlamına gelmektedir. Bu durum tabloda 6 puan olarak değerlendirilmiştir.

Kapalı özelliğini bu özellik bende var fakat olumlu mu olumsuz mu olduğu konusunda net bir fikrim yok olarak değerlendiriliyorsa nötr olarak tanımlanıyor ve olumlu ve nötr olmak tabloda 5 puan verilmektedir.

Kapalı olma özelliği bende var ve bu özelliği olumsuz olarak tanımlanıyorsa tabloda 4 puan olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme kişinin cemaatin bu özelliğini olumsuz bulduğunu ve kendisini bu açıdan sorguladığını göstermektedir.

Kapalı olma özelliği bende yoktur ve olumludur ifadesi 3 puan olarak tanımlanmaktadır. Bu özelliğin kişi tarafından olumlu bulunduğu ve kendisinin bu özelliğe sahip olmadığı hatta sahip olmak istediği olarak tanımlanmaktadır. Tabloda 3 puan olarak değerlendirilmektedir.

Kapalı olma özelliği bende yoktur ve bu özelliğe sahip olmak konusunda net bir tutuma sahip değil ise nötr olarak düşünülüp 2 puan olarak değerlendirilmektedir.

Kapalı olma özelliği bende yoktur ve olumsuz olarak görüyorum değerlendirilmesi kişinin cemaat eleştirdiği ve bu özelliğini değerlendirmek açısından çaba sarf etmeli ifadesini tanımlamaktadır. Ve bu durum tabloda 1 puan olarak tanımlamaktadır.

Bu durumu daha genel değerlendirdiğimiz durumda 6 ve 5 puanları cemaati olumlu gördüğü 3 ve 2 puanları cemaatin özelliklerini sorguladığı, 4 ve 1 puan alan özellikler ise cemaatin kendisini bu özelliklerden uzaklaştırması gerektiğini ifade eden durumlar olarak değerlendirilmektedir.

Bu bilgiler ile bireyler önce kendi içinde değerlendirilip, daha sonra 95 kişi için toplu bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca yine verilen cevaplarda sosyo-ekonomik seviye, cinsiyet farklılıkları, yaş grupları açısından ve medeni durum ile ilgili bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Tezin Bulgular bölümünde bu konu ayrıntısı ile belirtilmektedir.

3.1.3. Görüşme Yapılan Kişilerin Özellikleri

Araştırmamızın başlangıcında görüşme yapılacak gönüllü bulmakta zorlanılmıştır. Cemaatin kendilerinin araştırılması konusundaki tedirginlikleri sebebi ile cemaatin üst kurumlarından olumlu bir destek alma imkanı bulunamamıştır. Fakat iki Yahudi öğrencimizin olumlu

desteği ile çalışma gerçekleşme aşamasına girmiştir. Kişilere kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Görüşme yapılan kişiler sosyo-ekonomik seviye, cinsiyet ve yaş grupları açısından eşitlenmiştir. Sosyo-ekonomik seviye eşitlenirken kişilerin oturduğu semtler dikkate alınmıştır.

ORTA- Mecidiyeköy, Erenköy, şişli, Gayrettepe, Elmadağ, Osmanbey, Maltepe.

YÜKSEK- Fenerbahçe, Çiftelhavuzlar, Etiler, Suadiye, Akatlar, şaşkınbakkal, Levent, Nişantaşı, Ulus, Caddebostan.

Yaş grupları, cinsiyet açısından eşitlenmeye gayret edilmiştir. (Bak. Tablo 1.)

Tablo 1. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Frekanslar

YAş GRUPLARI				
Cinsiyet	18-30	31-45	46 ve Üstü	GENEL
Kadın	16	14	17	47
Erkek	16	17	15	48
Toplam	32	31	32	95

Ayrıca eğitim seviyesi olarak (lise, üniversite ve üstü) olarak da eşitlenmeye çalışılmıştır. Yahudi cemaati eğitime çok önem vermekte, çocuklarını en iyi okullarda okutmaya gayret etmektedir. Çocukların eğitimi için bütün imkanlarını (maddi, manevi) seferber

etmektedir. Farklı dilleri (özellikle İngilizce ve Fransızca vs.) öğrenmelerinin de önemini göz önüne alırsak kolej eğitimi kaçınılmaz olarak önümüze çıkmaktadır. Gerek kendileri, gerekse çocukları özellikle kolej eğitimi almışlardır. Ayrıca ilk ve orta öğrenimini Türkçe eğitim veren okullarda öğrenim görmelerini tercih etmektedirler. Fakat okul tercihlerin türkçe öğrenimin yanında yabancı dil eğitimi veren ve başarı olarak ön sıralarda yer alan eğitim kurumlarını tercih etmektedirler. Çocukların eğitimi Yahudi aileleri için, sosyo-ekonomik seviye farketmeksizin birinci dereceden önemli bir husustur. Bu sebeple ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin çocukları da cemaat desteği ile iyi eğitim almaları sağlanmaktadır. Dolayısıyla lise eğitimi alanların büyük çoğunluğu kolej eğitimi almıştır. Üniversite eğitimi için özellikle Boğaziçi ve yurtdışı eğitimi tercih edilmektedir. Bu tercih hem prestij hem de güvenlik endişesi ile yapılabilmektedir. Prestijli okullar kızlar için iyi kısmet, erkekler için iyi iş imkanlarını da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca müslüman halkın çoğunlukta olduğu okullarda Yahudi olmaları sebebiyle ezilebilir ve kötü muameleye maruz kalabilir endişesi de taşıdıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla görüşme yapılan kişilerden 5 kişi Musevi okulu, 10 kişi devlet lisesi ve ilkokulu, 80 kişi de kolej eğitimi almıştır.

Görüşülen kişilerin eğitim durumuna göre dağılımı Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet, Yaş ve Eğitim Düzeyine Göre Frekanslar

Eğitim Düzeyi	YAŞ GRUPLARI						
	18-30		31-45		46 ve Üstü		GENEL
Lise	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
	10	5	8	7	15	8	53
Üniversite	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
	6	11	6	10	2	7	42
Toplam	16	16	14	17	17	15	95

Görüşülen kişilerin, medeni durum açısından dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3. Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Frekanslar

Medeni Durum	YAŞ GRUPLARI						
	18-30		31-45		46 ve Üstü		GENEL
Evli	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
	9	2	14	14	16	14	69
Bekar	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
	7	14	0	3	1	1	26
Toplam	16	16	14	17	17	15	95

Sosyo-ekonomik seviye bakımından ise örneklem, şöyle bir dağılım göstermektedir.

Tablo 4. Cinsiyet, Yaş ve Sosyo-Ekonomik Seviyeye Göre Frekanslar

Sosyo-Ekonomik Düzeyi	YAŞ GRUPLARI						
	18-30		31-45		46 ve Üstü		GENEL
Orta	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
		10	9	8	9	7	6
Yüksek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek
	6	7	6	8	10	9	46
Toplam	16	16	14	17	17	15	95

3.2. BULGULAR

İfade edilen özellikler söyleniş sıklığına göre değerlendirilmiş ve 95 kişinin genel olarak sıralanışının yanısıra yaş grubu 18-30; 31-45; 46 ve üst şeklinde, medeni durum (evli-bekar), sosyo-ekonomik seviye (orta-yüksek), eğitim seviyesi (lise-üniversite) olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında her grup için bütün ifadelerin yer aldığı tablolar bulunmakta iken, kitap çalışmasında ilk on sıraya giren özelliklerin tablolarına yer verilmiştir. Her üyelik grubu (orijin, aile, cinsiyet vd.) için genel tablo verilip, ekonomik düzey, medeni durum ve eğitim durumu açısından nelerin farklı olduğu ifade edilmiştir.

3.2.1. Orijin "Yahudi Kimliği"

Aşağıdaki tabloda "Siz bir Yahudi olarak İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar ifade ediliş sıklığına göre aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 5. Orijin Yahudi Kimliği Genel Cevaplar

zellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Kapalı	18	5	-	4	11	11	49
Türk Toplumuna Entegre	-	-	1	1	2	34	38
Gösteriş Meraklısı	21	3	-	-	1	2	27
Uyumlu, Uzlaşmacı	4	1	-	-	1	20	26
Ticaretle Uğraşır	-	5	2	3	2	12	24
Korkar, ekindir, itilir	7	-	-	11	3	3	24
Dayanışma Halinde	-	-	1	-	1	21	23
Eğlenceyi Sever	-	1	-	-	2	19	22
Paraya Düşkün	4	2	1	2	-	11	20
Geleneklere Bağlı	3	-	1	-	-	13	17

Tablo 5 de görüldüğü üzere katılımcılar birinci sırada kendilerini kapalı tarif etmiştir. Bu özelliğin kendilerinde var olup olmaması konusunda, 26 kişi bende bu özellik vardır derken, 23 kişi bende bu özellik yoktur ifadesini kullanmıştır. Yine 22 kişi kapalı olmayı olumsuz olarak tanımlarken, 22 kişi olumlu olarak tanımlamaktadır. Kapalı olmak konusunun cemaat açısından sorgulanan bir durum

olduğu düşünölmektedir. Katılımcıların ikinci sırada, entegre olma ifadesini kullanması ve entegre olmayı olumlu olarak ifade etmesi Yahudi cemaatinin gelecek yıllarda entegre olmak konusunda eğilim göstereceğini düşöndürmektedir. Yahudi cemaati, kendilerini gösteriş meraklı olmak konusunda eleştirmektedir. Gelecek yıllarda bu özelliklerinden vazgeçmek konusunda çaba içinde olacakları düşünölmektedir. Ticaretle uğraşma, korkma ve paraya düşkün olma ise kendilerinden çok memnun olmadıkları özellikler olduğunu düşöndürmektedir. Kitle iletişim araçlarında özellikle karikatürlerde bu şekilde tanımlanmanın getirdiği rahatsızlık olabilir. Diğer özellikler olan uyumlu-uzlaşmacı, dayanışma halinde olmak, eğlenceyi sevmek, geleneklere bağlı olmak kendilerini memnuniyetle taşıdığı özellikler olarak dikkat çekmektedir.

Yaş grupları açısından değerlendirdiğimizde; kapalılık konusu genç grupta (18-30 yaş) diğer yaş grubuna göre daha olumsuz değerlendirilmiştir. Kapalı olma 31-45 yaş grubunun yarısı tarafından olumlu değerlendirmiştir ve hemen arkasından korkar-çekinir ifadesi gelmektedir. 46 ve üstü yaş grubu kendisini birinci dereceden Türk toplumuna entegre görmektedir, kapalı olmak ve korkar olmak konusunu olumsuz değerlendirmiş ve kendisinde olmadığını ifade etmiştir. Bütün yaş grupları gösteriş meraklısı özelliğine sahip olduğunu ve bu özelliğin olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer özellikler konusunda; ticaretle uğraşır, uyumlu-uzlaşmacı, dayanışma halinde olmak, eğlenceyi sevmek, geleneklere bağlı, ailesine bağlı olmak konusunu, tüm yaş grupları olumlu ve bende bu özellik var

olarak değerlendirmiştir. Genç grup Türk toplumuna entegre olmak konusunda daha fazla istekli olurken, orta yaş dilimi çekingen, 46 ve üstü ise kendisini entegre gördüğünü ifade ederek farklılaşmaktadır.

Orijin grup eğitim düzeyi açısından karşılaştırıldığında lise mezunları ve niversite mezunları olarak iki grupta veriler karşılaştırılabilir. Her iki grup da kapalı ve Türk toplumuna entegre ifadelerini ilk sıraya koymuşlardır. Kapalı olup olmamak konusunda çelişkili olmalarına rağmen Türk toplumuna entegre olmak konusunda hemen hepsi bana uyar ve olumlu ifadesi kullanmışlardır. Üniversite mezunları korkar çekinir ifadesini ilk on sıraya dahil etmezken, lise mezunları 4. Sıraya yerleştirmiş ve olumsuz bulduğunu belirtmiştir. Lise mezunları ticaretle uğraşmayı ve paraya düşkün olmayı olumlu bir durum olarak görürken, niversite mezunları bu konmada kararsız bir tutum göstermektedir. Her iki grup da gösteriş meraklısı olmayı olumsuz ve kendisinde olmayan bir durum olarak ifade etmiştir.

Orijin grubunda verilen cevaplar cinsiyet açısından oldukça farklılık oluşturmaktadır. Erkekler sırası ile; ailesine düşkün, para önemli, başarılı-alışkan-işinde hırslı, eşine sadık, türk erkeği gibi, ocuk önemli, gösteriş meraklısı, geleneklerine bağlık, okumaya ilgili ve yaratıcı ifadelerine yer vermiştir. Kadınlar ise; kapalı, türk toplumuna entegre, gösteriş meraklısı, dayanışma halinde, ticaretle uğraşır, ailelerine düşkün, korkar-çekinir-itilir, iş hayatında başarılı, kültür sanata ilgili, uyumlu-uzlaşmacı ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıların ifadelerine göre kadınların Türk toplumunda yaşamak konusunda daha fazla zorluk

gördüklerini düşündürmektedir. Erkelerin kapalı ve korkar-çekinir ifadelerine yer vermemesine rağmen kadınların bu ifadelere ön sıralarda yer vermesinden anlayabiliriz. Her iki cinsiyet de gösteriş meraklısı özelliğine yer vermiş ve bu durumu olumsuz gördüğünü belirtmiştir.

Medeni durum açısından baktığımızda; bekar grup kapalı ifadesine yer vermezken evli grup ikinci sırada yer vermektedir. Bekar grup dayanışma halinde olmayı birinci sıraya almıştır.

Evli grup sırası ile kapalı, türk toplumuna entegre, uyumlu-uzlaşmacı, korkar-çekinir-itilir, eğlenceyi sever, gösteriş meraklısı, ticaretle uğraşır, iş hayatında başarılı, paraya düşkün ve ailesine düşkündür. Bekar grup ise; dayanışma halinde, geleneklere bağlı, gösteriş meraklısı, ticaretle uğraşır, türk toplumuna entegre, paraya düşkün, zengin, uyumlu-uzlaşmacı, korkar-çekinir-itilir, kültür-sanata ilgili ifadeleri kullanmıştır. Burada evli olmak çoğunluk grupdan uzaklaşıp daha fazla cemaat içinde yaşamayı etkileyen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu grupta öne çıkan özelliklere baktığımızda kadınların, lise mezunlarının ve evlilerin cemaat içi hayatlarının daha fazla olduğunu ve çoğunluk gruba karşı daha temkinli ve çekimser davrandığını görebilmekteyiz. Bekar, üniversite mezunu erkeklerin çoğunluk grup ile daha fazla iletişim içine girdikleri ve korku-çekingenliği nispeten daha az yaşadığı görülmektedir.

Çoğunluk grup ile yakın ilişki azaldıkça cemaat içine korkma ve korkup çekinme eğilimi artmaktadır. Yine üniversite mezunları para önemli ve ticaret konusunda olumlu ifadesi kullanmaktan ise nötr ifadesini kullanmayı tercih etmişlerdir. Ticaretten başka alanlarda da başarı gösterilmesini önemsediklerini ve paranın her konuda ön planda tutulmasını çok doğru bulmadıklarını görüşmeler sırasında açıkça ifade etmişlerdir. Her grup, gösteriş meraklısı olmanın kendilerinde olan fakat olumsuz bir özellik olduğunu ifade ederek rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir.

3.2.2. CİNSİYETE GÖRE YAHUDİ KİMLİĞİ

3.2.2.1. Erkek

Tablo 6'da "Siz bir Yahudi erkeği olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi erkeklerini nasıl tarif edersiniz?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında "ailesine düşkün", "para önemli", "işinde başarılı", "çocuk önemli", "eşine sadık" özellikleri ilk sıralarda yer almaktadır. Ayrıca bu özellikler daha ziyade bu özellik bende vardır ve olumlu olarak tarif edilmiştir. Bu çerçevede mazbut eş ve iyi aile babası olmayı hedefleyen, ailesine bağlı, iyi para kazandığı işlerde çalışan ve kendisini başarılı gören aile babası profili çizilmektedir. Bekar erkekler de mazbut aile babası adayı olarak görülebilmektedir. Bununla beraber "Türk erkeği gibi" özelliği de ön sıralarda yer alarak kendilerini Yahudi erkeği olarak Türk

erkeklerinden pek farklı olmadıklarını vurgulamakta ve bu durumu olumlu tarif etmektedirler. Burada türk erkeği olarak yakın çevrelerinde gördükleri Türk erkeklerini düşünerek ifade ettiklerini belirtmişlerdir.

Aşağıda "Siz bir Yahudi erkeği olarak İstanbul Yahudi erkeklerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 48 kişinin verdiği cevaplar ifade ediliş sıklığına göre belirtilmiştir.

Tablo 6. Cinsiyete göre Yahudi Erkeklerin Değerlendirmeleri

Özellikler	Uy+ (6)	Uy. (5)	Uy- (4)	Uz+ (3)	Uz. (2)	Uz- (1)	T
Ailelerine Düşkün	23	-	-	-	-	-	23
Başarılı, Çalışkan Hırslı (işinde Başarılı)	15	-	-	-	-	-	15
Para Önemli	7	2	-	-	-	6	15
Türk Erkeği Gibi	6	2	1	-	-	1	10
Eşine Sadık	11	-	-	-	-	-	11
Çocuk Önemli	9	-	-	-	-	-	9
Gösteriş Meraklısı	1	-	-	-	1	6	8
Okumaya İlgili	7	-	-	-	-	-	7
Geleneklere Bağlı	5	-	-	-	2	-	2
Başkalarının Haklarına Saygılı, Uyumlu, Uzlaşmacı	6	-	-	-	-	-	6

Tablo 6’da görüldüğü üzere Yahudi erkekleri genel olarak kendilerini ailelerine düşkün (23 kişi) ve başarılı, çalışkan (15 kişi) olarak görmektedirler. Kişinin bu özelliklerini uyar-olumlu olarak tanımlamasından, bu durumdan son derece memnun olduğu anlaşılmaktadır. Para önemli ve Türk erkeği gibi olma özelliklerinde ise farklılık göstermektedirler. Görüşmeler sırasında 6 kişi paranın insanlıktan önemli olamayacağı düşüncesi ile bu ifadeye, uymaz olumsuz görüşü bildirmiştir. Türk erkeği gibi ifadesi için ise beraber eğitim aldıkları ve iş hayatında beraber çalıştıkları erkekleri düşünerek

cevap verdiklerini ifade etmişlerdir. Eşine sadık olma, çocuk önemli, geleneklerine bağlı, başkalarının haklarına saygılı olarak kendilerini ifade etmiş ve uyar-olumlu ifadeleri ile bu özelliklerinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Gösteriş meraklısı olmak konusu 7. sırada ve memnun olunmayan bir özellik olarak ifade edilmiştir. Medeni durum, yaş grupları, eğitim ve sosyo-ekonomik seviye açısından bakıldığında ise genelde "ailesine düşkün" özelliği ilk sırada yer almakta ve bu durumu "para önemli", "başarılı", "çalışkan" özellikleri takip etmektedir. Bununla beraber bekar grupta "başarılı", "çalışkan" özellikleri, 46 üstü yaşta ise Türk erkeği gibi olma özelliği ilk sıraya geçmektedir.

Yahudi erkeği iyi para kazanan iş hayatında başarılı bir profil çizmektedir. Gerek aile gerekse cemaat içindeki itibarı kazandığı para ile doğru orantılıdır. Ancak iş hayatında müslümanlarla içiçe bulunmaları sebebiyle kendisini çok dikkatli ve temkinli olmak durumunda hissetmektedir. Hem Yahudi olarak başarılı hem de müslümanlar tarafından dikkat çekmeyecek kadar arka planda kalmak durumundadır. Kanuni hareket etmeyi dikkat eden bir grup olarak kısa yoldan gayri kanuni işlere itibar etmektense çok çalışmayı tercih etmektedirler.

"Türk erkeği gibi" özelliğinin ön sıralarda yer alması ise çoğunluk grup tarafından dikkat çekmemek amacıyla Türk erkeği gibi giyinme ve hareket etme gayretinin yanında, kendisini yakın çevresindeki komşusu ve iş arkadaşlarıyla mukayese ederek gerçekten benzer gördüğünü düşündürmektedir.

Baba ve eş olarak konumu ise evine, eşine ve çocuklarına bağlı bir tablo olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaş grupları açısından değerlendirme yapıldığında spora sanata önem verir ve farklı tipolojiler var, okumaya ilgili 18-30 yaş grubu, azınlık psikolojisi var ve başkalarının haklarına saygılı ifadeleri 31-45 yaş grubunda, kibar-esprili ve cömert 46 ve üstü yaş grubunda görülen ve diğer yaş gruplarında bulunmayan özelliklerdir. Bu açıdan baktığımızda yeni nesilin ticaretle uğraşan, paradan başka bir şey düşünmeyen, birbiri ile benzerlik içinde olan erkek profiline çok olumlu bakmadığını ve değişmek istediğini düşünebiliriz. Sanata spora ilgili, okumaya ilgili, para önemli fakat herşey değildir gibi ifadeler bu yaş grubuna ait özellikler olarak dikkat çekmektedir. 31-45 yaş grubunun azınlık psikolojisinden daha fazla etkilendiği, eğitim almak (üniversite) konusunda çabaladığı, uyumlu-uzlaşmacı ifadesi ile Türk toplumu ile daha fazla ilişki kurduğu düşünülebilir. 46 ve üstü yaş grubu ise kendisinden önceki yaş grubunun ekonomik zorluklarından kurtulmuş, ekonomik açıdan çalışıp belli bir standartı yakalamış, çocuklarına eğitim veren, gezen, seyahat eden, kibar-esprili ifadeleri ile dikkat çekmektedir. Cömert ifadesi 46 ve üstü yaş grubunda ifade edilen özellik olması, cimri Yahudi ifadesine reaksiyon olabilir.

Eğitim açısından baktığımızda katılımcılar lise ve üniversite mezunudur. Üniversite eğitimi alanlar okumaya ilgili, sanata-spora ilgili, para önemli ama herşey değil ile lise mezunlarından

farklılaşırken, lise mezunları sözünün eri, okumaya ilgili ifadeleri farklılaşmaktadır. Her iki eğitim grubu da işinde başarılı, geleneklerine bağlı, çalışkan, işinde başarılı ifadeleri ön sıralarda ve olumlu gördükleri özellikler olarak ifade etmişlerdir. Gösteriş meraklısı özelliği her iki grupta da olumsuz değerlendirilmiştir.

Medeni durum açısından değerlendirildiğinde; bekar grup çalışma hayatı ve başarılı olma konusunu birinci sıraya alırken, evli grup ailesine düşkün ifadesini birinci sıraya almıştır. Bekar grup okumaya ilgili konusunu ön sıralarda değerlendirirken, evli grup eşine sadık- eşine sadık değil ifadesine yer verilmiştir. Bu durum bekar grubun kendilerini kanıtlama ve hayatını düzene koyması açısından ön sıraya aldığını düşündürmektedir. Evli grup ise eşine sadık olma konusunu sorgulamaktadır.

Ekonomik düzey açısından baktığımızda orta ve yüksek ekonomik düzeyli gruplar arasında benzer özellikler ifade edilmiştir. Orta ekonomik düzey grup türk erkeği gibi ifadesini kullanırken yüksek ekonomik düzey eşine sadık olma konusunu sorgulamaktadır. Eşine sadık olmama konusunda ise biz eşimizi inciltmeyiz, değersizlik yaşatmayıp, çapkınlık yaparsak eşimize hissettirmez, saygısızlık yapmayız konusunu hassasiyetle ifade etmişlerdir. Gösteriş meraklısı olmak ve okumaya ilgili olmamayı olumsuz olarak değerlendirmektedir.

Genel olarak bakıldığında erkekler çalışkan, hırslı, başarılı, geleneklerine bağlı, uyumlu-uzlaşmacı olarak kendilerini

görmektedir. Yeni nesil üniversite eğitimine önem verip, ticaret dışındaki alanlarda da başarı sağlamak istemektedir.

3.2.2.2. Kadın

Aşağıda "Siz bir Yahudi kadını olarak İstanbul Yahudi kadınlarını nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 47 kişinin verdiği cevaplar sırası ile; çocukları ile ilgili, eş olarak eşine ve evine bağlı, yeni nesil kadınlar çalışır, kadınlar kültürlü-egitimli, geleneklerine bağlı, düzenli-temiz-çalışkan, bakımlı, gezmeye meraklı-rahat yaşar, cemaat olarak kendi aralarında toplanır, kadın evin reisi olarak ifade ediliş sıklığına göre belirtilmiştir. Kadınlar genel anlamda kendilerinde var olan özellikleri ifade etmiş ve olumlu tanımlamışlardır. Kapalı ve gösterişi sever ifadesi olmaması dikkat çekmektedir.

Tablo 7. Siz bir Yahudi kadını olarak İstanbul Yahudi kadınlarını nasıl değerlendirirsiniz sorusuna verilen cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Çocuklarla İlgili ifadeler	1	1	-	-	1	24	27
Eş Olarak Konumu, Evine, Eşine Bağlı	1	-	-	-	2	21	24
Kadın Çalışır (Yeni Nesil)	-	-	10	1	-	11	22
Kadının Kültür ve Eğitim Seviyesi Yüksek	1	-	3	-	-	12	16
Geleneklerine Bağlı	1	4	-	2	1	6	14
Düzenli, Temiz, Çalışkan	-	-	-	-	1	12	13
Bakımlı	1	1	2	-	-	8	12
Gezmeye Meraklı, Rahat Yaşar (Para Önemli)	2	1	1	1	1	6	12
Kendi Aralarında Toplanır, Cemaat Olarak	1	2	1	-	1	6	11
Kadın Evin Reisi	-	-	-	-	1	9	10

Yaş grupları açısından kadınların cevapları değerlendirildiğinde yeni nesilin okuyan (üniversite), çalışan olma özelliği dikkat çekmektedir. Yeni nesil bir önceki nesil kadınlarının eğitiminin düşük olmasını olumsuz değerlendirirken, 45 ve üstü kadınlar yeni nesilin üniversite eğitimi alması ve çalışmasını gururla ifade etmektedir. 31-45 yaş arası kadınların kağıt oyunları ve gösteriş meraklılığı olumsuz özellik olarak nitelendirilmiştir.

Eğitim açısından bakıldığında üniversite mezunu grup kadınlar, cemaatin gurur duyduğu ve çalışan kadınlardır. Lise mezunu kadınlar ise evine ve çocuklarına bağlı olarak tanımlanmaktadır. Lise mezunu olanlar, üniversite mezunu kadınların hem aile hayatını hem de iş hayatını idare etmesini gururla ifade etmektedir. Benzer durum evli ve bekar grup için de geçerlidir. Evli grup evine, eşine, çocuklarına bağlı olurken, bekar grup eğitim alan, çalışan, geleneklerine bağlı, evini ve işini idare eden grup olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak bakıldığında kadınlar her ne olursa olsun geleneklerine, ailelerine bağlı olduklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar çok önemlidir. Eğitimli kadınlar gururla anlatılmaktadır. Kadınların çalışma hayatında olmaları takdir edilmektedir. Fakat burada geleneklerini, ailesini, çocuklarını ihmal etmemek çok önemli bir durumdur. Yeni nesil hem çalışma hayatını hem de gelenekleri, ailesini birarada götürmesi ile gurur duyulan bir tablo sergilemektedir.

"Siz bir Yahudi kadını olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi kadınlarını nasıl tarif edersiniz" sorusuna alınan cevaplarda "çocuklarına düşkünlük", "ailesine, eşine bağlılık", "geleneklerine bağlılık", "gezmeye, rahat yaşamaya meraklılık" ön plana çıkabilmektedir. Bu durumları da bu özellik bende vardır olumlu olarak da tarif edebilmektedir. Gençler "çalışan kadın" özelliğini ön plana çıkartırken, ileri yaş grubundaki kadınlar çalışan, eğitilmiş kadın tiplmesini takdir ettiklerini bu özellik bende yoktur-olumlu ifadesiyle desteklemektedirler. Ayrıca kağıt oyunları da olumsuz olarak ifade edilmektedir.

Medeni durum, yaş grupları, eğitim ve sosyo-ekonomik seviyesi açısından bakıldığında genelde çocuklarla ilgili ifadeler ön sıralarda yer alabilmektedir. Bununla beraber bekar, 18-30 yaş grubu ve üniversite eğitimi olan kadın eğitim seviyesinin yüksek olmasını daha ön sıraya almaktadır. Ayrıca 18-30 yaş grubunun "geleneklere bağlı" özelliğini ön sıraya alması da dikkat çekicidir. Bu durum yaş grupları ile kadının değişen konumunu gözler önüne serebilmektedir. 46 ve üstü evli kadın tipik anaç Yahudi kadın tiplmesini taşımakta "evine, eşine, çocuklarına bağlı" özelliklerle kendisini ortaya koyarken, yeni nesil "eğitilmiş ve çalışan tüketici değil üretici kadın olma" çabasını ön plana çıkarabilmektedir.

Tablolarda görüldüğü üzere Yahudi kadınının tanımlanması nesiller arasında farklılık oluşturmaktadır. İleri yaşlarda iyi eş, iyi anne olarak karşımıza çıkan Yahudi kadını yeni nesilde tüketici değil üretici kadın olma hevesi ile ön plana çıkabilmektedir. Bu durum daha önceki nesilde iyi kısmet bulmak için kolej eğitimi alırken, yeni nesilin genç kızlarının üniversite eğitimi almasının da gereğini kavramasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin kadının çalışması açısından daha güvenilir bir konumda algılanması da etkili bir faktör olabilir. Bununla beraber çalışılan işyerlerinin güvenilir ve itibarlı yerler olması çok önemlidir. Tüm bu hususların yanında kadının asli görevinin kocasına ve çocuklarına iyi hizmet etmek olduğu cemaat açısından açıktır. Kocasının ve çocuklarının başarısına katkı sağlayamayan, Yahudi gelenekleri konusunda çocuklarını iyi eğitmeyen kadın iş hayatından ayrılmak durumundadır. Ancak bunları aksatmayacak şekilde iş hayatında yer alması hoş görülebilir.

3.2.3. Yaş

Aşağıda "Siz bir Yahudi olarak yaşıtınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar ifade ediliş sıklığına göre belirtilmiştir.

Tablo 8. Yahudi Olarak Yaşıttınız İstanbul Yahudilerini Nasıl Değerlendirirsiniz Sorusuna Verilen Cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Entellektüel Seviye Yüksek	2	-	2	1	1	21	37
Aile, Eş Onemli	-	-	1	-	-	22	23
Geleneklerine Bağlı	3	-	2	1	1	13	20
Maddiyat, Para Onemli	2	5	1	2	2	8	20
Kadın Çalışır	2	1	9	3	2	2	19
Eğitim Onemli	-	-	1	-	-	18	19
Kapalı Yaşar	9	2	1	-	1	5	18
Gezmeyi, Eğlenmeyi Sever	-	2	1	-	1	14	18
Demek faaliyetleri, Dayanışma Var	-	1	2	-	1	12	16
Entegre	-	2	-	2	-	11	15

Bütün deneklere "Siz bir Yahudi olarak yaşıtınız olan İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz?" sorusu sorulmuştur. 31-45 yaş ve 46 üstü yaş grupları birkaç dil bilmekle Yahudi olmayan yaşıtlarından kendilerini farklı görebilmektedir. "Aile, eş önemi" hemen arkadan gelen özelliklerdir. Ayrıca "kadının çalışması", "dernek çalışmaları", "eğitim önemli" özellikleri de ön sıralara yerleşmektedir.

Bütün yaş gruplarında görülen azınlık psikolojisi, geçiş kuşağı, kapalılık kavramlarına değinilmektedir. Ayrıca "para önemli" özelliği, yaşın ilerlemesi ile yerini "aile önemli", "gelenekler önemli", "dayanışma önemli" özelliklerine bırakabilmektedir.

"Ticaretle uğraşır" olma özelliğinin de büyük bir yüzdeyle ön sıraya yerleştiği dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu özellik bende vardır, olumlu ve bu özellik bende yoktur, olumlu gibi yorumların yapılması ise ticaretle uğraşanların hallerinden memnun, uğraşmayanların da ticaretle uğraşma hevesinde olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 9. "Siz bir Yahudi olarak yaşıttınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 18-30 yaş grubunun verdiği cevaplar

Özellikler	Uy+	Uy.	Uy-	Uz+	Uz.	Uz-	T
	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
Maddiyat, Para Onemli	4	1	1	1	1	2	10
Asimilasyon Var (Miks Evlilik)	-	-	2	-	3	5	10
Gezmeyi, Eğlenmeyi Sever	6	1	-	-	1		8
Geleneklerine Bağlı	7	-	-	-	-	1	8
Aile, Eş Onemli	7	-	-	-	-	-	7
Gösterişi Sever	2	-	-	-	1	4	7
Kapalı Yaşar	1	-	-	1	2	2	6
Çocuk Onemli	6	-	-	-	-	-	6
Entellektüel Seviye Yüksek, Sanata İlgili, (Çok Dil Bilir)	6	-	-	-	-	-	6
Başka Dinden Kişilerle Arkadaş	4	-	-	-	1	1	6

Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde, (18-30) yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile; maddiyat-para önemli, asimilasyon (mix evlilikler) var, gezmeyi, eğlenmeyi sever, geleneklerine bağlı, aile-eş önemli, gösterişi sever, kapalı yaşar, çocuk önemli, entellektüel seviye yüksek-sanata ilgili (çok dil bilir), başka dinden kişilerle arkadaş

olarak tanımlanmaktadır. Bu yaş grubu, asimilasyonu, kapalı yaşamayı ve gösteriş merakını olumsuz ve kendisinde olmayan olumsuz özellikler olarak ifade etmiştir. 18-30 yaş grubu için evlilik ve para ön plana geçmektedir. Yahudi toplumunda bekar erkek ve kız sayısının azlığı dolayısıyla gençlerde evleneceği kişiyi bulmak önem kazanmaktadır. Ayrıca Yahudi kızlarının evlenecekleri erkeğin, kendilerini rahat yaşatmalı özelliğinin üzerinde ısrarla durmaları ve Drahoma geleneği parayı önemli kılmaktadır. İyi kazanç, iyi evlilik, iyi eş başbaşa giden özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Cemaatin kan kaybetmesi ve asimilasyonu istememeleri sebebiyle, karışık evliliklerle ilgili ifadeler, olumsuz olarak ön plana gelmektedir. Cemaatiçi evliliklerle cemaatine hizmet etme ve Yahudi kanı taşıyan çocuk sahibi olma isteği ile, anlaşacağı ve çok zengin olmasının gerekmeyeceği eş bulma durumu arasında çatışma yaşayabilmektedirler.

Tablo 10. "Siz bir Yahudi olarak yaşıttınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 30-45 yaş grubunun verdiği cevaplar

Özellikler	Uy+ (6)	Uy. (5)	Uy- (4)	Uz+ (3)	Uz. (2)	Uz- (1)	T
Entellektüel Seviye Yüksek, Sanata İlgili, Çok Dil Bilir	6	-	1	2	-	-	9
Aile, Eş Önemli	8	-	-	-	-	-	8
Eğitim Önemli	7	-	-	-	-	-	7
Kapalı Yaşar	2	1	-	-	-	4	7
Kadın Çalışır	1	-	1	2	1	2	7
Erkek işine Bağlı	6	-	-	-	-	1	7
Maddiyat, Para Önemli	2	1	1	-	3	-	7
Geleneklerine Bağlı	3	1	-	1	-	1	6
Entegre	5	-	-	-	1	-	6
Dernek Faaliyetleri, Dayanışma Var	6	-	-	-	-	-	6

(31-45) yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile; entellektüel seviye yüksek-çok dil bilir, aile-eş önemli, eğitim önemli, kapalı yaşar, kadın çalışır, erkek işine bağlı, maddiyat-para önemli, geleneklerine bağlı, entegre, dernek faaliyetleri-dayanışma var şeklindedir. Kapalı yaşamak konusu yine çelişkilidir, bu konuda 4 kişi uymaz olumsuz, 3 kişi uyar olumlu ifadesi kullanmıştır. Diğer özellikler olumlu olarak ifade edilmiştir. 30- 45 yaş arasındaki grup dikkat çekmemek dolayısıyla eleştirilmemek adına Türkçe'yi kullanmada dikkatli, para kazanarak cemaat içinde söz sahibi olmaya çalışan, çocukları hem Yahudi hem de bir Türk olarak yetiştirmeye çalışan kendi deyimleri ile "geçiş kuşağı" karakteri taşımaktadır.

Tablo 11. "Siz bir Yahudi olarak yaşıttınız İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 46 ve üstü yaş grubunun verdiği cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Entelektüel Seviye Yüksek, Sanata İlgili, Çok Dil Bilir	1	-	-	-	1	9	11
Aile, Eş Önemli	-	-	1	-	-	7	8
Kadın Çalışır	-	-	4	2	2	-	8
Demek Faaliyetleri, Dayanışma	-	1	2	-	1	3	7
Eğitim Önemli	-	-	1	-	-	6	7
Geleneklere Bağlı	1	-	1	1	-	3	6
Ticaretle Uğraşır	-	1	1	-	-	4	6
Çalışkan, Başarılı	-	-	1	-	-	4	5
Kapalı Yaşar	3	-	-	-	-	2	5
Entegre	-	1	-	-	-	3	4

46 ve üstü yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile, entelektüel seviye yüksek, sanata ilgili, çok dil bilir, aile-eş önemli, kadın çalışır, dernek faaliyetleri, dayanışma var, eğitim önemli, geleneklere bağlı, ticaretle uğraşır, çalışkan-başarılı, kapalı yaşar ve entegre olarak ifade edilmektedir. Kapalı yaşamak konusundaki çelişki dışında bireyler kendilerini olumlu ifade etmektedir.

Yaş gruplarına medeni durum, sosyo-ekonomik seviye ve eğitim seviyesi açısından bakıldığında ise farklılık görebilmekteyiz. 18-30 yaş grubunun büyük bir kısmı bekar olmaları sebebiyle maddiyat (para önemli) özelliğini üst sıraya yerleştirmektedir. Hemen arkasından karışık (miks) evlilik önemli özelliği gelmektedir. Ayrıca; cemaatte bekar kız ve erkek sayısının eşit olmadığı vurgulanmaktadır. Yapılacak evliliklerinde paralı olmak özelliğinin önemli olması sebebiyle para cemaat içi evliliklerde problem yaratmaktadır. Genel

olarak değerlendirdiğimizde ise 45 ve üstü yaş grubunun Varlık Vergisi, Trakya olayları, 6,7 Eylül olaylarını yaşamış, karikatürlerde Türkçeleri, paraya düşkünlükleri, gösteriş meraklılıkları ile alay konusu olmuş, sinmiş, kendisini korkar, çekinir, kendi kabuğunda kültürünü devam ettirmeye çalışan bir kuşak olarak görmekteyiz.

3.2.4. Aile Hayatı

Tablo 12’de "Siz bir Yahudi olarak, İstanbul’da yaşayan Yahudi ailesini nasıl tarif edersiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar ifade ediliş sıklığına göre belirtilmiştir.

Tablo 12. Siz Bir Yahudi Olarak, İstanbul’da Yaşayan Yahudi Ailesini Nasıl Tarif Edersiniz Sorusuna Verilen Cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Birbirine Bağlı	-	2	-	-	-	45	47
Çocuk Önemli	2	1	1	-	1	25	30
Aile Yapısı Aile Önemli	1	1	-	-	1	25	28
Geleneklere Bağlı, Gelenekler Önemli	2	1	-	-	1	20	24
şabat Önemli	1	1	5	-	-	14	21
Çocukların Eğitimi Önemli	-	-	1	-	1	17	19
Büyüklerle İlişki Önemli	-	-	1	-	1	15	17
Erkek işinde iş Hayatında	3	-	1	1	1	11	17
Dayanışma Yardımlaşma Var	-	-	-	-	-	13	13
Entegre	1	-	-	1	-	11	13

Aile ile ilgili "Siz bir Yahudi olarak, İstanbul'da yaşayan Yahudi ailesini nasıl tarif edersiniz" sorusuna verilen cevaba bakıldığında "birbirine bağlı" özelliği en üst sıraya yerleştirilmekte ve olumlu-bu özellik bende vardır ifadesiyle de yüksek bir seviyeye oturtulmuştur. Hemen ardından "aile yapısı, çocuk önemli" cevapları gelmektedir. "Büyüklerle ilişki önemli" ve "Şabat önemli" özellikleri aile hayatında önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca aileyi tanımlayan bir diğer özellik de kapalılık olarak ifade edilmektedir. Yahudi kimliğini belirleyen temel özellikler olarak belirtilen "birbirine bağlılık", "dayanışma", "kapalılık" kavramları Yahudi ailesini de belirleyen özellikler olarak kendini göstermektedir. Aile yapısı açısından kendisini "muhafazakar", "asimilasyonu istemez" olarak ifade etmektedir. Ayrıca "kadını evin reisi" olarak tanımakta ve aile içi ilişkilerde "demokratik olma" özelliklerini vurgulamaktadır. Aile düzeninde kadın evin her türlü işinden sorumlu, (çocukların eğitimi, gidecekleri okullar, evin hangi muhitte olacağı, eve alınacak eşyaların tipi vs.ile ilgili her türlü karar kadın tarafından veriliyor.) erkek de evin geçimini sağlamakla görevli birey olarak tanımlanmaktadır.

(18-30) yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile; birbirine bağlı, çocuk önemli, geleneklerine bağlı, çocuğun eğitimi önemli, şabat önemli, aile yapısı önemli, kendi içine kapalı, çekirdek aile, dine bağlı, boşanma arttı olarak ifade edilmiştir. Kapalı olmak ve boşanma dışında olumlu ifade edilmiştir.

(31-45) yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile; birbirine bağlı, aile yapısı önemli, şabat önemli, Yahudi kadın evine bağlı, evin reisi kadındır, erkek işinde, büyüklerle ilişki önemli, çocukların eğitimi önemli, arkadaş komşu ilişkileri önemli, dayanışma-yardımlaşma var olarak ifade edilmiştir. Bütün özellikler olumlu ifade edilmiştir. Bu yaş grubu Türk toplumu ile yakın iletişimi deneyimlemektedir. Bir önceki nesilin kapalı ve cemaat içi yaşamını değiştirmesi konusunda öncülük yapmaktadır.

46 ve üstü yaş grubunun verdiği cevaplar sırası ile; çocuk önemli, birbirine bağlı, entegre, aile önemli, geleneklere bağlı, erkek işinde, asimilasyonu istemez, muhafazakar-mazbut, büyüklerle ilişki önemli, dayanışma-yardımlaşma var olarak ifade edilmiştir. Bütün özellikler olumlu ifade edilmiştir.

Eğitim düzeyi açısından bakıldığında üniversite eğitimi alanlar; hem cemaat dayanışmasını olumlu görmekte hem de cemaat dışı insanları asimilasyon tehlikesi olarak algılamaktadır. Fakat cemaatin dışarıya kapalı olarak kendi içinde yaşamasını olumlu görmediklerini ifade etmektedirler. Lise eğitimi alan grup erkek işinde, kadın çocukları ile, türk toplumuna entegre, büyüklerle ilişki önemli ifadeleri kullanılmıştır. Kendi içine kapalı hayat yaşayan ve türk toplumu ile entegre yaşamaktan memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Evli-bekar olmak ve ekonomik seviye açısından farklı bir tablo görülmemektedir. Ortak paydalar; aile birbirine bağlı, çocuk, gelenek önemli, kapalı olmak konusunda açılma eğiliminde, muhafazakar-mazbut olmak konusunun sorgulandığı özelliklerini görmekteyiz. Boşanmaların artması olumsuz görülmektedir.

Görüşmeler sırasında ailelerin ben cemaatin kurallarını değil çocuğumun mutluluğunu daha fazla önemserim ifadesi kullanılmıştır. Çocuğumun cemaatten birisi ile evlenmesini isterim fakat cemaat dışından biri ile mutlu olacaksa her şekilde çocuğumun yanında olurum ifadesini kullanmıştır. Bizde evlatlıktan reddetmek diye bir durum yoktur, her şekilde çocuğumuzun yanında yer alırız denilmiştir.

Medeni durum, yaş grupları, sosyo ekonomik seviye ve eğitim seviyesi açısından karşılaştırdığımızda ise "birbirine bağlı" olma özelliği bütün gruplarda ön sırada yer alabilmektedir. Tüm gruplarda "çocuk, aile yapısı, gelenekler ve Şabat'ın önemli" olduğu vurgulanmaktadır. Yahudi geleneklerinin korunduğu temel müessesenin aile olması sebebiyle geleneklerin ve Şabat'ın önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Aile hayatını genel hatlarıyla değerlendirdiğimiz zaman Yahudi cemaatinin kalesinin aile olduğu ortadadır. Ailede büyük bir yüzde ile "birbirine bağlılık" özelliğinin ön sırada yer alması ailedeki bütün bireylerin birbirlerini yukarılara taşımak için elbirliği halinde olduğunu göstermektedir. Erkek iyi para kazanıp ekonomik açıdan ailesini rahat ettirmeli, kadın eşinin ve çocuklarının başarılı ve cemaat içinde saygın bir yerinin olması için çaba sarfetmelidir.

Şabat'ın dini bir gelenek olmasına rağmen aile hayatını tanımlayan bir özellik olarak karşımıza çıkması ilgi çekicidir. Her hafta cuma akşamı aile bu vesile ile biraraya gelebilmekte ve birbirinden haberdar olabilmektedir. Haftanın diğer günleri iş, eğitim vs. sebeplerle birbirini göremeyen bireyler cuma akşamı biraraya gelerek bağlarını kuvvetlendirmektedir. Evli çiftler ise bir hafta damadın bir hafta gelinin ailesinde toplanarak her iki aile ile bağlarını kuvvetlendirmektedir. Gençler ise sinema, bara gitme gibi faaliyetlerini yemek sonrasında bıraktıklarını ifade etmiştir.

3.2.5. Din

Çalışmaya katılan Yahudilerin kendilerini ve İstanbul Yahudilerini din hayatı açısından nasıl değerlendirdikleri görmeye yönelik sorduğumuz soruya alınan cevapların sıklığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13. Siz Bir Yahudi Olarak Din Hayatı Açısından İstanbul Yahudilerini Nasıl Değerlendirirsiniz Sorusuna Verilen Cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Bayramlar Önemli	2	3	1	-	2	58	66
Çok Dindar Değil	3	1	-	4	10	18	36
Sinagog'a Gider	2	11	5	1	2	10	31
Dinlerine Bağlı	4	3	J	-	1	19	28
Yom Kipur Önemli	-	3	-	-	-	25	25
Şabat önemli	1	1	2	1	1	16	22
Bar Mitsuva, Bat Mitsuva	-	-	-	-	-	22	22
Sünnet	-	-	-	-	-	22	22
Önemli	-	-	-	-	-	22	22
Laik	-	-	-	-	3	15	18
ÇocuklarınınDin Eğitimiyle ilgili	3	-	3	-	2	9	17
Kaşer'e Dikkat Eder	1	2	3	1	-	8	15

"Siz bir Yahudi olarak din hayatı açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar sırası ile; bayramlar önemli, çok dindar değil, Sinagog'a gider, dinlerine bağlı, Yom Kipur önemli, Şabat önemli, Bar-Bat mitsva -sünnet önemli, laik, çocukların din eğitimi önemli ve Kaşer'e dikkat eder olarak tanımlanmıştır. Yaş grupları açısından verilen cevaplarda farklılık görülmemektedir. Genel tablodaki bilgilere paralel bir durum olduğu gözlenmektedir. Bayramlar önemli, sinagog'a gider, çok dindar değil, şabat önemli, Yom Kipur önemli, Bar-Bat Mitsva-sünnet önemli, dinlerine bağlı, çocukların din eğitimi ile ilgili, Kaşer'e dikkat eder, gençler dinle ilgili değil ifadeleri kullanılmıştır.

Dinin gelenek ile ilgili görülen bölümü şabat önemli, Yom Kipur önemli, Bar-Bat Mitsva- sünnet önemli, ayrıca bunların sevilerek ve bağlılık ile icra edildiğini ifade etmişlerdir. Hatta Şabat aile bağlılığının simgesi olarak görülmektedir. Sinagog'a gitme konusunda mecbur olamadıkça gitmeyiz ifadesi kullanılmıştır. Din büyüklerinin sert tavırlarının çocukları ve gençleri uzaklaştırdığından bahsedilmiştir. Bu konuda sundukları bir diğer ifade de laik olmalarını gerekçe olarak sunmuşlardır. Müslüman kasaplarının da musevi geleneklerine benzer şekilde kesim yaptıklarını ve bu sebeple müslüman kasaptan da alışveriş etmekte sakınca görmediklerini ifade etmişlerdir. 45 yaş üstü gençlerin dinden uzaklaşmasını olumsuz değerlendirmektedir.

"Siz bir Yahudi olarak din hayatı açısından Yahudileri nasıl tarif edersiniz" sorusuna verilen cevaplara medeni durum, yaş grupları, sosyo ekonomik seviye ve eğitim seviyesi ve cinsiyet farklılıkları açısından bakıldığında "Bayramlar önemli" ifadesi her grupta ön sırada yer alabilmekte ve bu özellik bende vardır, olumlu olarak yorumlanarak bu konudaki memnuniyetleri belirtilebilmektedir. Yine "çok dindar değil", "sinagoga gitme" özelliği ön sıralarda yer alabilmektedir. "Dinlerine bağlı" ifadesi de sıklıkla ifade edilmekle beraber, "çok dindar olmadıkları"nın sayıca daha fazla ifade edilmesi sebebiyle ön sırada bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ise Türkiye'nin laik yapısıyla açıklanmakta ve Müslüman Türkler gibi sadece bayramlarda ve önemli günlerde dini faaliyet içinde buldukları günlük hayatta çok fazla dini kurallardan etkilenmedikleri ifade edilmektedir. Kaşerut'a dikkat eder ifadesinin 8 ila 10. sırada yer alması Kaşerut'a veya bir başka ifadeyle Yahudi beslenme kurallarına fazlaca riayet etmediklerini düşündürmektedir. "Sinagoga gider" özelliği ise genellikle ön sıralarda yer almakla beraber bu özellik bende yoktur, nötr seçeneğinin tercih edilmesi bu durumu ifade eden kişilerin kendilerinin fazlaca sinagoga gitmediği fakat cemaatlerinin gittikleri yönünde fikri olduğunu düşündürmektedir. Alt sıralarda yer alan "fakirler ve yaşlılar dinle ilgili" ifadesi de bunu destekler niteliktedir. Ayrıca "Türkiye'de dinini sürdürmede problem yaşamaz" ifadesinin yanında "korkar, çekinir" özelliğinin de belirtilmesi dikkat çekicidir.

Din hayatı açısından genel olarak verileri değerlendirdiğimiz takdirde Yahudi cemaati, Müslüman grubun tahminlerinin aksine dinlerine bağlı fakat çok dindar olmayan bir cemaat olarak tarif edilmektedir. Dinlerine bağlı olmaktan önemli günlerde sinagoga gitmek ve ailecek bayramları kutlamayı kasetmektedirler. Bu durum Türkiye'nin laik yapısıyla açıklanmakta, ve bireylerin ifadelerine göre siz dininize ne kadar bağlıysanız biz de o kadar bağlıyız olarak açıklanmaktadır.

Hahambaşılığın dini kurallara bağlı olmak konusundaki ödün vermez tavırlarına rağmen, cemaat dini ritüelleri sinagoga gitmektense aile içinde korumayı tercih etmektedir. Bu durum Hahambaşılığın muhafazakar, cemaatin reformist olduğunu düşündürmektedir.

Son yıllarda Türkiye'deki dini faaliyetlere bağlılık Yahudi cemaatini de etkilemiş, Hahambaşılık ailelere ve çocuklara bu konuda kurslar açmış cemaat de bu duruma itibar edebilmiştir.

Yahudi kurallarında önemli bir yer tutan kaşerut kuralına çok fazla riayet etmedikleri bu durumun ise müslümanların da domuz, üç tırnaklı hayvan ve deniz ürünleri yememek konusundaki yasakları ile aynı olması ile açıklanabileceği belirtilmiştir.

3.2.6. Meslek

Aşağıda "Siz bir Yahudi olarak meslek hayatı açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar sırası ile; ticaretle uğraşır, hırslı-azimli, sözünün eri-dürüst, başarılı, çalışkan, para önemli, işleri çok önemli, temkinli-ihtiyatlı, eğitilmiş önemli, serbest meslek sahibi (tekstil, kimya) olarak ifade edilmiştir. Genelde kendilerini bütün özelliklerde olumlu ifade etmişlerdir.

Tablo 14. Siz bir Yahudi olarak meslek hayatı açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz sorusuna verilen cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (S)	Uy+ (6)	T
Ticaretle Uğraşır	1	6	15	2	4	33	61
Hırslı, Azimli	-	1	3	2	2	25	33
Sözünün Eri-Dürüst	-	-	-	-	-	31	31
Başarılı	-	-	5	-	-	26	31
Çalışkan	-	-	-	-	1	26	27
Para Onemli	1	2	1	-	4	14	22
İşleri Çok Onem li	-	-	2	-	1	18	21
Temkinli, İhtiyatlı	-	-	-	3	3	9	15
Eğitim Onemli	-	-	4	-	-	11	15
Serbest Meslek Sahibi (Tekstil, Kimya)	2	-	8	-	1	3	14

Meslek hayatı açısından tanımlana özellikleri genel olarak değerlendirdiğimiz takdirde %90 gibi büyük bir yüzde ile kendilerini ticaretle uğraşır olarak tarif etmişlerdir. Bu durumdan çok fazla memnun olmamakla beraber Türkiye’de güvenli ve rahat

yaşayabilmelerinin ancak ticaretle uğraşarak mümkün olduğu belirtilmiştir. Sanatçı ve bilim adamlarının yıllarca çalışıp ekonomik açıdan rahat hayat sürecektir seviyede olmadığını vurgulamış bu durumu da Türkiye'nin sanata ve bilime verdiği önemle açıklamışlardır. Askeriyede görev alamamanın ise Yahudi olarak farklı tutulmalarından kaynaklandığını ifade etmişler normal devlet memurluğunun ise az kazanç getireceği sebebiyle tercih edilmediği belirtilmiştir.

Mesleki tutumlar olarak tanımlayabileceğimiz, çalışkan, sözünün eri, yaratıcı olmaları ile de kendilerini yüceltmektedirler.

Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde; (18-30) yaş grubun, eğitim önemli, işleri yurtdışı ile bağlantıları var ifadeleri farklılaşmaktadır. Baba mesleğini sürdürür ifadesi de yer almakta fakat eğitim alıp baba mesleğini sürdürme eğilimi ifade edilmiştir. (31-45) yaş grubun, temkinli-ihtiyatlı, kendi işlerini kurarlar, serbest meslek sahibi (tekstil, kimya) olarak ifadeleri ile farklılaşmaktadır. (46 ve üstü) yaş grubu ise; ticaretle uğraşır, baba mesleğini sürdürür, memurluk yapamaz, azınlık psikolojisi ifadelerini kullanmışlardır. Memurluk yapamamak konusu 9. sırada olumsuz olarak ifade edilmiştir. Temkinli-ihtiyatlı ifadesi her an azınlık olmaları sebebi ile istenmeyen bir durum olabilir konusuna hazırlıklı olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer tüm özellikler bütün guruplarda var olan ve memnun olun özelliklerdir. Eğitim düzeyi konusunda üniversite mezunları baba mesleğini

sürdürüp sürdürmemek konusunda farklılaşmaktadır. Lise mezunları baba mesleğinin ticaret işini sürdürürken, üniversite mezunları yurtdışı bağlantılı firmalarda veya yurtdışı ile ihracat işleri yapabildikleri hatta Özal döneminde sanayi ile ilgili işlere dahi girebildiklerinden bahsetmektedirler. Burada memurluk yapamamak konusu serzeniştle ifade edilmiştir. Biz kendimizi bu ülkenin vatandaşı görüyoruz fakat bizi memur yapmayarak güvensizliklerini gösteriyorlar denmiştir.

Medeni durum ve ekonomik düzey açısından farklılık görülmemiştir.

Bütün tablolarda "Ticaretle uğraşır" ifadesi yüksek değerlerle ön sırada yer almaktadır. Hemen arkasından iş prensipleri olarak "hırslı", "eğitimli", "çalışkan", "sözünün eri", "işlerine önem veren" ve "başarılı" yer alabilmektedir. Tüm bunlarla beraber "para önemli" kavramı da ön sırada bulunabilmektedir. "Eğitim önemli" özelliği ise "para önemli" özelliğinden sonra yer almakta böylece çocuklarının eğitiminde çok titiz olan Yahudi ailesi çocuğunun sonuçta iyi para getiren işte çalışmasını kariyerli işe tercih edebilmektedir. Yahudi cemaatinde paranın getireceği değer, eğitimin getireceği değerden daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Eğitim konusunda da işletme, iktisat, yabancı dil öğretmenliği, diş hekimliği, mimarlık, avukatlık, mühendislik gibi serbest çalışma ve iyi para kazanma imkanının olduğu alanlar tercih edilmektedir.

"Birbiriyle dayanışma halinde" oldukları "Yahudi patronlardan genelde memnun" olduğu, Türkiye'den memnun oldukları da ifade edilen özellikler arasındadır. Memurluk yapamamalarını azınlık olmaları ile açıklamalarına rağmen "memurluğu benimsemez" ifadesiyle daha ziyade kendi işlerini kurmayı tercih ettikleri belirtilmektedir.

3.2.7. Sosyal Hayat

Aşağıda "Siz bir Yahudi olarak sosyal hayat açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz" sorusuna 95 kişinin verdiği cevaplar sırası ile; eğlenmeyidışarı çıkmayı-sosyal hayatı seven, sinemaya gider, tiyatroya gider, talih oyunları oynar, dernek çalışmaları, lokantaya gitme, kendi aralarında yaşarlar, seyahat eder, evlerde toplanır ve gösteriş meraklısı olarak ifade edilmiştir. Talih oyunları için 4 kişi uyar olumlu ifadesi kullanırken, 22 kişi uymaz olumsuz ifadesi kullanmıştır. Gösteriş meraklılığı içinde 5 kişi uyar-olumlu ifadesi kullanırken, 14 kişi uymaz olumsuz ifadesi kullanmıştır. Diğer özellikler ise büyük çoğunlukta kendilerinde olan ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 15. Siz bir Yahudi olarak sosyal hayat açısından İstanbul Yahudilerini nasıl değerlendirirsiniz sorusuna verilen cevaplar

Özellikler	Uz- (1)	Uz. (2)	Uz+ (3)	Uy- (4)	Uy. (5)	Uy+ (6)	T
Eğlenmeyi, Dışarıya Çıkmayı, Sosyal Hayatı Sever	1	3	1	-	2	41	48
Sinemaya Gider	-	1	-	-	2	44	47
Tiyatroya Gider	-	1	1	-	1	37	40
Talih Oyunları	22	8	-	2	2	4	38
Demek Çalışmaları	1	1	8	-	1	22	33
Lokantaya Gitme	1	-	1	-	4	25	31
Kendi Aralarında Yaşar	4	2	4	2	2	11	25
Seyahat Etme	1	-	3	-	1	19	24
Evlerde Toplanır	-	1	2	-	2	19	24
Gösteriş Meraklısı	14	3	-	.	-	5	22

Sosyal hayatı, yaş grupları açısından değerlendirdiğimizde 18-30 yaş grubunun verdiği cevaplar lokanta yerine bara, spora, kültürel etkinliğe gider olarak diğer yaş gruplarından farklılaşmaktadır. 31-45 yaş grubu sinema, tiyatro ve seyahatlere, dernek çalışmalarına ağırlık vermektedir. 46 ve üstü grup ise diğer yaş gruplarına göre cemaat içinde, evde toplanarak, kağıt oyunları oynayarak diğer yaş gruplarından ayrılmaktadır. Gösteriş merakı ve kağıt (talih) oyunları olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Eğitim düzeyi açısından bakıldığında üniversite mezunları ve genelde bekar grup 18-30 yaş grubu olarak görülmektedir. Lise mezunları da daha ileri yaş grubu ve genellikle evli olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversite mezunları kültürel etkinlik ve spora, bara giderken, lise mezunları sinema ve tiyatro, lokantaya gitmektedir. Bekar grup evli

gruptan farklı olarak yazın adalara gidildiğinden bahsetmektedir. İstanbul'da prens adaları olarak adlandırılan adalar gayrimüslümlerin yazın birbirleri ile yakın ilişki kurdukları, özellikle cemaat içi evliliklerin desteklenmesi için gençlerin bir arada zaman geçirdiği bölgelerdir. Cemaat içi evliliklerin desteklenmesi için özellikle çocukları olan aileler mutlaka adada ev kiralamaktadır.

Ekonomik düzey, yaşanan hayat biçimini çok farklılaştırmasa da gidilen lokanta ve eğlence yeri ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır. Cemaat, ekonomik açıdan benzer evlilikleri de önemsemektedir. Ekonomik düzeyi yüksek aileler ile orta halli aileler sinagog ve dernekler dışında çok karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

"Siz bir Yahudi olarak sosyal hayat açısından İstanbul Yahudilerini nasıl tarif edersiniz?" sorusuna alınan cevaplarda İstanbul'un sosyal etkinliklerinin tadını çıkararak bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Medeni durum ve yaş grupları açısından bakıldığında ise iş hayatında bütün gücüyle çalışıp para kazanan Yahudi cemaatinin özel zamanlarını (evliler ailesiyle, bekarlar arkadaş gruplarıyla) sinema, tiyatro, lokantaya giderek harcadıkları anlaşılmaktadır. Bununla beraber "talih oyunları", "gösteriş meraklılığı", "sürekli kendi aralarında eğlenme" ve "kültürel, sanatsal olaylara fazla itibar etmeme" konularında da kendilerini eleştirmektedirler. Ayrıca toplu yerlerde yüksek sesle ve bozuk Türkçe ile konuşmalarını da olumsuz özellikler olarak belirtmektedirler.

Talih oyunlarına 46 ve üstü grup birinci sırada yer vermekte, özellikle de lise eğitimi olan ve sosyo ekonomik seviyesi yüksek olan grubun itibar ettiği dikkat çekmektedir. Fakat bu özellik bende yoktur, olumsuz olarak değerlendirerek bu özellikten hoşnut olmadıkları da ifade edilmektedir Dernek çalışmaları Yahudi Cemaatinin ayakta kalması ve Yahudi kimliğinin korunması için önemlidir. Bu sebeple 18-30 yaş grubu "sinemaya gitme" ve "dernek çalışmaları"nı ön sıraya almakta 31-45 yaş grubu ise sinema ve tiyatroya gitmeyi tercih etmektedir. Her cumartesi akşamı ailece yemeğe gitmenin gelenek haline geldiği ve gittikleri lokantanın, sinemanın, eğlence yerinin belli mekanlar olması sosyal hayatta da sürekli beraber olmalarını sağlamaktadır.

Sosyal hayat genel olarak değerlendirildiğinde Yahudi kimliğini oluşturan temel öğelerin ikinci sırada, aile ögesi ise birinci sırada yer almaktadır. Kendi deyimleri ile renkli sosyal hayata sahiptirler. Açılan her lüks restoranta, cafeye, bara önce Yahudiler gider, beğenilirse birbirlerine haber verip hep beraber oraya gidip müşteri potansiyeli olarak ayrıcalıklı hizmete sahip olabilmektedirler. Tabi istenmeyen bir davranışta da hep beraber orayı terkedebilmektedirler.

Sanatsal faaliyetlerin takibinde de ön sıralarda yer alabilmekte, icraatçı olarak değil fakat izleyici olarak sinema ve tiyatroları takip ederek İstanbul'un sanat hayatına katkıda bulunabilmektedirler.

Cumartesi günleri ailece yemeye çıkmak cemaatin vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Her aile ekonomik bütçesine göre mutlaka yemeğe gitmeye gayret etmektedir. Bu durum ayrıca cemaat içi bağları kuvvetlendirmekte, yemeye gidemeyenler cemaatten ayrı kalabilmektedir.

Ayrıca dernek çalışmaları özellikle kadınlar tarafından boş zaman değerlendirmede ön sırada yer almaktadır. Talih oyunları ise revaçta olan fakat beğenilmeyen olumsuz bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. İKİNCİ AŞAMANIN AÇIKLANMASI

Görüşmenin ikinci aşamasında, ifade edilen özellikler kendilerine uysun veya uymasın bu özellik bende vardır-olumlu:6 değer, bu özellik bende vardır- nötr:5 değer, bu özellik bende vardır-olumsuz:4 değer, bu özellik bende yoktur- olumlu:3 değer, bu özellik bende yoktur-nötr:2 değer, bu özellik bende yoktur- olumsuz:1 değer olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Her kişinin orijin, cinsiyet, yaş, aile, meslek, din grubu ve sosyal hayat ile ilgili verdikleri değerler önce tek tek her kişi için hesaplanmış daha sonra denek sayısına göre tek tek genel toplam alınmıştır. Elde edilen genel değerlerin yüzdesi alınarak hangi gruba daha fazla değer verildiği hesaplanarak en fazla memnun oldukları grup tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda; 95 kişi için (kadın, erkek, evli, bekar, yaş grupları ve eğitim seviyesi açısından ayırmaksızın) kendilerine verilen değerler yüzde olarak sıralandığında kendilerine en fazla aile hayatı açısından

yüksek değerler verdikleri görülmektedir. İkinci olarak sosyal hayat açısından kendilerine yüksek değer vermektedirler. Üçüncü sırada kendilerine Yahudi olmalarından ötürü yüksek değer vermektedirler. Din hayatı ise alt sıralarda kendisini göstermektedir. İstanbul Yahudileri, yapmış olduğumuz bu araştırmaya göre kendilerini çok dindar olmayan ve laik bir cemaat olarak tarif etmektedirler. Eğitim durumuna göre verilen değerlere bakıldığında ise lise mezunlarının, 18-30 ve 46 ve üstü yaş gruplarının aile ile ilgili özelliklere yüksek değer verdikleri görülmektedir. Yine 31-45 yaş arası erkekler sahip oldukları ekonomik güç, demokratik ve uzlaşmacı tavırlarıyla kendilerine yüksek değer vermekte, bu tavırlarının Yahudi kimliğinden kaynaklanması dolayısıyla Yahudi olmaktan dolayı memnuniyetlerini belirtmektedirler. Aile 31-45 yaş grubunda üçüncü sırada önemini ortaya koymakta ve bunu yine sosyal hayat izlemektedir. 18-30 yaş grubu lise sonrası üniversiteye devam etmediğinden bilhassa erkeklerde meslek hayatı ikinci sırada yer almaktadır. Meslek hayatında iyi para kazanarak eğitim eksikliği giderilmeye çalışılmaktadır. Din hayatı da bu grup gençlerde üçüncü sıraya gelerek önemli olmaktadır.

Üniversite ve üstü eğitim alan kişiler ise genellikle ekonomik düzeyi ortanın üstünde olan kişilerdir. Lüks ve rahat yaşamayı seven ve bu durumu gereklilik olarak gören Yahudi cemaatinin sosyal hayatı da belli bir ekonomik seviyenin üstünde olmayı gerektirmektedir. Bununla beraber sosyal hayat bütün yaş gruplarında birinci sırada yer almaktadır. 18-30 yaş grubunda aynı zamanda eğitim alan kızlar

kendilerine yüksek değerler vererek ikinci sırada yer alabilmektedir. Yaşının getirdiği heyecanı ve gençliğini para kazanarak değil de eğlenerek yaşadığı için bu yaşıta bulunmaktan da memnuniyetlerini üçüncü sırada yer alarak ifade edebilmektedirler. Fakat lise mezunu 18-30 yaş grubuyla karşılaştırıldığında önemli bir farklılık göze çarpmaktadır. Lise mezunu grup meslek ve din hayatına yüksek değer verirken, üniversite ve üstü grup meslek ve din hayatına yedinci ve sekizinci sıraya inecek kadar düşük değer vermektedir. 31-45 yaş grubu ise ikinci ve üçüncü sırada din hayatına yüksek değer vermektedir. Özellikle bayramlarda bütün ailenin toplanması, Bar Mitzva ve düğün törenleri dolayısıyla dini aktivitelerle daha yakın olan bir yaş grubu olduğu düşünülebilir. Ayrıca eğitimi grup cemaat içi dini faaliyetlerde aranan ve itibar edilen kişiler olmaktadır. 46 ve üstü yaş grubundaki kadınlar ise sosyal hayattan hemen sonra kendisine yüksek değerler vererek göz önüne gelmektedir. Üniversite mezunu kadın çocuklarını büyüttükten sonra mesleki faaliyetlere girebilmekte veya resim yaparak, gazetelerde yazı yazarak, cemaat gazetesinde çalışarak, kitap yazarak üretici bir konuma gelmektedir. Aile ve meslek hayatı da üçüncü sırada yüksek değer alan grup olma özelliği göstermektedir. Tüccar toplum tanımından rahatsız olan Yahudi cemaati ekonomik güvencelerini sağladıktan sonra bilgi üretme ve sanat yapma gayreti içine girmektedir. Medeni durum açısından bakıldığında ise evli kadınlarda aile hayatı en yüksek değeri alırken, evli erkekler sosyal hayata birinci sırayı alacak değerler vermektedir. Kadınlar ikinci sıraya sosyal hayatı yerleştirirken, 31-45 yaş arasındaki erkekler kendi nesillerini yüksek değerlerle tarif

etmektedir. 18-30 yaş grubu kadın ve erkek kendisine üçüncü sırada yüksek değer vermektedir.

Erkek aile hayatını beşinci sıraya yerleştirirken kadın birinci sıraya yerleştirmektedir. Bu durum aile hayatının kadının sorumluluğunda olduğunu düşündürmektedir. Erkek de 31-45 yaş arasında iş hayatının en verimli en atılgan dönemini yaşamakta ve bu grupta kendisine yüksek değer verebilmektedir. Ayrıca 46 üstü yaş grubu kadın ile 31-45 yaş arası erkek kendilerine yüksek değer vermektedir. 46 üstü yaş grubuna mensup kadın; çalışan genç Yahudi kadınlarının üretici olma çabalarının takdir etmesi sebebiyle yüksek değerler vermektedir. Erkekler ise üçüncü sıraya aile hayatını ve Yahudi kimliğini yerleştirmektedir. Bu durum erkeklerin başarılı olması, cemaatten destek alabilmesi ve kabul görebilmesi için Yahudi kimliğini koruyacak ve yüceltecek faaliyetlerde bulunmasının önemli olduğunu düşündürmektedir. Kadınların üçüncü sıraya dini hayatı yerleştirmeleri ise dini ritüelleri ilerde çocuklarına dini faaliyetleri öğretmesi ve ailesinde dini ritüelleri gerçekleştirmesi için bu konularda kendilerini yetiştirmeye ihtiyaç duymalarından ötürü olduğunu düşündürmektedir. Bu durum erkeğin dini hayat, kadının Yahudi kimliği ile ilgili düşük değerler vermesinden de anlaşılabilir.

Cinsiyet kimliği açısından bakıldığında ise bekar Yahudi kadınlar bekar Yahudi erkeklere göre kendilerine daha yüksek değer vermektedir. Bu grup aynı zamanda yaş grubu açısından da 30'un altı olması dolayısıyla kendisini ekonomik açıdan henüz yüksek seviyeye çıkaramamış, erkeğin karşısında dinin taşıyıcısı olan ve Drahoma

veren kadındır. Bu yüzden kendisini daha üstün görmektedir şeklinde açıklanabilmektedir. Genel olarak evli ve bekarları karşılaştırdığımızda ise bekarların evlilere kıyasla cemaat içi faaliyetlerle daha fazla ilgili olduklarını görmekteyiz.

Sosyo ekonomik seviye açısından bakıldığında ise orta sosyo-ekonomik seviye 31-45 yaş grubu kadınlar meslek hayatındaki başarılarından ötürü kadın grubunu birinci sıraya yerleştirmektedir. Erkekler ise iş hayatındaki çalışkanlık ve başarılarından dolayı 18-30 yaş grubu erkekleri birinci sırada değerlendirmektedir. Kadın ve erkek aile hayatına ikinci sırada yüksek değer vermektedir. Yahudilerin cemaat olarak sosyal hayatta aktif olarak yer alabilmeleri iyi maddi kazançla doğru orantılı olması sebebiyle orta sosyo ekonomik seviyedeki bu grup sosyal hayatı dördüncü sıraya yerleştirmektedir. Cemaat içi faaliyetlerde bulunmak ve söz sahibi olmanın da iyi kazançla bağlantılı olması sebebiyle bu grup erkekler cemaat içi faaliyetlerle meşgul olamamakta, zamanının çoğunu çalışıp para kazanarak geçirmektedirler. Kadınların dernek faaliyetlerine katılmaları ise bu konuya gönül vermek ve zaman ayırmalarıyla mümkün olabilmektedir. Bu sebeple kadınlar Yahudi kimliğiyle ilgili üçüncü sırada yüksek değer vermektedirler.

Yüksek sosyo-ekonomik seviye ise para problemi yaşamadığı için birinci sıraya kadın ve erkeğin sosyal hayatını yerleştirmektedir. Kadınlar ise ikinci sıraya aile hayatını koyarken üçüncü sıraya meslek hayatını yerleştirmektedir. Kadının meslek edinme çabaları, tüketici değil, üretici kadın olma gayreti meslek hayatını üçüncü sıraya

yerleştirmesine sebep olmaktadır. Erkekler ise yaşıtlarıyla ilgili faaliyetlerde bulunma, cemaat faaliyetlerinde bulunma ve meslek hayatındaki aktivitelerle zamanını değerlendirmektedir.

Genel olarak her iki sosyo-ekonomik seviye karşılaştırıldığında orta sosyo-ekonomik seviyenin daha mazbut bir hayatı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Kadınların ailesiyle ve cemaat faaliyetleriyle, erkeklerin ise ailesini daha iyi Őartlarda yaşatabilmek için zamanının büyük çoğunluğunu çalışarak ve para kazanarak geçirdiği gözlenebilir. Yüksek sosyo-ekonomik seviye ise sosyal hayatta İstanbul'un ve hayatın tadını çıkarmaktadır. Erkekler cemaatte söz sahibi kişiler olarak karşımıza çıkmakta, kadınlar ise kendilerini mesleki hayatta kanıtlama çabası içinde bulunmaktadırlar.

Eğlence yerinin belli olması sosyal hayatta da sürekli beraber olmalarını sağlamaktadır. Bu durumdan bir taraftan hoşnut oldukları belirtilmektedir. Görüşmeler esnasında Yahudilerin eğlenmeyi bildiği ve beraber eğlenmekten zevk aldıkları belirtilmektedir. Ayrıca herkesin gittiği bir yere gitmemek prestij sorunu yapılmakta, cumartesi akşamı yemeği dışarıda yiyebilmek için para ayrılmaya çalışıldığını aksi takdirde cemaat dışı kalabileceğinden bahsedilmektedir.

Dernek alışmaları ise Yahudi cemaatinin ayakta kalması ve Yahudi kimliğinin korunması için önemlidir. Gençler, çocukluklarından itibaren hafta sonlarını dernek faaliyetleri ile geçirmektedir. Çeşitli yaş gruplarına göre yapılan faaliyetlerde cemaatin bir aradalığı ve

dayanışma duygusunu yaşattığı, Yahudi kimliğinin korunması sağladığı ve ileride kuracakları aileler için birbirlerini tanıma fırsatı oluşturduğu görülebilmektedir. Derneklere Yahudi harici kimsenin girmesi yasaktır. Bu durum dernekler kanunu ile çelişkili değildir. Kanunlara göre dernekler, cemaatlerin mahremiyet alanıdır ve yönetim kurulunun izni olmadan dışarıdan kimse giremez. Bu sebeple zaten genelde kapalı olan cemaat, dernekler konusunda kanunlardan aldıkları destekle kendi kültürlerini koruyabilecekleri ve cemaatiçi evliliği sağlayabilecekleri imkanı iyi kullanmaya gayret etmektedir. Bu sebeplerle 18-30 yaşlarda dernek çalışmaları ön sıralarda yer almaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

Anadolu'da uzun yıllar bir arada yaşayan Müslüman ve Yahudi topluluklarının Osmanlı topraklarında en belirgin birlikteliği 1492'de Musevilerin İspanya'dan kovulup Osmanlı topraklarına kabulü ile başlamaktadır. Tezin ilk bölümlerinde de belirtildiği gibi Osmanlı topraklarında Aşkenaz, Romenio ve Seferad Yahudilerinin varlığı tarihi kaynaklarda aydınlığa kavuşmaktadır. İspanya'dan göç eden gruba Seferad adı verilmesi ve günümüzde yaşayan Yahudi grubunun Seferad Yahudilerinden oluşması sebebiyle konu ile ilgili getirilen açıklamalar Seferad Yahudilerini tanımlamaktadır.

Bu çalışma Türkiye'de yaşayan gruplardaki mozaik taşlarından Yahudi cemaatine ait olanının dokusunu ve renklerini anlama ve tarif etmek amacını gütmektedir. Bu çerçevede Yahudi kimliğine ait olan mozaik taşı, Yahudi cinsiyeti (kadın-erkek), Yahudi cemaatinin yaş grupları (kuşaklar arası farklılık), Yahudi ailesi, Yahudi meslek hayatı, Yahudi dini hayatı ve Yahudi sosyal hayatı açısından ayırıştırmaya ve genel anlamda Yahudi cemaatini tanımaya ve tanımlanmaya gayret edilmiştir. Bu tanımlamanın bizzat Yahudiler tarafından yapıldığı İstanbul Yahudi cemaatinin kendisini nasıl gördüğü, tarif ettiği, çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

Bu mozağin tanımlamasına ilk sorumuz olan "Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi cemaatini nasıl tanımlarsınız?" sorusuna aldığımız cevapları değerlendirerek başladık. Bu durumda etnik kimlik kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Etnik kimlik, belirli bir topluluğun üyelerinin kendilerini, diğer topluluk üyelerinden ayırdeden bir aidiyet duygusudur. Bu duygu topluluk üyelerinin kendilerini belirli bir "biz" in mensupları olarak "onlar" dan farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir".⁴⁴

Bu anlamda Yahudi cemaatinin kendilerini diğer toplumdan farklı kılan şu özelliklerle karşılaşyoruz. Cevaplarda sırasıyla "kapalı", "Türk toplumuna entegre", "gösteriş meraklısı", "uyumlu-uzlaşmacı", "ticaretle uğraşır", "korkar-çekinir", "dayanışma halinde", "eğlenceyi sever", "paraya düşkün", "geleneklere bağlı" gibi ifadeler ön sıralarda yer almaktadır.

Yahudi cemaati etnik kimlik konusunda kendisini ön sırada "kapalı" olarak ifade etmektedir. Hemen ardından "Türk toplumuna entegre" ifadesinin gelmesi verileri ilginç kılmaktadır. Literatüre baktığımızda ise şu tanımlarla karşı karşıya geliyoruz.

---

⁴⁴ Bilgin,N. Kollektif Kimlik, Sistem Yayıncılık, 1995, s.65

"Kapalı ve açık gruplarda insan ilişkileri farklıdır. Kapalılarda, dışlama ve diskriminasyon, açıklarda uzlaşma ve kabul edilme ilişkisi vardır. Kapalıların ardında, herhangi bir biçimde, "seçilmiş halk" olma duygusu bulunur ve bu duygu uluslara, ailelere, vb. taşınır; bu duygu, sosyal kimliğin simetriğidir. Üstünlüklerine inanan bu grubun her üyesi, bu kimliğe ait oluşu dolayısıyla üstünlüğünü sübjektif olarak ilan edebildiğinden, bu kimlik popülerlik kazanır. Oysa açık gruplar, herkesin kendi gücüne göre haklarının ve çıkarlarının dengesine, bu hak ve çıkarların temsillerinin ve toplumun uyuşabilirliğine dayanır. Bir başka deyişle "kapalı gruplar farklı dünyalarda, açıklar ise aynı dünyada yaşarlar. Kapalı toplumun denklemi, içeriyle işbirliği, dışarıyla rekabettir; benzerleri arasında kalmak, toplum halinde yaşamının koşulu gibidir; tüm koşullarda, benzerlerinin lehine, diğerlerinin aleyhine bir tavır hakimdir ve bunun yol açabileceği haksızlık dikkate alınmaz."⁴⁵

Kendilerini kapalı olarak tarif eden Yahudi cemaati bu kapalılıktan çok hoşnut olmadığını da belirtmektedir. Görüşmeler esnasında "kapalı kavramını biraz açar mısınız, kapalı kavramı ile neyi ifade ediyorsunuz?" sorusuna kendi içinde yaşamayı, Yahudi olmayanlara özel hayatta da fazla beraber olmamayı kasteddikleri cevabı verilmiştir. Ayrıca ön sıralarda kapalılık kavramı ile aynı sıklıkla ifade edilen bir diğer özellik olan "Türk toplumuna entegre" ifadesi yer almaktadır. Teorik olarak bakıldığında yanyana olması ilk etapta anlaşılamayan bu özellikler, Yahudilerin dünya tarihinde yaşadıkları

---

⁴⁵ Bilgin,N. a.g.e. s.169

serüven ve Türkiye'deki konumları göz önüne alındığı zaman anlam kazanabilmektedir. Tarih boyunca çeşitli eziyetlere maruz kalan Yahudiler, Osmanlı İmparatorluğu'na canlarını kurtarmak için gelmişler ve başka bir dinin mensubu olarak Türkleşmeleri imkansız bir grup olarak görülmüşlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kurulduğu yıllarda yaşanan tarihi süreçler Yahudi cemaatine Türk olamayacaklarının kendilerine ifade edilmesi olarak hafızalarda iz bırakmıştır. Yahudi cemaati bu anlamda kendilerini kapalılığa mecbur görmektedir. Bu durum kapalılığın dış sebepleri olarak görülebilir. Diğer taraftan Yahudiliğin kan esasına dayalı olması, cemaat içi evlilikleri şart koşmaktadır. Yahudiliğin kaybolacağı endişesi ile, bir başka ifadeyle kültürünü korumak adına kendi içinde yaşamayı tercih etmektedirler. Belli muhitlerde yaşamak, belli meslekleri edinmek, cemaat içi faaliyetlere Yahudi olmayanları kabul etmemek, Yahudi kültürünün korunması ve sürdürülmesi olarak açıklanabilir.⁴⁶ Aslında İstanbul'da Karadenizlilerin, Güneydoğuluların, Alevilerin, Arnavutların genellikle belli mahallelerde yaşadığı düşünülürse bu durumun İstanbul'daki farklı kültürlerin yaşantılarıyla da paralellik içinde olduğu görülür. Yahudi cemaatini bu gruplardan ayıran bir özellik daha vardır ki, o da korku faktörüdür. Veriler arasında yer alan "korkar-çekinir" özelliğinin ön sıralarda yer alması da bu durumu açıklar niteliktedir. Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları değişik ülkelerde farklılıklarının bedelini ağır şekilde ödemeleri ve yakın geçmişte Almanya'da yaşadıkları katliam ve dolayısıyla geçirdikleri sosyolojik travma onlarda yine bu tip olaylar yaşayabilir miyiz

---

⁴⁶ Bali, N.R. Gettolar, Şalom Gazetesi, İstanbul, 27 Mart 1996

endişesini doğurmaktadır. Türkiye'de de Nove Şalom baskınından sonra bu korkuları su üstüne çıkmış ve tüm müesseselerinde sıkı güvenlik önlemleri alarak ve görüştükleri her kişi ve müesseseyi iyice araştırarak güvenliklerini temin etmeye çalışmışlardır. Devlet yönetimine karşı her zaman şükran duygularını belirtmekten çekinmemekle beraber, Türk halkına karşı her zaman temkinli davranmayı ilke edinmiş oldukları hissedilmektedir.

Kimlik olgusu irdelendiğinde sosyal bütünleşme ve farklılaşma kavramları kimlik arayışının iki yüzü gibi düşünülebilir. Her ikisi de bireyin sosyal kimliğinin oluşmasında rol oynamakta ve kişisel farklılık ve biriciklik arayışı, bireyin benlik algısı diğerlerinin ona ilişkin algısına indirgendiği zaman ortaya çıkan bireylik yitimi ile bireyleşme arasında bir denge arayışı üstüne oturtulabilmektedir. Bir tür silinme ya da görülmeme duygusu yaşayan birey, kendi etrafındakilerle ve grup üyeleriyle aşırı benzerlikten ve anonimlikten bir çıkış yolu arayacaktır. Bu durumda biriciklik kavramı, bireyin kendisi ile diğerleri arasında bir fark oluşturma güdüsünü belirtir; bu motivasyonla yüklenen bireyler diğerlerinin yapmadığı veya yapmakta zorlandığı etkinliklere yönelmektedir. Kişisel teklik duyguları düşük olanlar, belirli bir doyumsuzluk hissetmekte, ancak bu teklik duygusu, aşırı hale geldiğinde ve belirsiz ya da düşman görünen ortamlarda insanın kendisini kolayca avlanabilir gibi hissetmesine yol açmaktadır.⁴⁷

Bu anlamda Yahudi cemaatinin, Yahudi kimliğinden veya bir

---

⁴⁷ Bilgin,N.a.g.e.s.147

başka ifadeyle Yahudi olmaktan hoşnut olduğu söylenebilir. Kendilerini koruyup, Müslüman çoğunluk içinde kaybolmama mücadelesi vermektedirler. Diğer taraftan kapalılığı olumlu ve bu özellik bende vardır olarak tarif etmemeleri, yani onaylamamalarının Yahudi cemaati üyelerinin bireylik yitimi sıkıntısını gündeme getirdiği düşünülebilir. Yahudi olmanın esası olarak görülen cemaat içi evliliklerin yapılması ve cemaat kurumlarının ayakta kalabilmesi amacıyla okullarda beraber okuyan çocuklar ve gençlerin, okul dışı zamanlarını da cemaat içi faaliyetlerle geçirmesi aynı şeyi göstermektedir. Yahudi derneklerine ve Sinagoglara girişin sıkı kontrol altında tutulması korku unsurunun yanında, Yahudi müesseselerinin kendilerine özel alanlar olarak kalması ve Yahudiliğin korunmasında destek olarak görülebilir.

Literatüre tekrar dönüp baktığımızda bu sefer şu olgu ile karşılaşyoruz Turner'a göre "etnosantrizm ve grup bağlılığı bir paranın iki yüzü gibidir. Grup bağlılığı, aynı iç gruba bağlı olmaktan dolayı paylaşılmış değerler üstüne temellenir ve iç grup üyelerinin birbirini karşılıklı çekimine gönderirken, etnosantrizm iç grup üyelerini kendinde algıladığı değerleri dış grupların değerleriyle karşılaştırıp yüceltmesine gönderir.⁴⁸

Bu anlamda kapalılık kavramı kadar "Türk toplumuna entegre" kavramının sıklıkla ifade edilmesi Yahudi cemaatinin bu duruma cevabı gibidir. Kapalılık kavramından etnosantrizme doğru bir

---

⁴⁸ Bilgin,N.a.g.e.s.55

gidişin olmadığı yalnızca kendi kültürünü koruma gayreti içinde olduğu ve kültürünü korumak kadar Türk toplumunun bir parçası olma özelliğinin de kendileri için çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Türk toplumuna entegre olmak günlük hayatta Türkçe konuşmak, çocuklarını özellikle ilkokulda Türk okullarına göndermek, Türk müziği dinlemek, Türklerle iş hayatında beraber olmak ve çalışmak, Sinagogda bir takım Türkçe konuşmalar yapmak şeklinde göstermektedir. Yetişkinliğe geçiş olarak belirtilen Bar Mitzva töreninde genç erkeğin cemaate yetişkinliğini Türkçe ifade etmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca kapalı kavramını bu özellik bende vardır, olumsuz ve bu özellik bende vardır, nötr olarak değerlendirirken yani bir anlamda onaylamazlarken, Türk toplumuna entegre olma kavramını büyük çoğunlukla bu özellik bende vardır, olumlu olarak ifade etmeleri yani olumlu bir özellik olarak onaylamaları, Türk toplumundan kültürel olarak farklı olduklarını fakat ayrı kalmak istemediklerini ısrarla belirtir niteliktedir.

Bu anlamda göz önüne alınması gereken bir diğer önemli husus vardır ki o da Yahudi cemaatinin Müslüman Türk grubu içinde dini açıdan farklı bir etnik grup olmasıdır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile beraber, din ve dil farklılığı ile gündeme gelen ve farklılığı vurgulanan bir grupturlar. Tarihsel açıdan bakıldığında Memuriyet Kanunu, İskan Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu, 6-7 Eylül olayları Yahudi cemaatinin farklılığının hissettirildiği olaylar olarak kollektif bellekte yer almıştır. Kollektif bellek tanımı ise literatürde bir

topluluk tarafından yaşanmış ve içselleştirilmiş deneylerin bilinçli olan veya olmayan anların bütünü olarak, topluluğun geçmişinden kalanı ve süregelenini ve topluluğun geçmişini, ne yaptığını ifade etmektedir. Bir grup veya topluluğun kimliğini tanımlama çabaları, onların zorunlu olarak geçmişlerine bakmalarını içermektedir. Bu anlamda kolektif kimlik, aynı zamanda bir dolaylılık ve bir uzun sürelilik, bir yapı ve bir konjonktür ifade etmektedir.⁴⁹

Bu çerçeveden bakıldığında yaşanan olaylara karşı tepkileri hep olumlu bir orta nokta bulma eğilimindedir. Kendilerine yönelik sert tavırlara karşı her zaman sabırla devlet yetkilileriyle görüşüp, uzlaşma eğiliminde oldukları ve Türk toplumuna minnettarlıklarını belirtmektedirler. Bu anlamda kendilerini uyumlu, uzlaşmacı olarak ön sıralarda belirtmelerinde Türk toplumuyla olan diyalog tarzına gönderme yaptıkları düşünülebilir. Kendilerine uyumlu-uzlaşmacı olarak ifade ederken neyi kastettikleri sorulduğunda her türlü olumsuzluk anında (ticarete paralarının ödenmemesi, kendilerine yönelik basında çıkan olumsuz haber ve karikatürler⁵⁰ vs.) her zaman uzlaşmacı bir tavır içinde buldukları dile getirilmiştir.

Gösteriş meraklılığı Yahudi cemaatinin rahatsızlık duyduğu ve beğenmediği, onaylamadığı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Marka meraklısı olma, yeni çıkan her türlü teknolojiyi takip etme

---

⁴⁹ Bilgin, N.a.g.e.s.55

⁵⁰ Mallet, L. "Karikatür Dergisinde Yahudilerle İlgili Karikatürler (1936-1948)" Tarih ve Toplum, Ekim 1996, sayı.34, s.26-33 (1936-1948 tarihleri arasında yayınlanan "Akbaba" ve "Karikatür" dergileri incelenmiştir. Fiziksel stereotipler ve davranış stereotipler açısından açıklanıp o dönemlerin tarihsel süreçleri ile bağlantıları kurulmuştur.)

merakı, en iyi şekilde giyinme, en iyi şekilde yaşama cemaatiçi yarışma duygusundan kaynaklanabilir. Cemaat içinde kendisini farklı ve üstün tutabilmenin, en lüks şekilde yaşamakla mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda gösteriş meraklılığının çoğunluk Müslüman grubuna karşı değil, kendi cemaatleri içinde bir değer olmak için ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu şekilde ön plana çıkmanın kendilerine çoğunluk grup tarafından tepki getireceği endişesi yaşamakla beraber, Yahudi cemaatinin üstünlüğünü ekonomik üstünlükle, modern, Batılı bir profil çizerek ortaya koyduğu düşünülebilir.

Dayanışma ruhu bütün dar cemaatlerde olduğu gibi Yahudi cemaatinde de ön planda yer alan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet sektöründe çalışmaları, onları devlet güvencesinden uzak tutmaktadır. İşlerinin kötüye gitmesi, rahatsızlık gibi durumlarda devletten alamadığı desteği cemaat kendi içinde sağlamaktadır. Fakat Müslümanlarla iş hayatında beraber çalışmaları, yanlarında çalıştırdıkları Müslüman elemanlarla da aynı şekilde dayanışmaya girmeleri bu durumun körü körüne cemaatiçi bir dayanışma olmadığını fark ettirmektedir. Ayrıca yurtdışındaki bir Yahudi, diğer ülkedeki bir Yahudiye imzalı evrak yollayarak para ödemesi yaptırabilmekte ve uluslararası ticareti rahatça yapabilmektedir. Yahudi olmak eşittir güvenilir olmak ve dayanışma içinde olmak olarak tanımlanmaktadır. Bu güveni sarsan bir Yahudi kendi cemaatinden dışlanabilmekte ve kendini yalnız hissedebilmektedir.

Kendilerinin etnik kimlik bağlamında belirttiği diğer özellikler olan iş hayatında başarılı olmak, ailelerine düşkün olmak, kültür ve sanata ilgili olmak, eğitime önem vermek gibi özellikler orijin bölümünde ayrıntısıyla verilmektedir. Orijin bölümüne bakıldığında dinle ilgili bilgilerin alt sıralarda yer aldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca dil konusunda çok az kişinin Yahudi İspanyolcası (Judeo-Espagnol) konuştuğu fark edilebilmektedir.

Din ile ilgili tavırları din hayatı konusunda kendilerini nasıl ifade ettikleri ile ilgili olarak ele alınacaktır. Fakat Yahudi etnik kimliğinde etkin faktörün dini farklılıktan ziyade kültürel ve yaşantı farklılığı olduğu düşünülebilir. Dil açısından bakıldığında ise durum biraz daha farklıdır. Bemard Lewis'e göre; "Yahudi tarihine bakıldığında Yahudiler ile komşuları arasındaki kültürel ilişkilerin iki karşıt örüntüsü olduğu görülür. Birinde Yahudiler aynı dili kullanmak ve kendilerini kuşatan çoğunlukla büyük ölçüde aynı kültürel değerleri paylaşmak suretiyle, içinde yaşadıkları toplumla kültürel anlamda bütünleşmişlerdir. Modern Batı Avrupa ile Amerika'daki durum budur. Diğer örüntüde ise, Yahudiler ya İbranice ya da daha çok başka yerlerden aldıkları ama sadece Yahudiler tarafından kullanılan bir Yahudi diline dönüştürdükleri başka bir dili kullanmak suretiyle dilsel, dolayısıyla kültürel olarak toplumdan ayrı ve uzak bir görünüm sunarlar. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Sefardit Yahudilerinin Yahudi İspanyolcası kullanırken Polonya krallığı ile Rus İmparatorluğundaki Aşkenaz Yahudilerin Yahudi Almancası (Yidiş dili) kullanarak bu örüntüde yer almaktadır. Daha eski dönemlerde de Verimli Hilal'de ve

ötesinde kullanılan Yahudi Aramca'sının durumu buydu. Bu iki durum, farklı Yahudi yaşam tarzlarının dolayısıyla Yahudi azınlık ile egemen çoğunluk arasında farklı ilişkilerin doğmasına yol açar" ⁵¹

Bu açıdan bakıldığında İspanya'dan göç ettiklerinde uzun yıllar Judeo-İspanyol veya Yahudi İspanyolcası konuşan cemaat Alliance Israilite Universal okullarının kurulması ile Fransızca öğrenmeye ve konuşmaya başlamıştır. Belki Lewis'in de belirttiği gibi farklılığını Fransızca konuşarak ortaya koymaya çalışmıştır. Zamanla Fransızca'nın ön plana çıkması, Yahudi İspanyolcasını geri plana itmiş ve Yahudi İspanyolcası, fazla eğitim almamış, fakir Yahudilerin kullandığı bir dil olarak cemaatte yerini alabilmiştir.⁵² Öncelikle kendi grubu tarafından ikinci plana itilen Yahudi İspanyolcası Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan Türkleştirme politikası ve "vatandaş Türkçe konuş" kampanyaları ile dikkat çeker hale gelmiştir. Türkçe'yi bozuk konuşmaları sık sık mizah dergilerinde espri konusu olmuş ve Yahudi İspanyolcayı konuşmaktaki ısrarları, Türk Devletine bir tavır olarak yorumlanmıştır. Her zaman uzlaşmacı tavrı benimseyen cemaat bu konuda da çoğunluk grubun istekleri doğrultusunda hareket edip, Yahudi İspanyolcasının kötü, Türkçe'yi bozan, Yahudi cemaatini çoğunluk grupta ayırık, aykırı kıldığına inanmış ve cemaat içinde Yahudi İspanyolcasını Türkçe'yi düzgün konuşmaya engel ve ilkel bir dil olarak tanımlamıştır. Bu dili korumaktan ziyade bir an önce unutmak yönünde çaba gösterilmiştir. Bu dönemde "Evrensel Yahudi Birliği"nin Fransızca'yı makbul dil olarak sunması bu durumu

⁵¹ Lewis,B.İslam Dünyasında Yahudiler,İmge Yayınevi,Ankara1996,s.93

⁵² Rodrigue,A.a.g.e.s.135

kolaylaştırabilmiştir. ⁵³ Günümüz Yahudi cemaatinde gençlerin cemaatiçi Yahudi İspanyolcasını bilmediği, evlerde ve arkadaş toplantılarında Türkçe konuşulduğu ifade edilmiş ve gözlenmiştir.

İsrail'le ilişkileri açısından bakıldığında ise anavatanları ve akrabalarının orada olması sebebiyle kuvvetli bağlarının olduğu açıktır. İsrail'deki hayat şartlarının sıkıntılı olması sebebiyle İstanbul'da yaşayanlar burada yaşamayı tercih ettikleri için burada olduklarını ifade etmişlerdir. 1948'de göç edenler ise kimilerine göre fakir, kimilerine göre gerçek Yahudi olduğu için göç etmiştir.

Genel olarak Yahudi kimliğine baktığımızda, İstanbul Yahudilerinin etnik kimliğindeki milliyetçi öğeler, dini öğelerin önünde yer aldığı kolayca fark edilmektedir.

Yahudi erkeğinin özelliklerine baktığımızda ise mazbut eş ve mazbut eş adayı erkek profilinin ön plana çıktığı görülmektedir. Senelerce Müslümanlarla beraber iş hayatında bulunmaları sebebiyle çok dikkatli ve kibar oldukları gözlenmektedir. Yaptığı her olumsuz davranışın kendilerine geri döneceği düşüncesiyle her türlü olumsuzluk ve aksiliği hoşgörülle karşılama ve olumlu bir taraf bulma konusunda çok başarılı ve kişiliğine sindirmiş vaziyette olduğu farkedilmektedir. Ses tonunun yükseltilmesi, surat asmak ve ters ifadelerde bulunmaktan itina ile kaçındığı ve uzlaşmacı bir tavır içinde bulunduğu gözlenmektedir. Yahudi erkeğinin bu gerginliğini

---

⁵³ Okçay,H.İzmir Seferad Musevileri:Azınlık Kimliğinin Sosyolojik Değerlendirmesi,Bilgin.(Ed)Cumhuriyet,Demokrasi ve Kimlik,Bağlam Yayınları, İstanbul,1997, s.387

giderebileceği tek ortamı ise ailesi olarak görülebilir. Günlük sıkıntılarını çocukları ve eşiyile beraber olup, akşam ve hafta sonu eğlenceleriyle unutabilmekte, karısı ve çocuklarına mutlu bir hayat yaşattıkça huzur bulabilmektedir. Ailesine düşkün olma ve çocuğa önem verme özelliği en fazla söylenen ve hepsinde de bu özellik bende vardır-olumlu olarak yorumlanan özelliktir. Arkasından hemen para önemlidir özelliğinin gelmesi iyi aile babası, iyi eş, iyi para kazanan erkeklerle mümkündür denklemini düşündürmektedir. Okumaya ilgili, yaratıcı özellikleriyle de kültürel açıdan üstün ve farklılığını gündeme getiren bir kimlik çizilmektedir.

Gösteriş meraklılığı ise yine yaşanan fakat memnun olunmayan bir özellik olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sekiz kişinin ifade ettiği bu özelliğe altı kişi bu özellik bende yoktur, olumsuz yorumunu yapmıştır.

Yahudi cemaatinin toplumda ayırık ve aykırı kalmama çabaları Yahudi erkeği profilinde de kendisini göstermektedir. Türk erkeği gibi entegre ifadesiyle, Türk erkeği gibi davranan, giyinen ve göze batmayan erkek olma gayreti içindedir. Burada kendisini yakın çevresindeki Türk erkekleri ile karşılaştırdığı ve iş arkadaşı, komşusu olan Türk erkeğinden kendini pek farklı görmediği anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda Türk erkeğinden farklı, karısının sözünden çıkmayan, silik olarak karikatürize edilen 45 ve üstü yaş grubu, "Türk erkeği gibi entegre" özelliğini en üst sıraya yerleştirerek bu konudaki hassasiyetini ifade etmektedir.

Yahudi kadını ise uzun seneler kendi ailesiyle mazbut gelenekler içinde hayat süren, gelenekleri iyi bilmesinin yetiştireceği çocuklara Yahudi kültürünü öğretmesi açısından önemli olduğu vurgulanan kadın kimliğine sahiptir. İyi eğitim görmesi, iyi kısmet bulması ve girdiği ortamlarda ailesini iyi bir şekilde temsil etmesi açısından önem taşımaktadır.⁵⁴ Yahudi erkeğinin iş hayatında çeşitli ortamlara girmesi ve çeşitli gruplara mensup kişilerle içiçe olmak zorunluluğu yanında kadının kuvvetli aile ve cemaatiçi yaşantısı olduğu ifade edilmektedir. Birçok kültür gibi Yahudi kültürünün de bel kemiğini ailenin oluşturması, iş hayatında bulunan erkeğin yanında kadına önemli sorumluluklar yüklemektedir. "Siz bir Yahudi kadını olarak, İstanbul'da yaşayan Yahudi kadını nasıl tarif edersiniz?" sorusuna "çocuklar önemli", "evine, eşine bağlı", cevapları alınabilmektedir. Yahudi kadını da çocuk ve aile düzeni konusundaki sorumluluğunun bilincinde olarak cevaplarında aileyi ön sıraya yerleştirmektedir. Bununla beraber rahatına düşkünlüğü ve eğlenceye meraklılığını ifade ederek erkeğe ekonomik açıdan iyi pozisyonda olma sorumluluğu yüklemektedir.

Dünyada ve Türkiye'de kadının statüsündeki yükselen değerler tabiatıyla Yahudi kadını da etkilemiş gibidir.⁵⁵ Bütün yaş gruplarındaki kadınlar Yahudi kadınının çalışma hayatına atılmasını, üniversite eğitimi almasını takdirle karşıladıklarını ifade etmektedirler. Eski yıllarda kolej eğitimini bitirir bitirmez evlenen

---

⁵⁴ Rodrigue, A.a.g.e.s. 1 23

⁵⁵ Aburdeene-Naisbett, Kadının Önlenebilir Yükselişi, Fonn Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.129

Yahudi kadını, üniversite eğitimi alabilmekte, çekinmeden Müslüman grupla beraber okuyabilmekte, iş hayatına atılabilmekte, ev hayatı ve çocuk yetiştirmede olduğu kadar iş hayatında da başarısını ortaya koyabilmektedir. Yahudi kadını tüketici kadından ziyade üretici kadın olma çabasında olduğunu, kadının çalışma hayatına atılması ve cemaat tarafından olumlu görülmesi ile de ifade etmektedir.

46 ve üstü yaş grubu kadınlarda özellikle yaygın olan talih oyunlarına karşı merakı dile getirilmek istenmektedir. Yalnızca kendi cemaati içindeki kadınların kapalı bir şekilde kağıt oynamasının Yahudi kadınına bir şey kazandırmadığı ve gençlerde bu merakın azalmasının olumlu bir gelişme olduğu ifade edilmektedir.

Yaş grupları açısından baktığımızda ise nesiller arası farklılık göze çarpmaktadır. Genç kuşak giderek Müslüman grupla daha iç içe yaşamakta, Müslümanlarla arkadaşlık, flört etme ve bu ilişkilerden aldığı zevk dolayısıyla Yahudiliği devam ettirip ettirmeme konusunda kararsızdır. Müslüman biriyle evlenme neticesinde Yahudiliğini kaybetme konusundaki endişeleri görüşmeler esnasında dile getirilmekte ve karışık evlilikler konusundaki düşünceler ön plana çıkmaktadır. Yahudi olmaktan ve Yahudi cemaati içinde yaşamaktan memnun olması sebebiyle gençlerde evlilik konusu zihinlerini en çok meşgul eden özelliktir. Aynı zamanda Yahudiliği devam ettirme sorumluluğunu omuzlarında hissetmektedirler. Cemaatiçi evlilik de ekonomik gücün önemli olması sebebiyle "maddiyat, para önemli" özelliği ilk sıraya yerleşmektedir. İyi maddi kazanç, iyi eş, iyi hayat tarzı, cemaatiçi söz sahibi olma denkleminden ötürü para ve maddi

güç gençlerin en çok önem verdiği özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Paranın bu kadar önemli olup olmaması gerektiği konusundaki zihinsel karışıklık hakkında bu özellik bende vardır-olumlu olarak nitelendiren 4 kişi, bu özellik bende vardır-nötr diyen 1 kişi, bu özellik bende vardır, olumsuz-1 diyen kişi, bu özellik bende yoktur-olumlu diyen 1 kişi, bu özellik bende yoktur-nötr diyen 1 kişi bu özellik bende yoktur-olumsuz diyen 2 kişi olarak ifade edilmesi, bir başka ifadeyle belli bir alanda yığılmanın olmaması fakat bu özellik bende vardır-olumlu diyen 4 kişi ile yine de önemli olduğu gerçeğiyle gençleri yüzyüze getirmektedir. Ayrıca gezmeye, eğlenmeye meraklılık da parayı önemli hale getirmektedir. Ön sıralarda yer alan "Geleneklere bağlı" özelliği ve bu ifadenin bu özellik bende vardır, olumlu olarak ifade edilmesi de Yahudi kültüründen kopmanın kolay verilecek bir karar olmadığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

"Gösterişi sever" ve "kapalı yaşar" özellikleri ön sıralarda yer almakla beraber, istenmeyen özellikler olduğu ifade edilmektedir.

Bununla beraber çocuğun önemi, kültürel seviyenin yüksek oluşu, başka dinden kişilerle arkadaşlık, Türk toplumuna entegre olmak, eğitim önemli gibi özellikler de bu yaş grubunu tarif eden özellikler olarak tabloda yerini alabilmektedir. 31-45 yaş arası grup kendilerini Müslüman yaşlıları ile karşılaştırıp, iyi eğitim almaları, sanata ilgili olmaları ve çok dil bilir olmaları sebebiyle olumlu bir yere yerleştirmektedir. Aile ve eğitim konusu hemen arkadan gelen ve önemli görülen özellikler olarak yerini almaktadır. Bu kuşak Yahudi grubu kendisine Yahudi bir eş bulmuş, çocuklarını en iyi şekilde

yetiştirme çabasıdır. Erkekler iş hayatında, kadın genellikle eşine iş hayatında da yardımcı olan, kapalı yaşama konusunda kararsız bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kadınlar evinden ve çocuklarından arta kalan zamanı cemaat faaliyetleri (dernekler) ile ve çalışma hayatına atılarak geçirme eğilimindedirler. Gelenekleri koruma konusunda kendilerine önemli roller düştüğünü hissederek grup olarak kadınlar kendilerini göstermektedir. Kendi deyimleri ile "geçiş kuşağı" karakteri taşımaktadırlar. Kendilerine göre çocukları Müslümanlarla daha içiçe yaşamaktadır. Bu durumda çocuklarının geniş topluma uyumu ve Yahudiliğin devam etmesi çabasında olan anne-baba rolü arasında zorluklar yaşayabilmektedir.

46 ve üstü yaş grubu Yahudiler Türkiye Cumhuriyetinin ilk kurulduğu yıllarda Yahudi olmaktan ötürü zorluklar yaşamış, savaş, yokluk yaşamış, keskin Yahudi imajından rahatsız, her fırsatta Türklüğünü, Türk Devletine bağlılığını dile getiren bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim ve kültürel seviye olarak yüksek olması, çok dil bilmesi sebebiyle kendilerine olumlu değerler verebilmektedir. Mazbut, kapalı yaşayan, erkek işinde, kadın evde, kimseye zarar vermeden geçinme mücadelesi veren, geleneklere bağlı olan ve gelenekler konusunda bilinçli çocuklar yetiştirmeye çalışan bir grup karakteri göstermektedirler. Genç nüfustaki Müslümanlarla içiçe, başarı ve para hırsından ziyade kendi halinde, temkinli, güvenilir yaşamayı tercih eden bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile hayatı Yahudi cemaatinin bel kemiği niteliğindedir. Judica'nın Family adlı kitabında Yahudi ailesi şu şekilde belirtilir;" Aile yakın

zamana kadar (1948 İsrail'in Kurulması) Diaspora'da yaşayan Yahudi toplumunun temel taşı ve en önemli, kutsal müessesesidir. Yahudi kültürünün devamını ve bireylerin başarılarını sağlayan bir müessesedir. Başarı konusu Yahudi toplumunun ön planda tuttuğu bir kavramdır. Adeta başarı Yahudi insanının mevcudiyetinin delili gibidir. Tabii ki başarıyı sağlayan ve destekleyen en önemli müessese de ailedir. Ailenin ne kadar huzurlu ve etkili olduğunu bireylerin başarılarından, bireylerin başarısı da ailelerin yüksek seviyeli olmasından ileri gelmektedir. Nitekim güçlü aile yapısı ve karşılıklı sorumluluk ve hürmet Yahudilerin yuvayı iç ve dış baskılara karşı bir siper olarak görmelerine yol açmıştır tesbiti literatürde de karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶

Bu anlamda bütün gruplarda (etnik kimlik, erkek, kadın, yaş grupları, din hayatı) ailenin ön sıralarda yer alması ailenin cemaat için ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Diaspora'daki tüm Yahudi cemaatleri gibi, Türk Yahudi Cemaatinde de aile Yahudiliğin kalesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki bu kale hangi taşlardan oluşmaktadır ve nasıl ayakta kalmaktadır? Görüşmeler esnasında "Siz bir Yahudi olarak İstanbul'da yaşayan Yahudi Aile Hayatını nasıl tarif edersiniz?" sorusuna tüm tablolarda aldığımız cevap "Birbirine Bağlı" cevabıdır. "Birbirine bağlılıktan neyi kastediyorsunuz?" diye tekrar sorduğumuzda ise "Bütün aile birbiri için yaşar, alınacak kararlarda, ailedeki her bireyin fikri önemlidir, iyi ve kötü günde daima birbirinin yanında

---

⁵⁶ Poster,R.(Ed)Marriage, Israel Program For Scientific Translations Ltd.,Jerusalem,1973,s.20

ve destekçisi", gibi cevaplar alınabilmektedir. İş hayatında, özel hayatta (çocuklarının yeni evlilikleri, anne babanın hastalık vs.) ne olursa daima birbirine destek ve yardımcı olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda Müslüman ailelerindeki gibi evlatlıktan reddetmek gibi bir olgunun Yahudi cemaatinde olmadığı, Yahudi anne-babanın her durumda (kendilerinin tasvip ettiği davranışları yapsın ya da yapmasın) çocuklarının yanında ve her türlü desteğini onlardan esirgemediği anlaşılmaktadır. "Çocuk önemli" ve "çocukların eğitimi önemli" ifadelerinin ön sıralarda yer almasından da bu durumu açıkça görmekteyiz. Ayrıca "büyüklerle ilişki önemli" ifadesinin de ön sıralarda yer almasından çocukların da büyükleriyle ilişkilerinde hassas ve itinalı olduklarını anlamamız mümkündür.

"Geleneklere bağlı" ve "Şabat önemli" özellikleri dördüncü ve beşinci sırada yer alarak Yahudi gelenek ve din hayatının ailede korunduğu ve geliştirildiği mesajlarını vermektedir. Şabat'ın aileyi biraraya getiren ve dayanışmayı arttırıcı işlevi dolayısıyla Yahudi ailesi için önemli bir ritüel olarak cuma akşamları kutlandığı ifade edilmektedir. Yardımlaşma dayanışma ayrıca belirtilerek aile içi dayanışmanın varlığı ve önemi vurgulanmaktadır.

Geleneksel, muhafazakar, mazbut, kapalı bir aile yapısı ile kendini ön plana çıkartan Türk Yahudi Cemaati kendisini muhafazakar ve kapalı olduğu için eleştirebilmekte, "entegre" özelliğine bu özellik bende vardır, olumlu yorumuyla yüksek değer vermekte ve Müslüman Türk aileleri ile daha yakın ilişkide bulunma

konusundaki arzularını ifade etmektedir. Aileler demokratiktir yani aile içinde alınan kararlarda ailenin en küçük bireyine kadar herkesin fikri alınır.

Aile reisinin kadın olması ise kadının evin her türlü işinden sorumlu, erkeğin ise iş hayatında başarılı olmak gibi rol dağılımının olmasının yanında kadının dini taşıyan kişi olması ve kurulan aileye Draoma geleneği ile ekonomik katkısının olması ile açıklanabilir.

"Para önemli" ve "gösteriş merakı" unsurlarının aile hayatında ifade edilmemesi ailenin kutsal duygu ve düşünceler üzerine oturulduğunu göstermektedir. Aile kurma aşamasında önemli olan para mefhumu aile kurulduktan sonra yerini "Birbirine Bağlı" bir başka ifade ile, iyi ve kötü zamanda birbirine destek olma düşünce ve davranışına bırakmaktadır. Para üstünlüğü ve gösteriş merakının aile dışı fertler arasında yaşanın bir olgu olduğu düşünülmektedir.

Meslek hayatı açısından olaya baktığımızda ise "Ticaretle uğraşır" olma özelliğinin büyük bir yüzdeyle ön sıraya yerleştiği görülmektedir. Aynı zamanda bu özellik bende vardır, olumlu ve bu özellik bende yoktur, olumlu gibi yorumların yapılması ise ticaretle uğraşanların hallerinden memnun, uğraşmayanların da ticaretle uğraşma hevesinde olduğunu göstermektedir. Ticaretle uğraşma özelliğini Yahudilerin geleneksel mesleği olarak görülebiliriz. Kendi tabirleriyle "Yahudi genlerinde ticaret vardır" anlayışı onlara yaşadıkları ülkede en kolay ve kısa yoldan maddi güce sahip olma avantajı sağlamaktadır. Ayrıca diğer ülkelerde yaşayan Yahudi

işadamlarıyla işbirliği yapma imkanı onları Türk ekonomisine katkıda bulunmaları dolayısıyla da ön plana çıkarabilmektedir. Günümüz Türkiye'sinde Müslüman gençlerin de ticarete yönelmesi, kısa zamanda para kazanma hevesi ile çoğunluk grup tarafından Yahudilerin makbul meslekle uğraştığı düşüncesi hakim olmaktadır. Bu sayede paranın getirdiği nimetlerden faydalanıp, lüks ve rahat hayat yaşamaktadırlar. Yahudi cemaatinin paraya düşkün ve eğlenceyi sever bir toplum olması sebebiyle, ticaretle uğraşma özelliği kalıcı olabilecektir.

Türkiye Yahudi cemaati kendilerine getirdiği tüm avantajlara rağmen "tüccar toplum" olarak tanımlanmaktan rahatsız görülmektedir. Özellikle genç nesil bu tanımlamadan kurtulmak için ticaretten arta kalan zamanlarda kültürel ve sanatsal faaliyetlerle (gazete yazarlığı, araştırmacılık vs.) ilgilenme çabasındadır. "Neden bu kadar iyi bir eğitim almanıza rağmen ticaretle uğraşıyorsunuz?" sorusuna "nk en iyi para bu Şekilde kazanılıyor" cevabı alınabilmektedir. "Niye Avrupa'da en iyi sanatçı ve en iyi bilim adamları Yahudilerden ıkarken Türkiye'de böyle bir başarı gözlenemiyor?" sorgulaması yapıldığında Türk toplumunun sanat ve bilime verdiği değerle karşı karşıya kalılabilmektedir. Sanat ve bilimle uğraşan kişilerin uzun, yorucu ve zorlu bir mücadeleye rağmen ekonomik açıdan refah seviyesini yakalayamaması Yahudi cemaatini bu meslek dalarından uzak tutmaktadır.

Ayrıca elde edilen veriler değerlendirildiği zaman şaşırtıcı bir bulguyla karşı karşıya gelmektedir. Çoğunluk Müslüman grup tarafından çok dindar olarak tahmin edilen ve tanımlanan grup olmasına rağmen kendilerini "çok dindar değil" "dinlerine bağlı" özellikleri arasında tanımlayabilmektedirler. "Çok dindar değil" diyen gruba bu durumdan neyi kastettiği sorulduğunda günlük hayatta dinin etkisinin fazla hissedilmediği, bayramlar ve önemli günler (sünnet, kipur, Bar Mitzva, düğün gibi) dışında Sinagog'a fazla gidilmediği ifade etmektedir. "Dinlerine bağlı" olarak tanımlayan grup ise her cumartesi Sinagog'a gidildiği ve bayramların kutlandığını ifade edebilmektedir. Yobaz dindar olmadığı her fırsatta dile getirilmekte ve bu durum laiklik kavramıyla açıklanmaktadır. Ayrıca laiklik özelliği de yine sekizinci veya dokuzuncu sırada yerini almakta ve laiklik özelliği bu özellik bende vardır, olumlu olarak değerlendirilerek bu durumdan şikayetçi olmadıkları belirtilmektedir.

Yahudi dininde önemli bir özellik olan Kaşerut kuralına çok fazla riayet etmedikleri bu konuda fazla veri olmamasından anlaşılmaktadır. Bu durum Müslüman ülkede yaşamaları ve Müslümanların beslenme anlayışı ile Yahudilerin beslenme anlayışı arasındaki benzerlikle açıklanabilmektedir. Müslümanların da domuz, sürüngen, geviş getirmeyen hayvanları yememek gibi kuralları olduğu ifade edilmektedir.

45 yaş üstü grubun gençlere göre daha dinle ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca Türkiye'de dinini sürdürebilmede problem yaşamaz ifadesi ile bu konudaki memnuniyetleri de belirtilen özellikler arasında yer almaktadır.

Sosyal hayat Yahudi cemaatini tanımlayan özellikler arasında yerini almaktadır. Sanat ile bilfiil ilgili olamamalarına rağmen sinema ve tiyatroya gitmek sureti ile İstanbul'un sanatsal faaliyetlerine izleyici olarak katkıda bulunduğu açıkça görülmektedir.

Talih oyunları, boş zaman değerlendirmek konusunda ön sırada yer almakla beraber bu özellik bende yoktur, olumsuz olarak değerlendirilme oranının oldukça yüksek oluşu bu konudaki rahatsızlığını belirgin bir şekilde ifade edebilmektedir. Yine gösteriş meraklılığı cemaat içinde fazlaca yaşanan ve olumsuz bir davranış olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal hayatta kendi aralarında eğlendikleri, belli lokantalara ve eğlence yerlerine gittikleri ve bir arada eğlenmekten hoşnut oldukları bu özellik bende vardır, olumlu yorumlarından anlaşılmaktadır. Görüşmelerde "Yahudiler yaşamasını ve eğlenmesini bilirler"? ifadelerinin sıklıkla yer alması sosyal hayatta kendi aralarında, mutlu bir yaşantılarının olduğunu ifade etmektedir. Yazın Büyükada ve Burgazada'da beraber olmak ve vakit geçirmek hoşlarına gitmekle beraber, gençler için İstanbul'un içindeki gece hayatı daha cazip gelmektedir. Denizin kirlenmesi ve adaların her bakımdan pahalı oluşu sebebiyle Adalardaki cemaat yaşamı yavaş yavaş önemini kaybetmektedir.

Dernek çalışmaları boş zamanların değerlendirilmesinde yine ön sıralarda yer alan özellikler arasında bulunmaktadır. Derneklerde Yahudi kültürünün korunması gençlerin birbirini tanıması ve Yahudi

eş bulma imkanı olması onların önemini arttırmaktadır. Her yaştaki kişiler bu durumu kermes, cemaatiçi geziler, eğlencelerle desteklemektedir. Bu durumun da bu özellik bende vardır, olumlu olarak ifade edilmesi cemaat içi demek çalışmalarından memnuniyeti ortaya koymaktadır. Seyahat etme özelliği de Yahudi cemaatinin ön sıralara yerleştirdiği bir özelliğidir. Ekonomik imkanları ölçüsünde yurt dışı ve yurt içi seyahatlerinden aldıkları zevk ifade edilen özellikler arasında yer almaktadır. Her konudaki rahatlarına düşkünlük seyahat konusunda da kendini göstermekte ve beş yıldızlı oteller ve seçkin yerlere gitmek konusundaki merakları da görüşmeler esnasında tesbit etme imkanı bulduğumuz özellikler arasında yer almaktadır.

Yaş grupları açısından bakıldığında ise ileri yaşlara göre genç kuşağın sergi, konsere gider, sanatsal, kültürel faaliyetleri takip eder, hobileri vardır gibi ifadeleri kullanması genç nüfusun belli bir kesiminin sanatsal ve kültürel faaliyetler konusundaki ilgi ve merakını ortaya koymaktadır. Gösteriş meraklılığı konusundaki rahatsızlığını da göz önüne alacak olursak, gelecekte marka meraklısı gençlerden ziyade sanata ve kültüre ilgili gençlerin daha popüler olma ihtimali vardır.

Sonuç olarak İstanbul Yahudi cemaatinin kapalı fakat Türk toplumu tarafından kabul edilen veya benimsenen bir cemaat olmak istedikleri düşünülebilir. Yahudiler için "Para önemli" özelliği, bütün sorularda ön sıralara yerleşerek iyi evlilik, cemaatiçi söz sahibi olmak, renkli sosyal hayat iyi maddi kazançla mümkündür kanısını göstermektedir. Dolayısıyla "tüccar toplum" özelliği de iyi kazanç getirmesi nedeniyle cemaatin geleneksel

mesleği olmaya devam edecek gibidir. Aile hayatı demokratik ve birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu bir müessese olarak olumlu ve yüksek bir yere yerleştirilmektedir. Sosyal hayatta kendi aralarında eğlenmekten ve beraber olmaktan hoşnut oldukları farkedilmektedir. Din hayatı konusunda laik bir karakter taşıdıkları (dini günlük hayatta fazla gözönüne almadıkları) ve yobaz dindar kişilerin olmadığı ve olmasının tasvip edilmediği anlaşılmaktadır. Yeni nesil Yahudi kadını çalışma hayatına atılmakta ve cemaat tarafından bu durum desteklenmektedir. Yahudi erkeği ise müslümanlarla daha rahat dialoga girmektedir. Cemaat içinde kapalı kendi halinde yaşayan eski nesile göre yeni nesil müslüman arkadaş edinme ve beraber iş yapma konusunda daha rahat iletişime girmekte ve bundan memnun olmaktadır.

Araştırmayı yapan kişi olarak bana siz Yahudi cemaatini nasıl tanımlarsınız? sorusu sorulsa birinci sıraya eğitilmiş olmayı yerleştiririm. Gerek Aliance Israilite okullarının katkısı ile eğitilmiş bir grup yaratmak konusundaki başarısı gerekse cemaatin bu konudaki hassasiyeti türk toplumunun genelinin üstünde bir eğitim düzeyine sahip olduklarını görmekteyiz. Ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocukları cemaat tarafından desteklenmekte, okutulmakta ve iş sahibi olması konusunda yetiştirilmektedir. Çocuk aile de ve cemaatte çok önemlidir. Çalışkan ve sözünün eri, aile, cemaat bağları kuvvetli, eğlenmeyi seven ve gösteriş meraklısı olamaktan son derece rahatsız olduklarını ifade edilebilir. Yahudilerin neden bu kadar başarılı oldukları konusu da bu şekilde açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- Abuldeene, N. (1992). Kadının Önlene Meyen Yükseliş i, Form Yayıncılık, İstanbul.
- Alalu, S.- Arditi, K. Asayas, E. Basmacı, T. Ender, F. Haleva, B. Maya, D. Pardo, N., Yanarocak, S. (1996). Yahudilikde Kavram ve Değerler, Dinsel Bayramlar- Dinsel Kavramlar- Dinsel Gereçler, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Akar, R. (1992). Varlık Vergisi Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği, Belge Yayınları, İstanbul.
- Aktar, A. (1996). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uygulanan "Türkleşme Politikaları", Tarih ve Toplum, Sayı: 156, İstanbul.
- Aktar, A. (1996). "Varlık Vergisi ve İstanbul", Toplum ve Bilim. Sayı:71, İstanbul.
- Aktar, A. (1997). "Trakya Yahudi Olaylarını "Doğru" Yorumlamak" Tarih ve Toplum, Sayı:167 , İstanbul.
- Aydın, M. (1993). 'Musevilerin Osmanlı Topraklarına Kabulünün 400. Yıldönümü Kutlamaları', Osmanlı Araştırmaları XIII. İstanbul.
- Bahar, B.L. (1995). Ordan Burdan Altmış Yılın Ardından, Gözlem Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Bali, R. N. (1996) Gettolar, Şalom Gazetesi, İstanbul.
- Bali.R.N. (1997). "1930 Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", Tarih ve Toplum, Sayı: 167 İstanbul.
- Bali, R.N. (1998). "Öteki" içinde "öteki" yaratmak-örnek bir vaka: Türkiye Yahudi Toplumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde 16-

23 Mayıs 1998'de sunulan tebliğ.

- Behnuaras, L. (1993). Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler (Söyleşiler), Gözlem Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojide Yöntem ve Araştırmalar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin, N. (1995). Kolektif Kimlik, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Emine, E. (1988). Bizans Sohbetleri, Metis Yayınları, İstanbul.
- Eskenazi, R. (1995) Yahudi Yazarlar Antolojisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Galanti, A. (1995). Türkler ve Yahudiler, (Türkçeleştirilmiş Üçüncü Baskı), Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş. İstanbul.
- Güleryüz, N. (1993). Türk Yahudiler Tarihi (20. Yüzyılın Başlarına Kadar), Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Güneş, H. (1993). Yahudi Öyküleri, Arion Yayınevi, İstanbul, 1993.
- İşık, H. (1993). "Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı", M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karabatak, H. (1996). "Türkiye Azınlık Tarihine Bir Katkı, 1934 Trakya Olayları ve Yahudiler", Tarih ve Toplum, Sayı:146, İstanbul.
- Juhasz, E. (1989). Sefardi Jews in Ottoman Empire, Hamokor Press, Jerusalem.
- Karmi, I. (1992). Jewish Sites of İstanbul, Isis Press, İstanbul.

- Kastoryano, R. (1992). Critique Byzance-İstanbul, "Trajectoires Dans La Ville", Aout- Septembre, Centre National des Lettres, Paris.
- Kılıçbay, M. A. (1992). 1492 Yahudilerin İspanya'dan Kovalmalarına Makro Tarihsel Bir Bakış, Sanat Dünyamız, Yahudiler" Yapı Kredi Yayınları, sayı:48, İstanbul.
- Lange, L. (1987). Yahudi Dünyası, İletişim Yayınları, Atlaslı Büyük Uygarlık Ansiklopedisi IV İstanbul.
- Lewis, B. (1996). İslam Dünyasında Yahudiler, İmge Yayınevi, Ankara.
- Magrıbı, S.Y. (1995). Yahudiliği Anlamak, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Mallet, L. (1996). "Karikatür Dergisinde Yahudilerle İlgili Karikatürler (1936-1948) "Tarih ve Toplum, Sayı:34 İstanbul.
- Mallet, L. (1994). "Kafk.asya'daki Yahudiler", Tarih ve Toplum, Ağustos, İstanbul,1992 Mandel, İ. Mozotros Ailesi, Gözlem Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Okçay, H. "Türkiye'den İsrail'e Göç Eden Yahudiler: Toplumsal Neden ve Sonuçları",2. Ulusal Sosyoloji Kongresi 21-23 Kasım 1996 Mersin'de sunulan tebliğ.
- Okçay, H. (1997). "İzmir Sefarad Musevileri: Azınlık Kimliğinin Sosyolojik Değerlendirilmesi" Bilgin.N. (Ed.), Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997
- Okçay,H. "Türkiye'den İsrail'e Göç Eden Yahudiler: Toplumsal Neden ve Sonuçları", Türkiye-İsrail: Yüz Yıllık Ortak Bir

- Tarih adlı Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı'nda sunulan tebliğ, İstanbul. 4-5 Haziran 1998
- Ökte, F. (1951). Varlık Vergisi Faciası, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.
- Özen, A. (1993) "Cumhuriyetten Günümüze İstanbul Yahudileri", M.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dah, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Prehya, K. - Toledo, S.D. - Danon, S.- Ender, F. Erensyra, (1994). Seferadi (Judeo Espanyol Atasözleri ve Deyimleri), Gözlem Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Posner, R. (1973). Marriage, Israel Program For Scientific Translations Ltd., Jeruasalem, İsrail.
- Rodrigue, A. (1997). Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Sharon, M. S. (1992). Türkiye Yahudileri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Soysü, H. (1992). Kavimler Kapısı, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Z. (1997). "1934 Trakya Olatlarında Hükümetin ve CHF'nin Sorumluluğu" Toplumsal Tarih, Sayı: 34 İstanbul.
- Wells, H.G. (1959) Kısa Dünya Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Yaşın, M. (1994). Soydaşım Balık Burcu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yerasimos. S, (1992), İstanbul 1914-1923, iletişim Yayınları, İstanbul.
- Yetkin, Ç. (1992). Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler, Afa Yayınları, İstanbul.

Zavalloni, M. C. L. (1984). *Identite Sociale et Conscience: Introduction a l'Ego-Ecologie*, Privat, P.U.M., Montreal.

978-605-7695-49-9

